

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**ERGENLERDE KİMLİK ALGISI AİLE TUTUMLARI VE
SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ**

PINAR CIRCIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MUSTAFA ARSLAN**

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Pınar CIRCIR		
	Numarası	22810301904		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji Anabilim Dalı/ Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ergenlerde Kimlik Algısı Aile Tutumları ve Sosyal Destek Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

18/08/2025

Pınar CIRCIR

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Pınar CIRCIR		
	Numarası	22810301904		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji Anabilim Dalı/ Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa ARSLAN		
Tezin Adı	Ergenlerde Kimlik Algısı Aile Tutumları ve Sosyal Destek Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi			

Ergen kimlik arayışında, çocukluk çağında ailesinin, ilerleyen yıllarda ise etkileşimde bulunduğu bütün insanların tutum ve yaklaşımlarının etkisi altındadır. Bu süreçte aile tutumları da önemli rol oynar. Ergenin ailesinin yanı sıra arkadaşları, üyesi olduğu diğer gruplar arası ilişkiler, kuşaklar arası çatışma ve okul ergenin sosyal gelişimini etkiler. Dolayısıyla bu sosyal destek unsurları ergenlerin kimlik algıları üzerinde etkili olabilir. Bu bağlamda, ergenlerin kimlik kazanımında etkili olabileceği düşünülen anne baba tutumları ve sosyal destek kavramlarının derinlemesine incelenerek anlaşılması, bu konuda önleyici çalışmalar yapılması noktasında önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı ergenlerin algıladıkları aile tutumları ve sosyal desteğin, kimlik algılarını yordayıp yordamadığının belirlenmesidir. Yapılan bu çalışma ile ergenlerin olumlu kimlik gelişimlerinde etkili olan aile tutumlarının ve sosyal desteğin önemi ortaya konulacak olup koruyucu önleyici tedbirler alınması noktasında gelecek çalışmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, ilişkisel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubu uygun örneklem yolu ile belirlenmiş olup örneklem grubu Konya ili Meram ilçesinde liselerde öğrenim gören 349 ergenden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri kimlik algısı ölçeği, anne baba tutum ölçeği ve çocuk ergen sosyal destek ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS-20 paket programı aracılığıyla değişkenler arası ilişkilerin saptanmasında çoklu doğrusal regresyon analizi ve Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda ergenlerin olumlu kimlik algılarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, olumsuz kimlik algısının ise cinsiyete göre farklılaştığı ve kızların olumsuz kimlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir diğer demografik değişken olan yaşa göre ergenlerin hem olumlu kimlik algılarında hem de olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde fark olmadığı belirlenmiştir. Bir diğer demografik değişken olan sınıf değişkenine göre olumlu kimlik algısında fark yokken olumsuz kimlik algısında 9 ve 12. Sınıflar arasında fark olduğu saptanmıştır. Bir diğer demografik değişken olan akademik başarı değişkenine göre olumlu ve olumsuz kimlik algısında fark olduğu bulunmuştur. Son olarak demografik değişkenlerden sosyoekonomik düzey değişkenine göre olumsuz kimlik algısında orta sosyoekonomik düzeye sahip olan ergenlerle yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ergenler arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından kabul/ilginin olumlu kimlik algılarını yordamadığı, ancak olumsuz kimlik algılarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından psikolojik özerkliğin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde, olumsuz kimlik algılarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde, olumsuz kimlik algılarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış, araştırmacı ve uygulayıcılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik dönemi, kimlik, sosyalleşme, toplum.

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Pınar CIRCIR		
	Student Number	22810301904		
	Department	Department of Sosyology/ Sosyology Program		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Mustafa ARSLAN		
Title of the Thesis/Dissertation	Investigation of the Relationships between Perception of Identity, Parenting Styles and Social Support in Adolescents			

In the search for identity, adolescents are influenced by parental attitudes and approaches during childhood and by the attitudes and behaviours of all the people they interact with in later years. In this process, parental attitudes also play an important role. In addition to parents, friends, relationships with other groups they belong to, intergenerational conflicts and school all influence adolescents' social development. These social support factors may have an influence on adolescents' identity perception. In this context, a thorough examination and understanding of parental attitudes and the concept of social support which are considered to have an influence on adolescents' identity development are important for conducting preventive works in this area. The purpose of the current study is to determine whether adolescents' perceived parental attitudes and social support predict their identity perception. This study aims to highlight the importance of parental attitudes and social support that influence positive identity development in adolescents and it is expected to serve as a guide for future studies in taking preventive and protective measures. The study employed the relational survey model. The study group was determined using a convenience sampling method and consists of 349 adolescents attending high schools in Konya province.. The data of the study were collected using the Identity Perception Scale, the Parental Attitude Scale and the Child and Adolescent Social Support Scale. In the analysis of the collected data, Pearson Product-Moment Correlation Coefficient and multiple linear regression analysis were run in the SPSS-20 program package to determine the relationships between the variables. As a result of the analyses conducted in this context, it was determined that the positive identity perceptions of adolescents did not differ according to gender, while the negative identity perceptions differed according to gender and that the negative identity perceptions of girls were higher. It was determined that there was no significant difference in both the positive and negative identity perceptions of adolescents according to another demographic variable. According to another demographic variable, grade level, no significant difference was found in positive identity perceptions, whereas a significant difference was identified in negative identity perceptions between the 9th and 12th graders. According to the other demographic variable, academic achievement, significant differences were found in both positive and negative identity perceptions. Finally, according to the demographic variable of socio-economic status, a significant difference was found in negative identity perceptions between the adolescents with middle socio-economic status and those with high socio-economic status.. It was found that the acceptance/involvement sub-dimension of adolescents' perceived parental attitudes did not predict their positive identity perceptions but significantly and negatively predicted their negative identity perceptions. In addition, it was found that the adolescents' perceived levels of social support significantly and positively predicted their positive identity perceptions, while significantly and negatively predicting their negative identity perceptions. The obtained findings were discussed in the light of the literature and recommendations were made for researchers and practitioners.

Keywords: Period of adolescence, perception of Identity, socialization, society.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Ergenlik dönemi kendini gerçekleştirme dönemidir. Kişinin kendini bulma, ben kimim sorularına cevap arama ve çeşitli kimlik bunalımlarını beraberinde getirdiği bu dönem tam olarak bireyin gelişim dönemlerinde dış çevreye en açık olduğu dönem olarak bilinmektedir.

Kimlik kazanımı için rol modele ihtiyaç vardır. Başta anne baba olmak üzere öğretmen, arkadaş çevresi, sosyal çevre gibi unsurlar kimlik kazanımını etkileyen unsurlardır. Ergen bireyler içinde bulunduğu yaşın özelliği olarak bir gruba ait olma isteği hissederler. Bu yüzden akran grupları ergen için önemlidir. Ergenlikte sosyalleşme sürecinde akran gruplarının belirli bir kuralları yoktur, homojen değildirler.

Ergen kimlik arayışında, çocukluk çağında ailesinin, ilerleyen yıllarda ise etkileşimde bulunduğu bütün insanların tutum ve yaklaşımlarının etkisi altındadır. Bu süreçte aile tutumları da önemli rol oynar. Aile tutumları, kimlik gelişimini bazı durumlarda engelleyebileceği gibi bazen de kolaylaştırabilir. Ergenin ailesinin yanı sıra arkadaşları, üyesi olduğu diğer gruplar arası ilişkiler, kuşaklar arası çatışma ve okul ergenin sosyal gelişimini etkiler. Bu bakımdan araştırmadan elde edilen bulguların alana katkı sunmasını temenni ediyoruz.

Akademik çalışmalarında üzerimde büyük emeği olan Sayın Hocam ve aynı zamanda tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'a, diğer üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca, benim bu günlere gelmemde olan emeklerini ödeyemeyeceğim, her daim desteklerini esirgemeyen babam Dursun KOÇOĞLU'na, rahmetli annem Birgül KOÇOĞLU'na, eşim Dr. Osman CIRCİR'a, ablam Prof. Dr. Deniz TANYER'e, kardeşlerim ve tüm eş, dost ve yakınlarıma teşekkür ederim.

Pınar CIRCİR
Ağustos, 2025

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi.....	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. Ergenlik Dönemi.....	8
2.2. Ergenlerde Kimlik.....	10
2.2.1. Ergenlerde kimlik kuramları	13
2.2.2. Ergenlerde kimlik kazanımında etkili olan sosyalleşme faktörleri.....	20
2.3. Aile Tutumları.....	26
2.3.1. Anne Baba Tutumu Alt Boyutları.....	28
2.3.2. Anne Baba Tutumunu Etkileyen Faktörler	30
2.4. Sosyal Destek.....	33
2.4.1. Algılanan Sosyal Destek	34
2.4.2. Sosyal Destek Kaynakları	35
2.5. Ergenlerde Kimlik Algısı Konusunda Yapılan İlgili Araştırmalar	38
2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	38
2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	40
3. YÖNTEM	42
3.1. Araştırmanın Modeli.....	42
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	42
3.3. Veri Toplama Araç	44
3.3.1. Kimlik Algısı Ölçeği.....	44
3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ).....	44
3.3.3. Çocuk ve Ergen Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ).....	45
3.3.4. Kişisel Bilgi Formu.....	46
3.4. Verilerin Toplanması	46
3.5. Verilerin Analizi	46

4. BULGULAR	48
4.1. Araştırmanın Değişkenleri İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri ile Değişkenler Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular	48
4.2. Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algıları ile Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	49
4.2.1. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	49
4.2.1. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması	50
4.2.3. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması	51
4.2.4. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	52
4.2.5. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Karşılaştırılması.....	54
4.3. Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme İle Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Bulgular	55
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	58
5.1. Tartışma	58
5.1.1. Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algıları ile Demografik Özelliklerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması	58
5.1.2. Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme İle Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması	62
5.2. Sonuç.....	67
5.3. Öneriler	68
KAYNAKLAR	70
EKLER	84
EK 1: Veri Toplama Araçları	84
Ek 2: Etik Kurul Onayı	87

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin İstatistikler.....	43
Tablo 2: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algıları, Olumsuz Kimlik Algıları, Anne Baba Tutumu Alt boyutlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol/Denetleme ve Sosyal Destek Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular.....	48
Tablo 3: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları.....	49
Tablo 4: Ergenlerin Yaş Düzeyinin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	50
Tablo 5: Ergenlerin Sınıf Düzeyinin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	51
Tablo 6: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısı Puanların Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	52
Tablo 7: Ergenlerin Akademik Başarı Düzeyinin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 8: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısı Puanların Akademik Başarı Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	53
Tablo 9: Ergenlerin Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	54
Tablo 10: Ergenlerin Olumsuz Kimlik Algısı Puanların Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular.....	55
Tablo 11: Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme ile Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumlu Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Bulgular.....	55
Tablo 12: Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme ile Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumsuz Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Bulgular.....	56

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi kendini gerçekleştirme dönemidir. Kişinin kendini bulma, ben kimim sorularına cevap arama ve çeşitli kimlik bunalımlarını beraberinde getirdiği bu dönem tam olarak bireyin gelişim dönemlerinde dış çevreye en açık olduğu dönemdir.

Ergenlik dönemi bireyin kimlik gelişiminin oldukça önemli olduğu bir dönemdir. Ön ergenlikle beraber kimlik gelişmeye başlamaktadır. Kimlik, “bireyin sıkı sıkıya bağlı olduğu değer ve inançlardan oluşan, iyi organize edilmiş bir benlik anlayışı” olarak adlandırılır (Berk, 2010 s.314). Örneğin, bir birey aileye değer veriyorsa, kız kardeşi, kızı veya torunu rolünü kişisel kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görebilir. Kişisel bir kimlik elde etme motivasyonları, özsaygı oluşturma (örneğin benzersiz yetenekleri keşfetme) ve kişinin hayatında anlam yaratma (örneğin kişisel hedeflere ulaşma) arzusunu içerir (Deaux & Burke, 2010). Bu hedeflere ulaşma arzusu ergen bireyler için kimlik edinmede oldukça önemlidir. Kişisel bir kimlik arayışında olan ergen hayalleri, hedefleri ve yetenekleri doğrultusunda kendisini keşfe çıkmıştır. Bu bağlamda kimlik oluşturma süreci, bireylerin geçmiş ve şimdiki deneyimlerini düzenleme ve yorumlama ve bu deneyimleri geleceklelerini yönlendirmek için kullanma biçimlerine göre kategorize edilir (Josselson, 1987). Ergenlik ile birlikte soyut düşünme becerisinde artış olacağı için birey geçmiş, şimdi ve gelecek kavramlarına hakimdir.

Kimlik ayrıca “bireyin kendini nasıl tanımladığı ve bu benliği nasıl anlamlandırdığı” olarak tanımlanabilir (Stewart, 2009, s. 253). Bireyin öz kimliği, aileden başlayarak sosyal etkileşimler yoluyla gelişir ve kişinin yaşamı boyunca etkileşimler yoluyla daha da gelişir (Baron & Byrne, 1997). Öz kimlik, insanların yetenekler, duygular ve güdüler gibi kendileri hakkında sahip oldukları bilgilere dayanarak sosyal dünyayı nasıl işlediklerini etkiler (Klein, Loftus ve Burton, 1989).

Birey, yaşantısında karşılaştığı sorunlara çözüm ararken, çocukluk yıllarında ailenin etkisindeyken ileri yaşlardaysa etkileşim içinde olduğu tüm insanların

tutumları, davranışları ve yaklaşımları etkisi ile ilerler (Ersanlı, 2012: 43). Kimlik algısının gelişim süreci, ergenin çocukluk döneminden itibaren geliştirdikleri yetenekler ile ilgili tercihlerini, çevresindekilerle kurduğu özdeşimlere dayalı tutarlı roller benimseme gibi çabaları içerir (Oskay, 1998: 13). Dolayısıyla, kimlik kazanım sürecinde ergenler, yetişkin bir rol modele ihtiyaç duyarlar. Örneğin, ebeveynleri, öğretmenleri ve yakınındaki diğer insanlar tarafından sürekli olarak eleştirilip yargılanan ergenlerin, anlaşılmadığına yönelik inançları pekişebilir ve bu kişilerden uzaklaşabilir. Bu durumda ergen kendisine yakın gelen, anlaşıldığını ve hoş görüldüğünü hissettiği farklı bir gruba yönelebilir. Çete, tarikat vb. gruplara yönelen ergenler kimlik arayışında başarısız olan ergenlere örnek olarak verilebilir (Erden & Akman, 2001). Kısacası ergenler bu süreçte, ailelerinden, okullarından ve çevresindeki sosyal yaşantılardan model alarak olumlu bir kimlik oluşturabilirler veya tam aksine kimlik bunalımında sigara, madde, alkol tüketimi gibi olumsuz tutum ve davranışlar da geliştirebilirler (Erikson, 1963; aktaran Biehler & Snowman, 1993). Bu bağlamda bireyin en temel sosyalleşme alanı olan ailenin ergenlerin kimlik kazanımında önemi oldukça yüksektir. Dolayısıyla, kimlik kazanmada ebeveyn tutumları da etkilidir. Ergenlerin kimlik kazanım sürecini, anne-baba tutumları etkilemekte ve bu etki, ergenlerin kimlik kazanımını kolaylaştırabileceği gibi aynı zamanda engelleyebilir (Çakır & Aydın, 2005). Bu bağlamda, araştırmanın bağımsız değişkenlerinden birisi aile tutumları olarak ele alınmıştır.

Çocuğun farklı durumlarına karşı, ebeveynleri tarafından gösterilen davranış ve tavırlar ebeveynlik tutumu olarak tanımlanır (Darling & Steinberg, 1993: 487-498). Anne ve babaların çocukları ile olan ilişkilerinde yansıttığı tutumlar çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir rol oynar (Yavuzer, 2016: 43). Ebeveynlerin çocuklara yönelik en yaygın sergiledikleri davranışlar; kabul etme, reddetme, düşkünlük, çocuğa boyun eğme, aşırı hoşgörölü, aşırı korumacı, aşırı baskıcı ve çocuklar arasında kıyas veya ayırım yapma olduğu bilinmektedir (Yavuzer, 2003).

İlgili alan yazındaki çalışmalar (Yavuzer, 2008: 136) ebeveyn tutumlarını aşırı koruyucu olma, hoşgörü sahibi olma, aşırı hoşgörü ve çocuğun üzerine düşkünlük, reddetme, onaylama, baskılama, çocuğa boyun eğme ve çocuklar arası ayrımcılık

yapma olarak ele almıştır. Bir diğer araştırmada (Yörükoğlu, 1978: 150) ebeveyn tutumlarını sıkı, serbest, tutarsız ve demokratik tutum olarak ele almıştır. Baumrind (1966) ise anne baba tutumlarını izin verici, otoriter, demokratik tutum olarak ele almıştır.

Ebeveynlerin çocuklara yönelik tutumu, çocuğun sosyalleşme sürecini etkileyen faktörlerdendir. Ebeveynlerin otoriter ve baskıcı olması ya da demokratik ve eşitlikçi ya da aşırı koruyucu tutumlar sergilemesi, çocuğun sosyal yaşantısında farklı sosyal tavırlar takınmasına sebep olur (Kulaksızoğlu, 2009). Ergenin ailesinin yanı sıra akranları, okul ortamı, mensubu olduğu diğer gruplarla ilişkileri, kuşaklar arası çatışma vb. ergenlerin sosyal gelişimleri üzerinde etkili olur (Kulaksızoğlu, 2009). Dolayısıyla bahsedilen bu sosyal destek unsurları ergenlerin kimlik algıları üzerinde etkili olabileceği düşünölmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın bir diğer bağımsız değişkeni olarak algılanan sosyal destek ele alınmıştır.

Sosyal destek, bir kişinin sevildiğini ve değer verildiğini algıladığı veya deneyimlediği, bireyin kendisini karşılıklı yardımlaşma ve yükümlölüklerden oluşan bir sosyal ağın katılımcısı hissettiği etkileşimli süreci ifade eder (Tomás vd., 2020). Algılanan sosyal destek ise, bireyin ihtiyacı olduğunda sosyal destek kaynaklarına ne kadar ulaşabileceğine dair kişisel değerlendirmesi olarak tanımlanır (Tardy, 1988). Bireyin yaşam döngüsü içerisinde en zorlayıcı dönem olarak ergenlik dönemi gösterilmektedir. Dolayısıyla sosyal desteğin özellikle bu süreçte daha önemli olduğu bildirilmektedir (Yardımcı & Başbakkal, 2009). Ergenlerin sosyal destek ağlarının bilinmesi akademik başarılarının artmasında ve ruh sağlığının korunmasında önemli bir referans olarak rol oynar (Yardımcı & Başbakkal, 2009).

Çocuk ve ergenlerin destek kaynaklarıyla samimi ilişkiler kurmaları, dolayısıyla yaşantılarında çeşitli roller üstlenen çoklu ilişkiler olması, onları geliştirir (Levitt, 2005). Çocuk ve ergenlerin çevresi tarafından sağlayabilecek sosyal destekler farklı içeriklerde olabilir. Bunlar: (1) Duygusal destek, çocuğun ihtiyacı olan güven, ilgi, sevgi ve empatinin sağlanması; (2) maddesel destek, ihtiyaç duyduğu fiziki nesne, hizmet vb. sağlanması; (3) bilgi vermeye dayalı destek, stresli yaşantılarda, çocuğun probleminin çözümünde katkıda bulunacak bilgilerin ve yönlendirmenin sağlanması;

(4) değerlendirmeye dayalı destek, çocuğun, kendisini değerlendirirken yararlanabileceği geribildirimlerin sağlanması şeklinde tanımlanır (Langford vd., 1997; Malecki & Demaray 2002).

Sosyal destekle kontrol algısı, duygulanım, başa çıkma becerileri, sağlıklı yaşam, sosyal beceriler ve akademik başarı arasında pozitif ilişkiler vardır (Langford vd., 1997). Sosyal destekle benlik algısı arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmaktadır. Ayrıca çocuk ve ergenlerin benlik algısını, algılanan sosyal destek güçlü bir şekilde yordamaktadır (Antle, 2004). Dolayısıyla benlik algısı ile yakından ilişkili olan kimlik algısı üzerinde de sosyal desteğin etkili olabileceği öngörülmektedir.

Kimlik kavramı sembolik etkileşim kuramında da ele alınmaktadır. Bu kurama göre kimlik, bireyin çevresindeki diğer kişilerle ilişkileri ve etkileşimleriyle inşa edilen ve sürekli olarak değişip gelişen dinamik bir yapıdır (Blumer, 1969; Mead, 1934). Stryker'e (1987: 90) göre kimlik, içselleştirilmiş rol kümelerinin beklentileri olarak tanımlanmıştır. Stryker ve Serpe (2011: 206) ise kimliği bireyin önceden yapılandırılan rol ilişkilerine katılımını içeren kendi kendisine içselleştirilmiş olan konumsal tasvirlerin ayırık parçaları şeklinde tanımlamışlardır. Mead'in "Ben" (I) ve "Beni" (Me) kavramları, bireyin içsel dünyası ile dışsal beklentiler arasında sürekli bir etkileşim yaşadığını gösterir. Mead'e göre (1972) "ben" kavramı, bireyin, çevresindeki insanların kendisine yönelik tutumlara verdiği karşılıkken, "beni/bana" kavramıysa bireyin kendinin kabul ettiği çevresindeki insanların tutumlarının düzenli bir bileşkesini ifade eder. Mead'e (1934) göre bilinç, mutabakatla varılan anlamlardan veya önemli sembollerden gelişir. Bireyler, jestlerinin başkaları üzerindeki etkisini tahmin edebildiklerinde ve başkalarının tepkisini tahmin edebildiklerinde, o zaman eylemden haberdar olurlar veya bilincinde olurlar. Bu nedenle ortaya çıkan anlam kişilerarasıdır; başlatan özne ile tepki veren diğer arasındaki etkileşimin ürünüdür. Bu etkileşimler en temelde çocukluk döneminde aileyle yaşanan deneyimlerle başlar. Ayrıca, sembolik etkileşimciliğe göre ailenin sosyal gruplar olduğu ve bireylerin sosyal etkileşim yoluyla hem benlik hem de kimlik kavramı geliştirdiğini ileri sürmektedir (Burgess, 1926; Handel, 1985). Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarına

yönelik tutumları da kimlik gelişimi üzerinde rol oynayan önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Cooley'e göre, bireylerin, uzun süren, yakın ilişkilerin olduğu, küçük, samimiyet içinde düzenli bir etkileşimde buldukları gruplar hem bireyin hem de toplumun şekillenmesinde önemli bir faktördür. Genel olarak bu tür grupları, aile üyelerinden, komşulardan, karşı cinsle ilişkilerdeki bireyleri ya da akran grupları oluşturur. Dolayısıyla bu tür grup üyelerinde gruba bağlılık yüksek olmakla birlikte grup üyeleri biz bilinciyle hareket ederler (Bozkurt, 2009, 154-155). Bireyin yakın sosyal çevresine katılımı, bireye belirli rollerle doğrudan ilişkilendirilebilen sosyal ilişkiler sağlamakla beraber rol kimliklerinin işlenmesine ve bu sosyal yapılara katılımında da destek sağlamaktadır (Erdem, 2020). Stryker ve diğerleri (2005: 93-123) tarafından uzun yıllar boyunca kimlik kuramıyla ilgili yürütülen çalışmalarda kimlik bağlılığının kimlik belirleyiciliğini de artırarak tükenme bağlılık ve gelecek rollerdeki performanslarını da etkilediği belirlenmiştir. Bu bağlamda, bireyin ailesi ve yakın çevresini temsil eden arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin de bireyin kimlik algısı üzerinde etkili olabileceği söylenebilir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlerin algıladıkları aile tutumları ve sosyal desteğin, kimlik algılarını yordayıp yordamadığının belirlenmesidir. Yapılan bu çalışma ile ergenlerin olumlu kimlik gelişimlerinde etkili olan aile tutumlarının ve sosyal desteğin önemi ortaya konulacak olup koruyucu önleyici tedbirler alınması noktasında gelecek çalışmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, kimlik gelişiminde önemli bir evre olan ergenlik döneminde ergenlerin olumlu kimlik gelişiminin desteklenmesinde sosyal desteğin güçlendirilmesinin öneminin anlaşılması gerekse ergenlerin olumsuz kimlik algılarına yol açan faktörlere yönelik önleyici gerekse olumlu kimlik gelişiminin güçlendirilmesi noktasında, bu araştırmanın sonuçları önemli bir referans kaynağı olabilir.

Yukarıda ifade edilen amaç doğrultusunda belirlenen problem cümlesi ile kurulan hipotezler aşağıda verilmiştir.

1.1.1. Problem Cümlesi

Ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarının; ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyet, yaş, sınıf, algılanan akademik başarı düzeyi ve algılanan sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı; ergenlerin aile tutumu alt boyutlarından düzeyleri kabul /ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme/kontrol ile sosyal destek düzeylerinin ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarını yordayıp yordamadığı sorularına cevap aramak üzere aşağıda verilen hipotezler oluşturulmuştur.

1.1.2. Hipotezler:

Yukarıda verilen genel probleme bağlı olarak aşağıdaki hipotezlere cevap aranmıştır.

H₁. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyete göre ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

H₂. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin demografik özelliklerinden yaşa göre ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

H₃. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin demografik özelliklerinden sınıf düzeyine göre ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

H₄. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin demografik özelliklerinden algılanan akademik başarı düzeyine göre ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

H₅. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin demografik özelliklerinden algılanan sosyoekonomik düzeye göre ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde farklılık vardır.

H6. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından psikolojik özerklik ve kabul /ilgi ile sosyal destek düzeyleri olumlu kimlik algılarını pozitif yönde, aile tutumlarının alt boyutlarından kontrol/denetleme ise negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordar.

H7. Araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından psikolojik özerklik ve kabul /ilgi ile sosyal destek düzeyleri olumsuz kimlik algılarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde, aile tutumlarının alt boyutlarından kontrol/denetleme ise pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordar.

1.2. Araştırmanın Önemi

Gelişim sürecinde çok kritik, kendisine has ve oldukça ilgi çekici özellikleriyle ergenlik dönemi, hemen hemen bütün gelişim evrelerinin kritik özelliklerini içerisinde barındırır (Işılak ve Durmuş, 2004: 211- 212). Kişisel bir kimlik arayışında olan ergen hayalleri, hedefleri ve yetenekleri doğrultusunda kendisini keşfe çıkmıştır. Kimlik oluşturma süreci, bireylerin geçmiş ve şimdiki deneyimlerini düzenleme ve yorumlama ve bu deneyimleri geleceklerini yönlendirmek için kullanma biçimlerine göre kategorize edilir (Josselson, 1987). Bu bağlamda ergenlerin kimlik algısı üzerinde aile tutumları ve sosyal destek düzeyinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle bu araştırmanın amacı ergenlerin algıladıkları aile tutumları ve sosyal desteğin, kimlik algılarını yordayıp yordamadığının belirlenmesidir. Alan yazın incelendiğinde ergenler üzerinde kimlik algısı ile ilgili sınırlı sayıda çalışma olduğu, yine bu araştırmanın değişkenleri olan aile tutumu ve sosyal destek ile ilgili çalışmaların da olduğu görülmüş ancak araştırmanın bu üç değişkeninin birlikte incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan araştırmadan orijinal sonuçlar elde edileceği ve bu sonuçlar doğrultusunda ergenlerin kimlik algılarına yönelik koruyucu önleyici çalışmalara ışık tutması bakımından önemli olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 2

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın değişkenleri olan kimlik, ana baba tutumları ve sosyal destek ile ilgili literatür bilgisine ve kimlik kavramı ile ilgili ergenler üzerinde yurt içi ve yurt dışında yapılmış araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Ergenlik Dönemi

Latince’de büyüme ve olgunlaşma anlamındaki “adolescere” kelimesinden türeyen “Ergen” sözcüğü, Batı literatüründe “adolescent” kelimesine karşılık gelmektedir. Ergen sözcüğü yapısından kaynaklı herhangi bir durum değil bir süreci ifade eder. Ergenlik dönemi, bireyin hızlı, sürekli ve gözlenebilen değişimlerin yaşandığı gelişim dönemidir (Yavuzer, 2003: 262). Ergenlik, eksik bilgi ve deneyim olmasına rağmen kendini gerçekleştirmeye doğru yönelme dönemidir. Ergenler, çevresindekilerin bilgi deneyimlerinden yararlanmak yerine deneme yanılma yoluyla ilerlemeyi tercih ederler. Yaşamsal gerçeklikleri kendileri görüp yaşayıp deneyimlemek isterler (Altınköprü, 1997: 12). Bu yüzden ergenlik dönemi ebeveynlerden biraz daha uzaklaşıldığı arkadaş çevresinin ise daha ön plana çıktığı bir dönem olarak karışımıza çıkar. Ergen ailesinin deneyimlerinden ve tecrübelerinden ziyade kendi yol ve yöntemlerini seçmeye meyillidirler.

Ergenlikte bazı fiziksel, hızlı değişimler yaşanmaktadır. Ergenlik dönemi, 0-2 yaştan sonraki fiziksel büyümenin en yoğun şekilde yaşandığı dönemdir (Aydın, 2000: 25). Ergenlik dönemindeki fiziksel değişimler, sosyal, zihinsel ve duygusal olgunluğun temelini oluşturur. Fiziksel gelişim, ağırlık ve boydaki artışla kas ve iskelet gelişimi, çeşitli organlarda büyüme ve hormonal gelişim şeklinde gerçekleşir (Yavuzer, 2003: 264). Ergenlik çağındaki değişiklikler, cinsel salgı bezlerinin kana bol miktarda hormon salgılanmasıyla başlar. Erkeklerde tetesteron, kızlarda ostrojen salgıları beyindeki hipofiz bezinin uyarılması ile bolca üretilir (Cüceloğlu, 1998: 345). Erinlik veya ön ergenlik olarak adlandırılan bu dönem içerisinde yoğun hormonal değişimler yaşanır. Genelde kızlar 11-12 yaş aralığında, erkekler 13-15 yaş aralığında buluğa girerler. Kızların, erkeklerden önce buluğa girdiklerinden ağırlık ve boy olarak

öndedirler. Ancak, erkekler 15 yaş civarında buluğa girerek fiziksel gelişimlerinde hızlı artışla kızları geçerler (Aydın, 2000: 24). Bu hızlı değişime ayak uydurmaya çalışan ergen hem fiziksel değişimine uyum sağlamaya hem de içinde bulunduğu sosyal hayata uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Ergenlik dönemi diğer gelişim dönemlerinin aksine ön ergenlik ve geç ergenlik yani öncesi ve sonrası bulunan bir dönemdir. Ön ergenlik dönemi olarak da adlandırılan erinlik döneminde çocukluktan ergenliğe geçişin ilk basamağı olarak biyolojik ve psikolojik gelişimlerin başlangıcının yaşandığı dönemdir (Oluğ, 2011, s. 65–68). Yaklaşık 10-15 yaş aralığını kapsayan bu dönem, biyolojik, psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimlerin yaşanıp ergenliğin başladığı dönemdir (Yavuzer, 2003). Erinlik döneminde soyut düşünme de başlar (Yavuzer, 2003: 267). Bu dönemde soyut düşünme yeteneği önceki dönemlere göre daha ileri düzeye ulaşır (Selçuk, 1990, 117–118). Ergen okulun ve çevresinin yardımı ile olayları anlayıp tahlil ederek genellemeye ulaşmaya çalışır. Ergende bilişsel gelişimle birlikte metafiziksel ve tabiatüstü olaylar ile dünyanın çeşitli sorunları üzerinde düşünürler (Hö-kelekli, 1998: 270). Ergen içinde bulunduğu soyut işlemler dönemi ile kişisel görüş ve fikirlerini haklı çıkarmak için mantık yollarını keşfetmeye başlar (Yavuzer, 2003: 267). Erinlik döneminde genellikle sosyal kaygı da görülür (Leahy & Holland, 2009). Ergenlik dönemindeyse, geleceğe yönelik görev ve sorumluluklarla ilişkili yetersizlik duygusu kaygıya sebep olabilmektedir (Wolman, 1998, p. 69). Görüldüğü üzere ergenlik dönemi sosyal ve psikolojik kaygıların ortaya çıktığı bir dönemdir. Çünkü gelişim alanları bir bütündür, birbiriyle alakalıdır. Örneğin fiziksel gelişim duygusal gelişimi, bilişsel gelişim ahlak gelişimini, sosyal gelişim kişilik gelişimini etkiler.

Ergenlerde, hızlı gelişen ve değişen bedensel gelişimle birlikte diğer gelişim alanlarında da bir değişim söz konusu olmaktadır. Bu hızlı gelişim ve değişime zihinsel olarak da ergen ayak uydurmaya çalışmaktadır. Bahsedildiği üzere fizyolojik gelişim ve değişimin yanı sıra ahlak gelişimi, kişilik gelişimi ve vicdani değer yargıların gelişimi de söz konusudur. Kritik gelişimlerin olduğu ergenlik döneminde, ergenin yargılarında, duygularında davranış ve tutumlarında kritik değişim, keskin gelişim ve bocalamalar yaşanır (Ünlüoğlu, 1987: 209). Dolayısıyla, ergenler bu

dönemde bağımsızlık ve bir başkaldırı sergileyebilirler. Ergenler ailelerine onlardan farklı olduğu ve korunmaya ihtiyacı olmadığı, ayrı bir birey olduğunun anlaşılması gerektiği mesajını vermeye çalışırlar (Atabek, 2002: 58). Yine ergenlik sürecinde, ergenin anne babasıyla ilişkisini belirleyen birçok etmen bulunur. Ebeveynlerin ergene karşı tutumu, kişiliklerinin desteklenmesi önemlidir (Yörükoğlu, 2000: 144). Ergenlik öncesi dönemlerdeki olumlu, olumsuz tüm birikimler, ergenlik döneminde uyum ve uyumsuzluklara neden olabilmektedir (Yörükoğlu, 2000: 144). Bu bağlamda, ergenin kimlik kazanımında, çocukluk döneminde geliştirilen bağımsızlık ve güven duygusu oldukça önemlidir (Muss, 1987: 201). Buradan anlaşılacağı üzere nasıl ki gelişim alanları birbiriyle bağlantılı ise gelişim dönemleri de birbirlerini etkilemektedir. Bir gelişim döneminde edinilen ya da edinilemeyen duygu ya da davranış bir sonraki gelişim dönemini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

2.2. Ergenlerde Kimlik

Birey dünyaya geldiğinde ilk altı yıl kişilik oluşumu için kritik bir süreçtir. Bu sebeple kişiliğin temelleri bireyin yaşantısının başlarında atılıp altı yaş civarında ana hatları oluşurken kişilik son halini ergenliğin bitimine doğru alır. Doğumdan ergenlik sonuna kadar uzanan epeyce uzun bir süreçte oluşan kişilik kolay kolay değişmez. Bireyin çevresi ile devamlı etkileşiminin ve uyumunun sonucunda kişilik oluşur (Yörükoğlu, 1996). Söz konusu bu uyum, kolay olmamakla birlikte toplumsal normlar, ebeveyn tutumlarının ve kültürel aktarımın etkisi, ergenin kimlik kazanımı şekillendirir. Ayrıca ergen, uyum sağladığı sürece ne dışlanır ne de yalnız kalır. Ancak, kendini kabul ve kimlik arayışı devam eder. Ergenin bu süreçte temel gelişim görevi “Ben kimim?” sorusuna cevap aramasıdır. Yani, ergenlik döneminde kimlik ile ilgili örüntüler yapılandırılmaktadır. Ergenlerin, ergenlik sürecinde yaşantısından mutlu veya mutsuz, kısır döngüde veya üretken hissetmesi, cevabını aradığı “Ben kimim?” sorusunun yanıtına bağlıdır (Meyers & Dieners, 1995). Bu bağlamda ergenlik, kimlik gelişiminin son derece önemli bir dönemidir, çünkü bu, bireylerin daha önce öne sürdükleri anlamları, sosyal sınıf, eğitim veya din gibi atfedilen özelliklere göre uyarlamaya ilk kez teşvik edildiği zamandır (Josselson, 1987)

Kimlik, “bireyin sıkı sıkıya bağlı olduğu değer ve inançlardan oluşan, iyi organize edilmiş bir benlik anlayışı” olarak adlandırılır (Berk, 2010 s.314). Örneğin, bir birey aileye değer veriyorsa, kız kardeşi, kızı veya torunu rolünü kişisel kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görebilir. Kişisel bir kimlik elde etme motivasyonları, özsaygı oluşturma (örneğin benzersiz yetenekleri keşfetme) ve kişinin hayatında anlam oluşturma (örneğin kişisel hedeflere ulaşma) arzusunu içerir (Deaux ve Burke, 2010). Bu hedeflere ulaşma arzusu ergen bireyler için kimlik edinmede oldukça önemlidir. Kişisel bir kimlik arayışında olan ergen hayalleri, hedefleri ve yetenekleri doğrultusunda kendisini keşfe çıkmıştır. Bu bağlamda kimlik oluşturma süreci, bireylerin geçmiş ve şimdiki deneyimlerini düzenleme ve yorumlama ve bu deneyimleri geleceklerini yönlendirmek için kullanma biçimlerine göre kategorize edilir (Josselson, 1987). Ergenlik ile birlikte soyut düşünme becerisinde artış olacağı için birey geçmiş, şimdi ve gelecek kavramlarına hakimdir.

Kimlik “bireyin kendini nasıl tanımladığı ve bu benliği nasıl anlamlandırdığı” olarak tanımlanabilir (Stewart, 2009, s. 253). Bireyin öz kimliği, aileden başlayarak sosyal etkileşimler yoluyla gelişir ve kişinin yaşamı boyunca etkileşimler yoluyla daha da gelişir (Baron & Byrne, 1997). Öz kimlik, insanların yetenekleri, duyguları ve güdeleri gibi kendileri hakkında sahip oldukları bilgilere dayanarak sosyal dünyayı nasıl algıladıkları üzerinde de etkilidir (Klein, Loftus ve Burton, 1989). Dolayısıyla, ergenlerin sosyal dünyayı anlama şekilleri biraz da edindikleri kimlik ve statüyle alakalıdır.

Kimlik kazanımı bir süreçtir. Kişinin yaşamının çok erken dönemlerinde, kimlik geliştirilir ve kişinin bağlı olduğu kategoriler, o bireyin diğer bireylere nasıl benzediğini ve diğer bireylerden farklı olduğunu göstermek için gelişir. Kimlik, “bir sosyopolitik duruş kadar ihtiyaçların, yeteneklerin ve benlik algılarının içsel organizasyonuna yönelik varoluşsal bir konumdur” (Marcia, 1994). Her birey gelişim dönemini diğer bireyden farklı yaşar. Gelişim kişiye özgüdür. Kimlik de kişiye özgüdür ve bireyseldir. Bu yüzden ergenlerin de farklı farklı yetenek ve ilgileri gelişir. Farklı ilgi alanları keşfetmenin bir sonucu olarak, kişisel kimlikler daha açık, esnek ve dayanıklı olabilir (Forthun, Montgomery & Bell, 2006). Ayrıca, birey yavaş yavaş

sosyal çevresinin genişlemesine izin verdiği ve giderek artan sayıda anlamlı aktiviteye dahil olduğu için, genellikle kimlik algısı da gelişir (Josselson, 1987).

Kimlik, bireyin kendisine ilişkin tüm durumları açıklayan, sahibi olduğu tüm yetenekleri ve özellikleriyle ilişkili fikirler olarak bilinen benlik kavramının bir bileşenidir (Bilgin, 2001). Ayrıca kimlik, diğer insanlardan farklı olmakla birlikte çevresindeki kişilerle de anlamlı derin ilişkiler kurduğuna işaret eder. Bu bağlamda, devam ve bütünlükten uzak olan kişinin benliğinin olmasına rağmen kimliği yoktur (Eryüksel, 1987).

Kimlik kazanım sürecinde ergenler, yetişkin bir rol modele ihtiyaç duyarlar. Örneğin, ebeveynleri, öğretmenleri ve yakınındaki diğer insanlar tarafından sürekli olarak eleştirilip yargılanan ergenlerin, anlaşılmadığına yönelik inançları pekişebilir ve bu kişilerden uzaklaşabilir. Bu durumda ergen kendisine yakın gelen, anlaşıldığını ve hoş görüldüğünü hissettiği farklı bir gruba yönelebilir. Çete, tarikat vb. gruplara yönelen ergenler kimlik arayışında başarısız olan ergenlere örnek olarak verilebilir (Erden & Akman, 2001). Kısacası ergenler bu süreçte, ailelerinden, okullarından ve çevresindeki sosyal yaşantılardan model alarak olumlu bir kimlik oluşturabilirler veya tam aksine kimlik bunalımında sigara, madde, alkol tüketimi gibi olumsuz tutum ve davranışlar da geliştirebilirler (Erikson, 1963; aktaran Biehler & Snowman, 1993). Bu bağlamda bireyin en temel sosyalleşme alanı olan ailenin ergenlerin kimlik kazanımında önemi oldukça yüksektir. Dolayısıyla, kimlik kazanmada ebeveyn tutumları da etkilidir. Dolayısıyla, ergenlerin kimlik kazanım sürecini, anne-baba tutumları etkilemekte ve bu etki, ergenlerin kimlik kazanımını kolaylaştırabileceği gibi aynı zamanda engelleyebilir (Çakır & Aydın, 2005).

Kimliğin şekillenmesi, ön ergenlik döneminde gelişimsel olarak başlayıp (Wires vd., 1994) geç ergenlikte, ergenlik dönemi karmaşalarının çözülmesi beklenir (Marcia 1994). Erken ergenlik sürecinde kimlik karmaşasına daha sık rastlanırken geç ergenlik sürecinde genellikle başarılı kimlik durumu gözlenir (Waterman 1982, Adams & Jones, 1983).

Kimlik kazanımını başarılı şekilde geçiren bireylerin, fiziki görünümüne, bedenine ve kendine, bulunduğu yere ve ilerleyip ulaşmak istediği hedeflere ilişkin güven duygusu içinde olup bunun sonucunda kendilerini daha iyi hissederler. Ayrıca, ergenlik sürecinde ergenlerin hemen hemen hepsinin kimlik karmaşası yaşamaları beklenirken ergenlerden bazılarında kimlik karmaşası daha şiddetli yaşanabilmektedir (Erden & Akman, 2001). Bazılarında ise bocalama hiç olmayabilir. Gözlenen o ki karmaşanın olmaması ergenlik döneminin gelişim görevinin yerine getirilmediğine işaret eder. Bu da yetişkinlik dönemine olumsuz yansıtacağına işaret olabilir.

2.2.1. Ergenlerde kimlik kuramları

2.2.1.1. Eric Ericson' un Psikososyal Kimlik Kuramı

Eric Ericson (1968), kimliğin gelişimini ergenliğin en etkili kilometre taşı olarak kabul eden ilk teorisyendir. Erikson (1968), bireylerin erken bebeklik döneminden ileri yaşlarına doğru ilerledikçe karşılaştıkları keskin psikososyal zorluklara işaret ederek, yaşam boyu gelişimin devam ettiğini savunur. Ayrıca, her bireyin yaşam boyu gelişmek ve ilerlemek için deneyimlerini bütünleştirerek, kategorilere ayırarak ve kişisel anlamlar yükleyerek psikolojik ve sosyal gelişimini zenginleştirme fırsatına sahip olduğunu kabul eder (Newman & Newman, 1995). Bu gelişimler fizyolojik, psikolojik ve biyolojik süreçleri içerir. Erikson, gelişimlerini yalnızca biyolojik etkilere atfetmek yerine, bireylerin kendi büyümelerinde aktif olduğunu ileri sürmektedir (Newman & Newman, 1995). Bu da daha çok psikososyal gelişme dayalıdır.

Teori, doğumla başlayan ve yaşam boyu devam eden sekiz gelişim aşamasına göre sınıflandırılır ve gelişimin son aşaması yaklaşık altmış yaşında başlar (Erikson, 1968). Aşamaların sınıflandırılması, çok çeşitli davranışlar için muhakeme sağlayabilecek yeni ortaya çıkan zorluklar ve görevler alanlarını önerir (Erikson, 1968). Aşamalar birbirinden bağımsız ve kesin sınırları olan aşamalar değildir. Buna göre gelişim aşamaları bu şekilde düzenlenmiş olsa bile, bir aşamadan diğerine

ilerlemenin mutlaka bireyin kronolojik yaşına bağlı olmadığını savunur (Erikson, 1968). Yani bir gelişim döneminin başladığı yaş ile bittiği yaşın kesinliği yoktur.

Erikson'un psikososyal teorisinin genel amacı, birey yaşam boyunca aşamalar boyunca ilerledikçe olumlu bir kimlik geliştirmektir (Santrock, MacKenzie -Rivers, Leung & Malcomson, 2003). Erikson'un psikososyal gelişim yaklaşımı uzunca bir yola benzemektedir. Bu yol doğumdan yaşlılığa uzanan yolculuğu içerir ve sekiz farklı karmaşık bölümü kapsamaktadır. Bu yolculukta birey karşısına çıkan seçenekler arasında tercihte bulunmaktadır (Burger, 2006). Bu bağlamda birey tarafından yapılan tercihler, bireyin gelişim süreçlerini de etkilemektedir. Doğumla başlayan ve yaşam boyu devam eden sekiz gelişim dönemleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Temel güven-güvensizlik: Bebekler hayatın ilk senelerinde tamamen başkalarına muhtaçtır. Bebekte güven duygusu oluştuğuna dair ilk gösterge, bebek aşırı strese ve kızgınlığa kapılmadan annenin bebeğin görebildiği ortamdan kısa bir süreliğine ayrıldığında bebeğin buna katlanabilmesidir (Öztürk, 2002). Anne ile bebek arasındaki sürekli bağ çocukta güven duygusunun başladığı ilk aşamadır. Bu aşamada temas ve özbakım eksikliği yaşayan çocuk ergenliğinde ve yetişkinliğinde güven ve bağlanma sorunları yaşayabilir.

Özerkliğe karşı kuşku ve utanç: Bu evrenin temel duygusu bağımsız olma, özerk olma duygusudur. Yani, ailesinden tam olarak bağımsızlaşarak kendi kendine yetebilecek birey olabileceğine yönelik inancı söz konusudur (Dereboy, 1993). Özerklik engellenirse kuşku ve utanç ön plana çıkarsa eğer ergenlikte de şüphe ön plana çıkabilmektedir. Yani birey ileride ya kendi adımlarından emin benliğini tamamlamış bir birey olur ya da kendinden emin olmayan bir davranışlarından utanç duyan bir birey olup kimliğini bu şekilde edinebilir.

Girişimciliğe karşı suçluluk: Diğer çocuklarla iletişime geçen, oyun oynayan çocuklarda girişimcilik duygusu ön plana çıkar. Bunun tam aksine girişimciliği geliştirememiş çocuklardaysa bu evrenin sonunda suçluluk duygusu gelişir (Burger, 2006). Bu yaş döneminde çocuk, ebeveyne sürekli sorular sorar. Eğer bu sorulara aile sabırla yanıt verirse kimlik oluşumunu olumlu etkiler. Fakat aile sabırsız davranır ve

çocuğu geçiştirirse ileriki dönemlerde suçlanan ve suçlayan bir kimliğe sahip birey olabilir.

Başarıya karşı aşağılık duygusu: Bu evre, çocuğun ilkokula devam ettiği dönemi ifade eder. Bu evrede anne babanın etkisi azalırken arkadaşlar ve öğretmenlerin önemi artar (Arı, 2006). İlkokul dönemine denk gelen bu evrenin temel duygusu başarısızdır. Başarılı olmasına fırsat tanınan çocukta başarılı bir kimlik gelişir. Tam tersi olması durumunda çocukta özgüven eksikliği yerleşmektedir.

Kimlik kazanımına karşı kimlik karmaşası: Bu dönem aslında ergenlik sürecini kapsamakta olup ergenlik dönemi, bireyin gelişiminde zorlu ve değerli bir süreci ifade etmektedir (Yavuzer, 2003). Bu dönemde ergenler, sosyal yaşantıya karışmaya başlarlar (Deniz, 2008). Dolayısıyla sosyal süreçlerde önemli bir yeri olan aileler, eğitici ve destekleyici rollerini yitirirken ergenler, akran gruplarında benliğini tanıyıp anlamlandırmaya yönelik eylemlerde bulunurlar. Ergenler, çevresindeki kişilerin kendilerini nasıl gördüğünü öğrenmeye çalışarak aldığı geri dönütlere göre kendilerini yeniden tanımlarlar (Varan, 1990). Akranları arasında nasıl görüldüğüne çok önem verdiği ve hayali seyircileri olan yani herkesin kendisini izlediğini düşündüğü bir dönemdir. Bu dönemde kimlik bunalımları çok sık yaşanmakla birlikte ergen kimlik edinimini erteleyebilir. Moratoryum kimlik dediğimiz bu süreçte kimlik krizi yetişkinlik dönemine sarkabilir.

Yakınlığa karşı yalnızlık: Genç yetişkinlik dönemine denk gelen bir evredir. Genç yetişkinlerin karşı cinsle ilişki kurduğu ve arkadaşlarıyla iletişimini, bağlılıklarını devam ettirdiği bir dönemdir. Kurulan ilişkiler bireyin kimlik kazanımında etkili olmakla beraber kişiliğin gelişmesinde de önemli katkıları olur. Ancak, yakın ilişkiler geliştirilemezse bu dönemde birey kendisini soyutlanmış hisseder (Santrock, 2007). Bu bağlamda yakın ilişkiler kurabilen birey daha sosyal olabilir. Eğer tam tersi bir durum oluşursa birey yalnızlaşır ve kendisini toplumdan soyutlayıp iş ve aile yaşamını olumsuz etkileyebilir.

Üretkenliğe karşı durgunluk: Orta yaşlara geline evredir. İnsanlar yaşamlarını çocuklarını eğitip geliştirerek anlam kazanırlar. Çocuğu olmayan yetişkin kişiler de

gençlerle iletişimde bulunup onlarla çalışarak bu zenginlikleri deneyimlerler. Bu dönemde temel problem durağanlık hissiyken birey üretmeye yönelik güçlü bir arzu içerisindedir (Burger, 2006). Bu gelişim aşamasında kişi başarılı atlatıyorsa oldukça üretkendir. İş ve aile yaşamından keyif alır. Varsa çocuklarına daha verimli yaklaşır. Eğer bu gelişim görevini atlatamıyorsa durgunlaştığı, üretmediği bir dönem yaşar.

Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk: Bu dönem bireylerin yaşlılık evresine denk gelmekte olup temel görev bütünlük duygusudur (Dereboy, 1993). Yaşlılarda bütünlük hissi bireyin yaşamını olmasını istediği şekilde sürdürebilmesini derinden hissetmesi ile anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu bu his, benlik bütünlüğü olarak ifade edilir (Erikson, 1968: Akt. Dereboy, 1993). Bireyin emeklilik ve yaşlılık dönemine denk gelen bu aşamada geçmişe dönük pişmanlık ve keşkeleri yoksa benlik bütünlüğünü tamamlamış sayarız. Fakat keşkeler çoğunluktaysa, geçmişe dönük daha çok pişmanlık duygusu varsa umutsuzluğa kapılabilir.

Görüldüğü üzere Ericson' un her bir gelişim aşamasında tamamlanması gereken görevler vardır ve bu görevler kimlik gelişimini etkilemektedir. Bu bağlamda psikososyal krizin çözümünü kolaylaştırmak için Erikson, her bir belirli aşama için "gelişimsel görevler" olarak adlandırılan bir dizi ilgili beceri ve yetkinlikleri belirlemiştir. Bu görevlerin, bireylerin çevrelerine hâkim olmalarına yardımcı olduğu ileri sürülmüştür (Erikson, 1968). Her aşamadaki görevlere hâkim olan bireylerin psikososyal krizi olumlu bir şekilde çözüme olasılığı daha yüksektir (Erikson, 1968). Ayrıca, her bir aşama için ilgili becerileri edinen bireylerin, gelecekte bireyi zorlayabilecek beceri ve yetkinlikleri öğrenmede daha başarılı olmaları da olası bir durumdur (Erikson, 1968). Tüm psikososyal beceriler yaşam boyu önemli olsa da Erikson'ın aşamaları, her bir psikososyal becerinin sürekli gelişim için en önemli olduğu yaklaşık yaş aralığını vurgular (Erikson, 1968). Fakat bu yaş aralıkları kesin sınırlarla birbirinden ayrılmamaktadır, esnektir. Tüm gelişim aşamalarının genel olarak ortak bir amacı vardır. Bu amaç da birey yaşam boyunca aşamalar boyunca ilerledikçe olumlu bir kimlik geliştirmesidir (Santrock, MacKenzie -Rivers, Leung & Malcomson, 2003).

Kimlik gelişimi, bireysel bir süreç olarak düşünülebilir ve bu süreçte sosyal ilişkiler, kimlik gelişimini şekillendirmede ve güçlendirmede önemli bir rol üstlenir (Adams & Marshall, 1996; Erikson, 1968; Youniss & Smollar, 1985). Araştırmacılar, ergenlerin çeşitli sosyal temaslara ve bağlamlara maruz kalmaktan ve diğerlerinin kimlik seçimlerini öğrenerek ve bunlar üzerine düşünerek farklı kimlik seçenekleri hakkında bilgi elde edebileceğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, önemli kişilerin algılanan veya gerçek tepkileri, ergenleri mevcut kimlik gelişimlerini güçlendirmeyi veya yeniden inşa sürecinde etkili olabilir (Cooley, 1902; Crocetti, Rubini & Meeus, 2008).

2.2.1.2. Marcia' nın Kimlik Kuramı

Kimlik kavramı kişinin inançlarının, yeteneklerinin, dürtülerinin ve kişisel geçmişinin dinamik bir şekilde örgütlenmesini ifade eder (Marcia, 2002; 2:199-209). Erikson'un kuramında bahsedilen ego kimliğiyle ilgili görüşleri kuramsal olarak önemli olduğunu kabul etmekle beraber ölçüm problemleri sebebiyle yeni bir modele ihtiyaç olduğunu ileri sürmüştür (Marcia,2002: 199-209). Bu modeli dört kategoriden oluşmaktadır. Bu kategoriler, başarılı kimlik, ipotekli kimlik, kargaşalı kimlik, moratoryum kimliktir.

Başarılı kimlik gelişiminde kriz ve bunalımları oldukça düşükken ipotekli kimlik gelişimde ergen kararlarını ebeveynin tarafından onaylanır. Kargaşalı kimlik gelişiminde bir kimlik arayışı olmamakla beraber, kararsızlık hakimdir ve bir gruba aidiyetleri yoktur. Moratoryum kimlik gelişiminde erteleme söz konusudur ve umursamazlık ve boşluk hissi vardır (Marcia, 2002; 2:199-209). Bu bağlamda, Marcia'nın öne sürdüğü dört kimlik statüsü incelendiğinde, ergenlik döneminde bireylerin kimlik, kişilik oluşturma ve meslek seçimlerini etkileyebilecek düzeyde olduğu görülmektedir.

2.2.1.3. Alferd Adler' in Kuramı

Adler, her bireyde aşağılık duygusunun olduğunu, bu duyguyla baş edebilmek için üstünlük çabasına girdiğini ileri sürer. Aşağılık duygusunun, içe kapanmayı, topluma küsmeyi, başkalarına yönelik şiddet uygulamayı bile içeren bir dizi davranışın meydana gelmesinde etkili olabilir. Üstünlük çabasıdaysa bu olumsuz davranışların

tersine birey sorunlarıyla başa çıkma mücadelesine girer. Birey, aşağılık duygusunu kurtulmak için ya başkalarına göre üstün olan farklı yanlarını ön plana çıkarır ya da kendini dar bir alana hapsederek o dar çevrede mutlak bir hakimiyet kurmak isteyebilir (Mosak & Maniacci, 1999; 78-95) Dolayısıyla Adler'e göre insanların gayreti hep üstünlük kurma üzerine temellenir. Adler'e göre üstün olma arzusunu tetikleyen duygu ise aşağılık duygusudur. Kişinin kendini yetersiz hissetmesi ve bunun üstesinden gelmek için çabalarını ifade eden aşağılık duygusu bireyin yaşantısının her evresinde davranışlarını belirler (Adler, 2001;17).

Adler farklı hayat tarzlarına göre ortaya çıkan kişilik türleri olduğunu ileri sürmüştür. Çevredeki diğer insanlarla duygusal, mesleki ve sosyal ilişkilerde ortaya çıkan sorunlara göre kaçınan, baskın, alıcı ve topluma yararlı olmak üzere dört temel kişilik tipinden bahsedilir (Schultz & Schultz, 2002; 132). Bu kişilik tipleri incelendiğinde; yöneten baskın kişilik, diğer insanların üstünde güç kurmak ister bu yüzden saldırgan davranışlar sergileyebilir. Alıcı kişilik; başkalarına bağımlı olarak yaşayan insanların kişilikleridir. Kaçınan kişilik; hayatta çoğu şeyden kaçtıkları yüzleşmedikleri görülmektedir. Topluma yararlı kişilik; bu sağlıklı olan ve istenilen kişilik türüdür. Adler, bütün kişiliklerin biricik olduğunu ve kişilik tiplerinin kullanışı birer kurgu olduğunu ve mutlak bir gerçekliği temsil etmediğini ifade etmiştir (Fogiel, 2003; 466).

2.2.1.4. Carl Rogers' in Kuramı

Carl Rogers'ın kuramının en önemli kavramı benliktir. Benlik kavramı, bireyin kendisiyle ilgili sahip olduğu inançları ve düşüncelerinden oluşturmaktadır. Ayrıca benlik kavramı, bireyin varlığı ve işlevlerine ilişkin farkındalığının olmasını içermektedir (Yanbastı, 1996:154). Birey kendisini gerçekte olduğundan farklı şekilde görmeye çabaladığında ise, bu durum bireyin çevresiyle uyumunu bozan bir etken olarak bireyin çevreye uyumunu etkilemektedir (Arkonaç, 1998:394).

Koşulsuz kabul ve koşulsuz sevgi, çoğu ebeveynin çocuklarına karşı hissettiği duygulardır. Anne babalar, çocuklarına karşı olumlu tutum ve kabul göstermeli ve çocuklarını her koşulda sevdiklerini ve kabul ettiklerini hissettirmelidir (Burger,

2006:428). Koşulsuz kabul ve koşulsuz sevgi ortamında büyüyen çocuk ergenlik döneminde oldukça olumlu bir kimlik geliştirecektir. Aksi halde, birey kendisini gerçekte olduğundan farklı şekilde görmeye çalışır, kaygı seviyesi artar ve bu süreçte kişinin benlik bilincinin temellerinin sarsılması söz konusu olabilmektedir (Zel, 2001:49).

2.2.1.4. Sembolik Etkileşim Kuramı

Sembolik etkileşimcilik kuramı, insanların çevresini anlamlandırma süreçlerinin sosyal etkileşim aracılığıyla şekillendiğini ileri süren bir mikro sosyolojik yaklaşımdır. Sembolik etkileşimcilik kuramının öncüleri George H. Mead ve Herbert Blumer'dır. Bu kurama göre kimlik, bireyin çevresindeki diğer kişilerle ilişkileri ve etkileşimleriyle inşa edilen ve sürekli olarak değişip gelişen dinamik bir yapıdır (Blumer, 1969; Mead, 1934). Stryker'e (1987: 90) göre kimlik, içselleştirilmiş rol kümelerinin beklentileri olarak tanımlanmıştır. Stryker ve Serpe (2011: 206) ise kimliği bireyin önceden yapılandırılan rol ilişkilerine katılımını içeren kendi kendisine içselleştirilmiş olan konumsal tasvirlerin ayrık parçaları şeklinde tanımlamışlardır.

Mead'in "Ben" (I) ve "Beni" (Me) kavramları, bireyin içsel dünyası ile dışsal beklentiler arasında sürekli bir etkileşim yaşadığını gösterir. Mead'e göre (1972) "ben" kavramı, bireyin, çevresindeki insanların kendisine yönelik tutumlara verdiği karşılıklıken, "beni/bana" kavramıysa bireyin kendinin kabul ettiği çevresindeki insanların tutumlarının düzenli bir bileşkesini ifade eder. Mead'e (1934) göre bilinç, mutabakatla varılan anlamlardan veya önemli sembollerden gelişir. Bireyler, jestlerinin başkaları üzerindeki etkisini tahmin edebildiklerinde ve başkalarının tepkisini tahmin edebildiklerinde, o zaman eylemden haberdar olurlar veya bilincinde olurlar. Bu nedenle ortaya çıkan anlam kişilerarasıdır; başlatan özne ile tepki veren diğer arasındaki etkileşimin ürünüdür. Bu etkileşimler en temelde çocukluk döneminde aileyle yaşanan deneyimlerle başlar.

Sembolik etkileşimciliğe göre ailenin sosyal gruplar olduğu ve bireylerin sosyal etkileşim yoluyla hem benlik hem de kimlik kavramı geliştirdiğini ileri sürmektedir (Burgess, 1926; Handel, 1985). Burgess'in aile tanımından çıkan ve

sembolik etkileşimciliğin merkezinde olan ve olmaya devam eden temaları önceden haber veren iki önerme vardır. Birincisi, ailelerin sosyal gruplar olarak biçimi ve yapısının kurumlardan ve toplumsal faktörlerden etkilendiğidir (1926, s. 6). Toplum gelenekleri ve görenekleri, bir toplumdaki alt kültürel normlardaki farklılıklar gibi, tarih boyunca aile etkileşiminin örüntüsünü etkiler. İkincisi, sosyal imgeler, benlik ve başkaları hakkındaki kavramlar yanılısamalar değil, eylem için öz motivasyonlar sağlayan ve bireylerin başkalarının tepkilerini daha iyi yorumlamalarını sağlayan faktörlerdir (Burgess, 1926, s. 9).

Cooley'e göre, bireylerin, uzun süren, yakın ilişkilerin olduğu, küçük, samimiyet içinde düzenli bir etkileşimde buldukları gruplar hem bireyin hem de toplumun şekillenmesinde önemli bir faktördür. Genel olarak bu tür grupları, aile üyelerinden, komşulardan, karşı cinsle ilişkilerdeki bireyleri ya da akran grupları oluşturur. Dolayısıyla bu tür grup üyelerinde gruba bağlılık yüksek olmakla birlikte grup üyeleri bir bilinciyle hareket ederler (Bozkurt, 2009, 154-155). Bireyin yakın sosyal çevresine katılımı, bireye belirli rollerle doğrudan ilişkilendirilebilen sosyal ilişkiler sağlamakla beraber rol kimliklerinin işlenmesine ve bu sosyal yapılarla katılımında da destek sağlamaktadır (Erdem, 2020). Stryker ve diğerleri (2005: 93-123) tarafından uzun yıllar boyunca kimlik kuramıyla ilgili yürütülen çalışmalarda kimlik bağlılığının kimlik belirleyiciliğini de artırarak tükenme bağlılık ve gelecek rollerdeki performanslarını da etkilediği belirlenmiştir.

2.2.2. Ergenlerde kimlik kazanımında etkili olan sosyalleşme faktörleri

2.2.2.1. Ergen Kimlik Kazanımında Toplumsal Faktörler

Sosyalleşme sürecinde ilk çocukluk, son çocukluk ve ergenlik kritik öneme sahiptir. Bireyin sosyalleşme sürecinde ilk temeli aile içinde atılır. Toplumsallaşma sürecinin yoğun olduğu ilk çocukluk döneminde, birey ilk toplumsal görev ve rollerini ailesinden öğrenerek deneyim kazanır. Ergenlik dönemine geçişle beraber toplumsallaşma sürecinde, akranlar, sosyal çevre ve öğretmenler de etkisini artırır. Ergenlik döneminde geliştirilen arkadaşlık, bireyin özsaygısını artırmada, kişisel

gelişimi açısından fırsatlar yakalamada, sosyal becerilerinin gelişiminde ve aidiyet duygusunun oluşumunda etkili olmaktadır (Yücel, 2009). Yine toplumsal normları, sosyal çevrede nasıl davranacakları konusunda öğretmenler ve diğer sosyal çevre unsurları da etkili olur. Ergenlikten sonra gelen yetişkinlik döneminde de iş, meslek vb. çevrelerinde eklenmesiyle toplumsallaşma süreci devam eder.

Anne babanın toplumsallaşma süreci çocuğun toplumsallaşma sürecini de etkilemektedir. Ergenlerin aile içi kültürü, öğrenim gördüğü okulların türü, teknoloji kullanımı, akran grupları, okul arkadaşları ve öğretmenleriyle kurduğu ilişkiler ergenlerin kimlik kazanımında toplumsal faktörlerdendir. Bir diğer toplumsal faktör ise ergenin bedensel gelişiminin dışarıdan kendisinin nasıl görüldüğü ve başkalarının onu nasıl görmek istediği algısıdır. Ergenler kendi fiziksel görünümünü ve bedenlerini kabullendiği oranda sağlıklı gelişim göstermektedir (Türküm, 2000, s.164-172). Bedensel değişimlere ayak uydurmaya çalışan ergen döneminin son zamanlarına doğru fiziksel gelişiminin tamamlanmaya başlamasıyla kimlik arayışları hız kazanır. Kimlik, bireyin psikolojik, sosyal, bilişsel ve fiziksel gelişimlerinin birbirleriyle entegre bir şekilde ilerlemesiyle oluşur (Köker, 1997, s.1). Fiziksel, sosyal, duygusal, ahlaki yani tüm gelişim alanları birbiriyle bağlantılı olduğu için kimliğin gelişiminde her birinin rolü ayrıdır ve katkıları büyüktür. Ergenlik döneminde kimlik edinilmesi gereken bir gelişim görevidir.

Kimliğin hem sosyolojik hem de psikolojik bir yapısı olduğundan dolayı kimlik kazanımı cinsiyet, kültür, sosyoekonomik düzey, aile yapısı gibi oldukça farklı faktörlerle ilişkilidir. Bazı araştırmalarda toplumsal cinsiyetin kimlik edinme sürecinde farklılıkları ortaya koymuştur.

Erkeklerin bağımlı kimlik statüsünde kızlara göre, kızların ise başarılı kimlik arayışı statülerinde erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek puanlara sahip oldukları belirlenmiştir (Çakır & Aydın, 2005). Cinsiyetle birlikte yaş faktörünün de lise çağlarına denk gelen ergenlik dönemi bazı akademik beceriler, sınav kaygıları, meslek seçimi gibi etkenlerle kimliğin oturmasını kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Kimlik duygusunun gelişim süreci ergenlik döneminde oldukça yavaş ilerlerken yetişkinlik döneminde durağanlaşarak kalıcı özellikler gösterir (Köker,1997, s.63).

Ayrıca, 15 ile 18 yaş aralığındaki ortaöğrenim yıllarında kimlik billurlaşır (Adams & Jones, 1983, s.249-256; Watson & Protinsky, 1991, s.963-967). Ergenlik döneminde kazanılmayan görevler yetişkinlik döneminde daha büyük sorunlara yol açabilir. Bu sorunlar, toplumsal dışlanma, cinsiyet rollerini benimseyememe, iş ve evlilik yaşımının sürdürmemeye ya da aidiyetlik duygusunu kazanamama vb. olarak ortaya çıkabilmektedir.

2.2.2.2. Ergen Kimlik Kazanımında Sosyalleşme Unsurlarının Önemi

Sosyalleşme, bireyi toplumun içine dahil etmeye çalışan bir süreçtir. Aynı zamanda sosyalleşme bireyin toplumun normlarına uymasınıdır. Sosyalleşme sadece toplumun kültüre uymayı öğrenmeyi değil aynı zamanda bireyin kimlik ve öz benliğini kazanmasını da içerir. Sosyalleşme yaşam boyu sürse de sosyalleşme sürecinde çocukluk ve ergenlik döneminin kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir (Moore & Bowman, 2006, s.536). Çocukluk döneminde daha çok ebeveyn ve aile ortamı ön planda iken ergenlikle birlikte dış çevre ön plana geçmektedir.

Ergenlik döneminde kimlik bunalımlarına bir gelişim görevi olduğu ve bilişsel gelişimle birlikte toplumun normları, kültürleri kişiyi kimlik edinimine doğru sürüklediği görülmektedir. Bu bağlamda ergenin kimlik edinimini etkileyen sosyalleşme unsurları da bu süreçte önemli faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Havighurst' un psikososyal gelişim kuramında yaşamı süreci farklı evrelere ayrılmakta ve her bir evrede çözülmesi gereken bir kriz vardır. Ergenlik dönemine denk gelen evrede ise duygusal bağımsızlık kazanma, toplumsal cinsiyet rollerini edinme, mesleğe hazırlanma gibi aşılması gereken krizler yer alır. Psikoanalitik kuramda da olduğu gibi, herhangi bir aşamayı başarılı bir şekilde tamamlayamayan birey sonraki tüm aşamalarda olumsuz etkilenir (Dacey & Kenny 1994). Bu bağlamda, ergenlik dönemi gelişim görevlerinin başarı bir şekilde gerçekleştirilmesi, ergenlerin kimlik kazanımında etkili olduğu söylenebilir.

Sosyalleşme, bireyin toplumun kültürüne dahil olarak toplumsal normların birey tarafından özümsemesini içeren bir süreçtir. Sosyalleşme süreci olmadan hiçbir toplum ya da kurumun var olması ve varlığının sürmesi de mümkün değildir (Ateşoğlu

& Türkkahraman, 2009, s.215). Sosyalleşme, kişinin sosyal rolleri kazanıp söz konusu bu rollere ilişkin davranışların da kazanılması sürecini ifade eder (Ward, 1974, s.2). Sosyalleşme sürecinin fonksiyonu, bireyin ihtiyacı olan disiplin ve yetenekleri temin edip geliştirmek, değer sistemini, ideallerini, toplumun isteklerini ve arzularını bireye aktararak özellikle de sosyal rolleri bireyin öğrenmesinin sağlamaktır (Dönmezer, 1999, s.23). İşte bu sosyal roller ergenlikten yetişkinliğe geçişteki kimlik inşasında etkilidir.

Ergenin sosyal rolleri sosyal öğrenme kuramında, gözlem ve taklit ergen çevresinde olup bitenlere dikkat kesilir, gözlemler, hafızasına kaydeder ve daha sonra onu taklit ederek o davranış ve tutumu pekiştirir. İşte ergenin sosyal rolleri okulda, evde akran grupları arasında ve sosyal ağlarda değişkenlik göstererek kimliğini gözlem ve taklit yoluyla edinmeye çalışır.

Bir diğer sosyalleşme unsuru da ailedir. Bireyin sosyalleşme sürecinde ilk temeli aile içinde atılır ve en önemli faktörde ebeveynlerdir. Aile türlerine göre sosyalleşme şekilleri de farklılaşabilir. Geleneksel aile yapısına sahip toplumlarda ergenlerin sosyalleşme biçimleri aile ve akrabalar etrafında şekillenirken modern aile yapısına sahip toplumlarda ergenlerin sosyalleşme biçimlerinde farklı unsurlardan da etkilenebilir.

Aileden sonra okul ortamı sosyalleşme için önemli bir kurumdur. Okulun amacının hem bireyin doğuştan sahip olduğu becerilerin geliştirilmesi hem de bu becerilerin yaşamın gereklerine uygun şekilde zenginleştirilip biçimlendirilmesi olduğu bildirilmektedir (Selçuk, 2004, s.73). Okul iklimi ergenleri destekleyici bir niteliğe sahip olduğunda, okula aidiyet duygusunun arttığı ve olumsuz davranışlarda azalmasında etkili olmaktadır (La Russo, vd., 2008). Bu bağlamda, sosyalleşme unsurlarından okul ortamı, ergenlerin kimlik kazanımlarında etkili olduğu söylenebilir.

Sosyalleşme ergen açısından kimliğin kazanılması toplum açısından ise kültürün bir sonraki nesille aktarılması açısından önemli olan bir süreçtir. Bu süreçte

sosyoekonomik durumda oldukça etkilidir. Sosyoekonomik durum ergenin sosyalleşme sürecini ya olumlu ya da olumsuz şekilde etkileyebilir.

Sosyalleşme unsurlarından birisi de sosyal paylaşım ağlarıdır. Sosyal paylaşım ağları ergenler için iletişimde kalmanın en pratik halidir. Sosyal ağlarda kendini ifade ve kabul ettirme imkanları bulmaktadırlar. Ergen birey kendisinin nasıl görünmesini istiyorsa bunu sosyal ağlar üzerinden çok rahat yapabilmektedirler. Sosyal ağların gücü şüphesiz ergenlerin kimlik edinimini şekillendirmektedir. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulup ve bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde kimliğin hem sosyolojik hem de psikolojik bir yapısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet, yaş, kültür, sosyoekonomik düzey, aile yapısı gibi değişkenler vardır. Cinsiyete bağlı sosyalleşme önce ailede öğrenilmektedir daha sonra arkadaş ortamında sosyalleşme ile öğrenilmektedir. Cinsiyet, yaş aile yapısı gibi değişkenlerden bahsettikten sonra kimlik kazanımında sosyalleşmeyi etkileyen bir faktör olan akademik başarı karşımıza çıkmaktadır. Akademik başarı ergenin benlik gelişimi için önemlidir. Dolayısıyla başarı, ergenlere kimliğin önemli öğelerinden kendisini değerli bulma ve yeterlik duygusunu kazandırır (Arı, 2003, s.91).

Genel olarak bireyin sosyalleşmesinde bütün toplumsal kurumların rolü vardır. Büyük bir çoğunlukla aile, okul, akran grubu, sosyal medya, iş ortamı ve çeşitli kültürel grupların etkisi olmaktadır. Ergen bireyin toplumsallaşma sürecini içinde bulunduğu toplumun normları belirlemektedir. Bu bağlamda bir kültürel miras gelişmektedir ve bu kültürel miras gelecek nesillere aktarılmaktadır.

2.2.2.3. Ergen Kimlik Kazanımında Akran Gruplarının Önemi

Ergenlik döneminin en önemli unsuru akranları ile olan ilişkisidir. Akran gruplarının kesin bir yapısı ve kuralları bulunmamaktadır. Farklı cinsiyet farklı din, farklı kültür gibi unsurlar olabilmekle birlikte akran grubu içinde aynı zamanda belirli ortak ilgiler ve bir uyum vardır. Araştırmalarda akranları ile güçlü ilişkiler geliştirip doyum sağlayan ergenlerin modelleme becerileri, öz-saygıları ve olumlu sosyal davranışlarında artış olduğu belirlenmiştir (Azmitia & Perlmutter, 1989, Eisenberg & Fabes 1998). Kendisini bir gruba ait hissetmek ergen benlik gelişimi ve kimlik

gelişimini olumlu etkilemektedir. Bu yüzden grup arayışı içindedir. Kendisine benzer gruplarla birlikte olma eğilimindedir. Bir gruba aidiyet çocukluk döneminde fazla görülmez. Akranlarla ilişkilerin çocuğun davranış ve tutumları üzerinde olan etkisi, çocuk büyüdükçe artarak ergenlik döneminde zirveye ulaşmaktadır (Delikara, 2002). Ergenlik döneminde zirveye ulaşan bu akran gruplarının önemi olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Dolayısıyla, ergenlerin risk alma davranışlarına yönelmesinde ve riskli davranışların sıklığında akran etkisi, ergenlerin kişilik ve demografik özekleri kadar önemli bir unsurdur (Mounts, 2001, 2002; Tilton-Weaver & Galambos, 2003). Bu bağlamda ergen kimlik kazanımı sürecinde akran gruplarının baskısına, zorbalığına ve riskli davranışlarına maruz kalabilir. Bu riskli davranışların sınırlandırılması ergenin aslında sosyal becerisine bağlıdır.

Akranlarıyla ilişkilerinin artıp aileden uzaklaşmaya başlayan, otoriteye karşı gelen, kimlik bunalımı yaşayan ergen için yakın arkadaşlık ilişkileri ona iyi gelmekte ve bu iyilik halini hissettiren akranlarıyla çoğunlukla bir arada bulunmak istemektedir. Ergenlik döneminde, fiziksel büyüme ve gelişime bağlı olarak kabul görme, beğenme ve beğenilme arzusu da artar ve benlik saygısının bir koşuludur (Kalkan & Kaygusuz, 2013). Akran grupları içinde ergen beğenilme arzusu ile kendisini kabul ettirme ve onaylanma ihtiyacı da giderir. Ayrıca, ergen akranlarıyla kurduğu ilişkiler sayesinde yetişkinlik dönemine geçişte ihtiyacı olan sosyal rollere hazırlanırken akran grupları bu noktada ergene rehberlik ederler (Yörükoğlu, 1996). Böylece, akranlarıyla sağlıklı kurduğu ve doyum sağladığı ilişkiler ile ergen yalnız kalmaktan kurtulmakta ve kişilik gelişimleri olumlu ilerlemektedir (Brennan, 1982). Dolayısıyla, akran grupları ergenin kimliği, kişiliği ve davranışları üzerinde etkilidir.

Çocukluk döneminde aile sosyal çevreden daha ön planda olurken ergenlik döneminde sosyal çevre aileden daha ön plandadır. Ergenlerde toplumsallaşma sosyal ortamda kendini kabul ettirme, dışlanmaktan çekinme, yalnız kalmaktan korkma gibi algılanabilmektedir. Ergenler, sürekli kendilerinin izlendiğini her hareketinin başkaları tarafından takip edildiğini düşünürler. Bu yüzden başkalarının düşüncelerine çok önem verip başkalarının gözünde nasıl biri olduğu üzerinde çok ilgilidirler. Ailesinden ziyade başka bireylerden ilgisini ve kendini kabullendirme arayışındadır. Bu nedenle

Erikson'a göre kimlik gelişiminde akran ilişkilerinin önemi büyüktür (Adams & Gullotta, 1989, s.230-239). Akran grupları sosyal ihtiyacı karşılar. Kendisine uygun bir kimliğin yakın arkadaş çevresi tarafından edinebilir. Ergen, belirli bir gruba dahil olup gruptakilerle arkadaşlık ilişkileri kurarak kendisini tanımlayıp kendisine özgü sosyal stiller oluşturur (Morris, 1996, s.321). Oluşturdukları bu sosyal stillerle gruplara dahil olurlar. Kendilerini bu akran gruplarına ait hissederler.

Bu bağlamda ergenin akranları arasında kendisinin kabul edilmesini sağlayacak unsurlara açık olması birçok farklı etkinliklere yönelmesini sağlamakla birlikte onu tehlikelere de açık hale getirebilmektedir. İşte bu noktada kimlik bunalımları yaşanabilmektedir. Kimlik kazanımını kolaylaştıran okul, sosyal ve kültürel etkinlikler spor kulüpleri, internet, sosyal medya gibi unsurlar toplumsallaşmanın yardımcı unsurlarıdır. Eğer toplumsallaşmayı etkileyen engeller varsa ergen bazı kimlik bunalımları da yaşamaktadır. Örneğin akran baskını ergen için toplumsallaşmayı engelleyici bir unsurdur. Akran baskısına maruz kalan bir ergenin kimlik kazanımı süreci olumsuz olabilmektedir. Toplumsallaşmayı engelleyen bir diğer etken de sınav kaygısı olabilir. Sınav kaygısı yaşayan bir ergen kendisini ailesine öğretmenlerine ve arkadaş gruplarına karşı kabullendirme, hayal kırıklığı yaşamama ve yaşatmama gibi duygular yüzünden kimlik bunalımları yaşayabilir.

Sonuç olarak ergenlerin kimlik kazanım sürecini etkileyen, belirleyen ve yönlendiren birçok faktör bulunmaktadır. Şüphesiz değişim ve gelişim tek bir unsura bağlanamaz. Ergenler içinde bulunduğu gelişim döneminin en belirgin özelliği kimlik kazanım sürecidir. Kimlik kazanımı tıpkı gelişim gibi bir süreçtir. Kimliksiz toplum ve kimliksiz birey düşünülemez. Toplumları ve bireyleri etkileyen kimlik edinme sürekli devam eden değişen ve gelişen bir süreçtir.

2.3. Aile Tutumları

Kimlik arayışının en belirgin yaşandığı ergenlik dönemi içerisinde, bireyin ilgisi aileden yaşlılarına yönelse de en önemli doğal çevresi, içerisinde büyüdüğü aile ortamıdır (Yalçınkaya ve Şanlı, 2003). Ergenlik sürecinde cinsel duygusal, bilişsel vb. birçok karmaşa yaşayan bireyin problemlerinin çözümünde ailesi de önemli bir faktördür. Ergenlik döneminde ailenin bireyi içten desteklemeleri gerekmektedir

(Balsono vd., 2009; Lerner vd., 2009; Swanson vd., 2010; Akt: Santrock, 2011). Anne babaların çocukları yetiştirme sürecindeki tutum ve davranışları, çocuklara rol model olmakta ve çocukların davranışlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Sezer, 2010).

Çocukluk döneminde aileyle özdeşim kurarak kimlik kazanımına yön veren birey, ebeveynlerin uygun davranış ve tutum sergilemesiyle, akademik ve sosyal yönden gelişmiş, benlik algısı ve özgüvenin yüksek, topluma uyum sağlayan, birey olma bilinci yüksek birey olabilmektedir (Yılmaz, 2007). Ancak, çocuğun anne babasıyla kurduğu ilişkisi olumsuz ya da yeterli değilse, özellikle ergenlik döneminde birçok davranışsal problem oluşabilmekte, duygusal açıdan tatmin olamayan ergenin yaşadığı bunalımın üstesinden gelmesi de zorlaşmaktadır. Ayrıca ergenlerin anne babalarıyla yeterince vakit geçirmemesi, ebeveynleri tarafından anlaşıldığını hissetmemesi ve ihtiyaç hissettiklerinde ebeveynlerinden yeterli desteği alamamaları, ileri yaşlarda da sıklıkla kendilerini yalnız hissetmelerine neden olabilmektedir (Batıgün ve Say, 2015: 50). Bu bağlamda, çocuklukla yetişkinlik arasında geçiş karmaşası yaşayan birey, anne ve babasının uygun bir rol model olmasına ihtiyacı olmakta olup, eğer uygun rol modeli yoksa dönemi sağlık bir şekilde atlatması da zorlaşmaktadır (Kulaksızoğlu, 2009). Dolayısıyla ana baba tutumu, bireyin kendisini tanıması ve kimlik kazanması sürecinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Herken ve Özkan, 1998).

Coşkun (2017) ana baba tutumunu, ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranış ve tutumlarının tümü olarak tanımlamıştır. Baumrind (1996) ise ebeveynlerin çocuklarını yönetirken ve sosyal yaşamlarını düzenlerken sergiledikleri davranışları, anne baba tutumu olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, anne baba tutumu, bireyin büyüme, gelişme sosyalleşme sürecinde anne ve babanın rolünü ortaya koyan bir kavramdır. Aile tutumları, anne ve babaların çocuk yetiştirmeye yönelik davranış, inanç, beklenti ve tutumlarını yansıtan bir kavram olarak tanımlanır (Steinberg 1993 akt. Kılıç, 2007).

Anne babaların çocuklarına karşı tutumları değişiklik göstermektedir. Yavuzer (2003)'e göre ebeveynlerin çocuklarına yönelik sergiledikleri en yaygın tutumların çocuğa aşırı düşkünlük, çocuğu sürekli kontrol altında tutma, çocuğa aşırı düşkün

olma, çocuğu olduğu gibi kabul etmeme, aşırı hoşgörölü ya da aşırı korumacı olma, kardeşler arasında eşit davranmama olduğunu belirtilmektedir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecindeki tutumları, kimlik kazanımın yönünü ve sosyalleşme sürecini etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuklara yönelik tutumları, koruyucu, otoriter, baskıcı veya demokratik olabilmekte, bu tutuma göre çocuğun kişilik örüntüleri ve toplumsal süreçlerinde farklı gelişimlere yol açabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2009). Ekşi, (1990)'ye göre; ana baba tutumları, baskıcı tutum, aşırı kontrolcü, aşırı otoriter tutum ve aşırı hoşgörölü tutum olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda en yaygın olarak kullanılan ana baba tutumlarının alt boyutları aşağı verilmiştir.

2.3.1. Anne Baba Tutumu Alt Boyutları

2.3.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Demokratik anne baba tutumunun hâkim olduğu ailelerde, anne baba ile çocuklar arasındaki iletişim sağlıklı olduğu, çocuklar ve anne babaların sorumluluk ve görevlerinin net olarak belirlenmiştir (Cook & Cook, 2005). Demokratik ailede çocuk, fikir ve görüşleri önemsenene ailenin değerli bir üyesi olmakla beraber, herhangi bir karar alınacağında, çocuğunda fikirlerine değer veriler iş birliği yapılıır (Kaya, 1997). Bu tarz yaklaşım ile anne babalar, çocukların kimliğine karakterine saygı göstererek, çocuğun sorumluluk duygusunun gelişmesine de katkı sunarlar (Gökçedağ, 2001). Böylece, çocuk duygularını, düşüncelerini özgürce çekinmeden ifade edebildiğinden çocukların özgüvenini de geliştirmiş olurlar (Yavuzer, 2003). Dolayısıyla güven ve huzur içinde yaşıyan çocukların düşüncelerinin değerinin farkına vararak yüksek özgüvenli şekilde büyümektedirler (Gelir, 2009).

Sorunlarla baş etme konusunda da demokratik anne baba tutumu oldukça etkilidir. Demokratik anne baba tutumu ile yetişen çocuk, anlayışlı, olgun, özgür fikirli, dirençli, sorumluluk sahibi ve kendini gerçekleştirme yolunda ilerlemektedirler. Anne babalarıyla iş birliği yaptığı gibi sosyal arkadaş ortamlarında da kolay uyum sağlarlar (Göktaş & Telmaç, 2010). Bu bağlamda, özgüveni ve özdenetiminin yüksek olduğu en az kısıtlayıcı ortamda yetişen çocuk, kuralları sorgular, alternatif çözüm yolları üretir, yorum yapma yeteneği gelişir, yaratıcı, girişimci, mutlu ve dengeli bir birey olarak yetişir (Ceylan, 2017).

2.3.1.2. İzin Verici-İhmalkâr Anne Baba Tutumu

İhmalkâr aile tutumu, ebeveynlerin çocukla ilgilenmemesi, çocukla ilgili olan görev ve sorumluluklarını yerine getirilmediği anne baba tutumudur (Toksöz, 2010: 36). İhmalkâr aile tutumuna sahip anne babalar, çocuğa en az sevgi ve ilgi gösterip çocuğun davranışlarını kontrol etmeyip çocuğun olumlu ya da olumsuz hiçbir davranışına genelde tepki göstermezler (Sipahioğlu, 2002: 15-16). Dolayısıyla, ihmalkâr tutum ile yetişen çocuk, yeterince ilgi görmeyen, davranışları denetlenmeyip neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda yol gösterilmeyen, davranışlarının sınırlanması olmayan, kendi başına hareket eden bir birey olarak büyümektedir (Kaya, 1997:201). Bu bağlamda, kimlik arayışının yaşandığı ergenlik sürecinde de bu tür ailede yetişen bireylerin sorun yaşaması olası bir durumdur.

İlgisiz aile içerisinde büyüyen çocuğun benlik algısı düşük, saldırganlığa yatkın ve düşmanca duygular içerisindedir. Bu çocukların sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşamakta ve akademik başarı düzeyleri oldukça düşüktür (Toksöz, 2010: 36). Ayrıca, ilgisiz ailede büyüyen çocukların alkol, uyuşturucu bağımlılığı, suça yatkınlık, olumsuz kimlik gelişimi gibi problemler oluşabilmektedir (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010).

2.3.1.3. Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter anne baba tutumu, ebeveynlerin çocuktan isteklerinin emir haline dönüştüğü, istek ve emirlerin yerine getirilmediğinde, fiziksel ceza dahil katı kuralların olduğu bir tutumdur (Erkan, 2002). Otoriter anne baba tutumuna sahip ebeveynler, sosyal standartlara göre belirledikleri katı kurallara sorgulamadan itaat etmesi konusunda çocuklarını zorlar, kurallara uyulmaması durumunda ceza verirken kurala uyan çocuğa ödül vermezler (Baumrind, 1966). Katı kurallar içerisinde büyüyen çocuklar, kendilerini baskı altında hissederler ve özgüven ve özsaygı gelişimleri kısıtlanmış olur (Yavuzer, 2003).

Otoriter ana-baba tutumuna sahip ailelerde çocukla ilgili alınacak olan kararlarda çocuğa söz hakkı vermeyip kararları kendi başlarına alırlar (Düzgün, 2010: 235). Bu tür ebeveynler hayallerindeki gibi bir profile sahip çocuk yetiştirmek için

kuralları emir gibi uygulayıp gerektiğinde fiziksel ceza bile uygularlar. Bu tür aile içinde yetişen çocuğun hakkı neredeyse yok denecek kadar azdır. Otoriter tutumla yetişen çocukların benlik algıları düşük, yanlış yapmaktan korktuğu için duygu ve düşüncelerini belli edemeyen pasif bireyler olarak yetişirler (Kaya vd., 2012:210). Dolayısıyla, bu çocuklar dikkatli, dürüst ve ılımlı olmalarına rağmen, başka kişilerin etkisi altına kolayca giren, girişimcilikten uzak pasif bir kişilik geliştirmektedirler (Yavuzer, 2003).

2.3.1.4. İzin verici- Aşırı hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü anne baba tutumuna sahip ebeveynler, çocuklarını yetiştirirken aşırı izin verici davranıp tüm imkanları koşulsuz olarak sunarlar. Belirgin kurallar olmadığı gibi bu tutumda ceza da olmadığından otokontrol geliştiremezler ve bir süre sonra aileyi de yönetmeye başlayabilirler. Bu tür ailede yetişen çocuklar, tüm ilginin kendisi üzerinde olmasını bekleyerek, istekleri yerine getirilmediğinde aşırı mutsuz olurlar. Aşırı hoşgörülü tutumla büyüyen çocuklar, şımarık, bencil, başkalarının hakkına saygı göstermeyen davranışlarından dolayı sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşayarak dışlanmalarına ve ardından içe kapanmalarına neden olabilir. Ayrıca, bu tür ailede yetişen çocukların sorumluluk duygusu, problemle baş etme, stres yönetimi, duygularını kontrol etmede güçlükler de yaşayabilmektedirler (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010; Sargın, 2012).

2.3.2. Anne Baba Tutumunu Etkileyen Faktörler

Anne babaların çocuk yetiştirme şekilleri kendi kişisel özellikleri ve bireysel farklılıklarına göre değişiklik göstermektedir. Anne baba tutumlarını etkileyen faktörler, çocuğun cinsiyeti, ekonomik durum, anne babanın eğitim düzeyi, ebeveynlerin kültürleri gibi özelliklerdir (Dursun, 2010). Aile tutumlarını etkileyen faktörlerden bir kısmı aşağıda verilmiştir.

2.3.2.1. Çocuğun cinsiyeti

Ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine göre ayırım yapmaları gelenekçi topluluklarda yaygın olarak görülmektedir. Bu topluluklarda kız çocukların daha

boyun eğici davranması beklenir, ancak erkek çocuklarına daha fazla değer verilerek istekleri dikkate alınır (Yörükoğlu, 2000: 25-37). Çocuk doğmadan önce cinsiyeti konusunda ebeveynlerinin beklentisi oluşabilmekte ve ebeveynin beklentisine uygun ya da beklentisi dışında bir cinsiyetle doğan bebeğe karşı ebeveynin tutumu da değişebilmektedir (Çağdaş ve Seçer, 2011). Türk toplumunda kız çocukların daha itaatkâr olarak büyütülürken, erkek çocuklar daha özgür yetiştirilmektedir. Ayrıca annelerin erkek çocuklara daha fazla özen gösterdiği belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2009). Yapılan bazı çalışmalarda, Çağdaş ve Seçer (2011) ebeveyn beklentisine uygun olan cinsiyetteki çocuğu kabul edici yaklaşırken aksi durumda itici davranabildiklerini belirtmişlerdir. Ancak Baumrind (1966) çocuğun sahip olduğu cinsiyet ile aile tutumunun etkilenmediğini belirtmiştir.

2.3.2.2. Sosyoekonomik Durum

Ebeveynlerin tutumunu üzerinde etkili olan bir diğer faktör de ailenin sosyoekonomik düzeyidir. Bornstein ve Zlotrik (2008) yürüttükleri bir çalışmada sosyoekonomik düzeyi aynı olan ebeveynlerin anne baba tutumlarının da benzer şekilde olduğunu belirlemişlerdir. Yapılan diğer çalışmalarda da sosyoekonomik düzey arttıkça demokratik ebeveyn tutumlarının hâkim olduğu, sosyoekonomik düzeyin azalmasında da otoriter ebeveyn tutumlarının ortaya çıktığını belirlenmiştir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Sosyoekonomik düzeyleri düşük olan ailelerde ebeveynler, çocukları toplumsal normlara uygun şekilde yetiştirirken emir verici, itaat ve otoriter tutum benimsemekte; orta düzey sosyoekonomik duruma sahip ebeveynler çocuk merkezli tutumla daha demokratik bir tutum benimsemekte iken sosyoekonomik düzeyi yüksek ebeveynler ise çocuklarını daha özerk yetişmesini destekleyecek şekilde aşırı hoşgörölü tutum sergilemektedirler (Luster, Rhoades ve Hass, 1989; Şamiloğlu, 2017.)

2.3.2.3. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri

Anne baba tutumunu etkileyen bir diğer faktör ebeveynler almış oldukları eğitimin düzeyidir. Yürütülen bazı çalışmalarda, eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklara karşı hoşgörölü, destekleyici ve yönlendirici davranarak

çocukların birey olma bilinçlerini destekleyerek çocuk merkezli ve demokratik tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerin ise çocuklara karşı daha baskıcı ve katı bir disiplinle fiziksel cezalar uygulayarak daha otoriter anne baba tutumu benimsedikleri ortaya konmuştur (Bronstein ve Zlotnik, 2008: 496-509; Dursun, 2010; Tola, 2003.)

2.3.2.4. Sosyo-kültürel Özellikler

Anne baba tutumunu etkileyen bir diğer faktör de ebeveynlerin içinde yaşadıkları sosyo-kültürel yapıdır. Ebeveynler doğup büyüdüğü bölgenin kültürü, aile yapısı, örf ve adetlerine, gelenek ve göreneklerine göre de çocuklarıyla olan iletişimleri, çocuğa karşı tutumları şekillenmektedir. Örneğin, Amerikan toplumundaki ebeveynler, çocuklarıyla yakın ilişkiler kurmak yerine çocukların özerkliklerinin desteklenmesine daha çok önem vererek çocukların özgür, rekabetçi, cesur ve belirli bir yaştan sonra evden ayrılarak bağımsız yaşamalarını desteklemektedirler. Türk toplumundaki ebeveynler ise çocuklarıyla ilişkileri ilişkisel ve fiziksel bağlarına özen göstererek toplumsal normlara uygun aile ve akrabalık ilişkilerine özen gösteren, saygılı, boyun eğici olmalarını destekleyerek yaşamları boyunca çocuklarıyla yakın ilişki kurarlar (Şendil ve Kaya-Balkan, 2005).

2.3.2.5. Ebeveynlerin Çalışma Hayatı

Ebeveynlerin çocukları ile geçirdikleri süreyi etkilemesi bakımından anne baba tutumunu etkileyen bir diğer faktör de ebeveynlerin çalışma hayatıdır. Genelde babalar çalışmakta olup akşamdan akşama çocukları ile iletişim kurarken annelerin çalışıp çalışmama durumu daha etkili olabilmektedir. Çalışan anneler, çalışmayan annelere göre daha az stresli ve daha demokratik tutumlar sergilemektedirler. Ayrıca bazı çalışmalarda çalışan annelerin çocuklarının sosyal ilişkilerinde daha başarılı oldukları ve akademik başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Bronstein & Zlotnik, 2008).

2.4. Sosyal Destek

Sosyal bir varlık olan insanın sosyal ilişki ve toplumsallaşma ihtiyacı, beraberinde sosyal desteğin gündeme gelmesine neden olmuştur. Sosyal destek, bireyin psikolojik, biyolojik ve sosyal sağlığı açısından önemli etkilere sahiptir (Dülger 2009). Sosyal destekle ilgili yürütülen çalışmalarda, bireyin psikolojik ve sosyolojik birçok yaşadığı sorunlarını önleme, sağaltım ve baş etmede, sosyal desteğin önemli bir kaynak olduğu belirtilmiştir (Yıldırım 1997).

Sosyal destek kavramıyla ilgili olan ilk çalışmalar 1960'lı yıllarda sağlıkla ilgili çalışmalarda, sosyal desteğin sağlıkla ilişkisinin araştırıldığı çalışmalara dayanmaktadır. Bu çalışmalarda sosyal desteğin stres veya stres kaynaklı hastalıkların iyileşmesinde önemli katkısı olduğu belirlenmiştir (Gabay, 1984). İlerleyen yıllarda sosyal desteği bir baş etme kaynağı olarak ele alıp fiziksel ve psikolojik semptomlara karşı bireyi koruduğu belirlenmiştir (Sorias, Emine, 1988).

Sosyal destek, zorlu yaşam olaylarında sıkıntı yaşayan bireylerin, arkadaşlarının, aile üyelerinin, akrabalarının ya da diğer tüm sosyal ilişkilerini sağlandığı araçsal veya duygusal bilgilerin sağlandığı yardımlar olarak tanımlanır. Ayrıca, kişinin sosyal ilişkisi olan kişilerin çokluğu, kişisel sınırlarını paylaşabildiği kişiler ve gereksinim hissettiğinde bu kişilere ulaşabilme yardım isteyebilme ve bunun karşılık bulabileceğinin farkında olunması da sosyal destek olarak değerlendirilir (Şahin, 1999). Yıldırım (2010), sosyal desteği, kişinin sosyal çevresinde ki kişilerden gördüğü maddi manevi yardım, takdir edilme, saygı, sevgi, ilgi, bilgi vb. ekonomik, psikolojik, sosyal ve kişisel her türlü edindiği yardımdır. Sosyal destek ile ilgi olarak üzerin tam bir görüşe varılmış bir tanım olmasa da en yaygın olarak kabul görmüş tanım Cobb (1976) tarafından yapılmıştır (Hutchison 1999). Sosyal desteği Cobb (1976), bireyin önemsendiği, değer verildiği ve birbirlerine karşı yükümlülüklerinin olduğu sosyal ağlar olarak tanımlamıştır.

House (1981)'a göre sosyal destek sistemi bireyi üç farklı şekilde desteklediğini ileri sürmüştür. Bunlardan birincisi, kişinin zorlu yaşantısında olumsuz etki oluşturan durumların etkisinin azaltılması ya da önlenmesidir. İkincisi, bireyin zorlu yaşam olaylarına karşı direncini artırarak biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan

iyileşmesine katkı sunar. Üçüncüsü, strese neden olabilen çevresel etmenlere karşı kısmen veya tamamen bir tampon görevi üstlenir. (Yıldırım, 1997). Bu bağlamda, bireyin içinde büyüüp yetiştiği toplumsal süreçlerde, yeterli ve istikrarlı bir sosyal destek sistemine sahip olması bireyin toplumsallaşmasını ve iyi oluş düzeyini artırırken aksine yeterli sosyal destek ağına sahip olmadığı durumlarda çok sayıda sorunla karşılaşabileceği olası bir durumdur (Demirtaş, 2007).

2.4.1. Algılanan Sosyal Destek

Sosyal destek, genel olarak bireyin çevresindeki kişilerden ihtiyaç halinde aldığı her türlü sosyal ve psikolojik destek anlamına gelir. Algılanan sosyal destek ise, bireyin sosyal destek kaynakları olarak gördüğü diğer kişiler tarafından sevildiği, sayıldığı, sahip çıkıldığı ve ihtiyaç hissettiğinde gerekli olan desteği alabileceğine ilişkin kanısıdır (Şahin, 2011). Sosyal destek kaynakları tarafından sevildiğine sayıldığını ve gerektiğinde yardım alabileceğini düşünen bireyin sosyal destek algısı daha yüksektir (Cobb, 1976). Bu bağlamda sosyal destekten farklı olarak algılanan sosyal destek bireyin sosyal destek alabileceğine ilişkin kişisel değerlendirme ve inancını içerir.

Algılanan sosyal destek, bireyin sosyal ilişkilerini algılama şekli ve bu sosyal ağların birey üzerindeki etkisi ile ilişkilidir. Sosyal ağ, bireyin ve çevresindeki diğer kişiler arasındaki ilişkiyi ve bağlantıları içeren bir kavramdır. Birey için sosyal ağlarının yeterince destekleyici olup olmadığı konusunda kişisel algısı da algılanan sosyal destektir (Sorias, 1988). Sosyal destek ağları, bireyin sosyal yaşamını sürdürdüğü, etkileşimde bulunduğu, ailesini, akrabalarını, dostlarını, komşularını, iş arkadaşlarını, doktorlarını vb. çok geniş yelpazede ilişkiler ağını kapsamaktadır. Ancak burada önemli olan nokta, bireyin algılamış olduğu pozitif etkileşimlerdir (Arsel, 2010). Algılanan sosyal destek, bireyin ihtiyaç duyduğu sosyal ağlarında bulunan kişilerden destek alabileceğine ilişkin değerlendirmesini içerir. Bu noktada bireyin sosyal ağlarındaki diğer insanların ulaşılabilirliği ve söz konusu destekten bireyin yaşadığı doyum, algılanan sosyal desteğin iki temel bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır (Kitamura vd.,1999) :649–654).

Algılanan sosyal destek ile alınan sosyal destek de birbirinden farklıdır. Bireyin sosyal destek ağlarındaki kişiler ile güvenilir ilişkisi olduğu ve gerektiğinde bu kişilerin destek vereceklerine ilişkin inançları algılanan sosyal destektir. Alınan destek ise, bireyin ihtiyaç hissettiği desteğin davranışsal karşılığını içerir (Kozaklı 2006). Bu bağlamda, algılanan sosyal destek bireyin çevresindeki diğer kişilerden alabileceği muhtemel yardım davranışlarını içerirken alınan sosyal destekse ihtiyaç duyulduğunda alınmış olan reel yardımları içerir (Özgür, 1993). Algılanan sosyal destek, genelde bireyin kişisel yorum ve subjektif değerlendirmelerini içerir (Dülger 2009). Ancak bireyin stresli durumlarda reel olarak yardım bekleyebileceği kişilerin varlığı ve sosyal destek algısı iki önemli unsur olmakla birlikte, algılanan sosyal destek ile gerçekleşen sosyal destek genellikle farklı olmaktadır (Perine 1999).

2.4.2. Sosyal Destek Kaynakları

İnsanoğlu hangi yaş veya dönemde olursa olsun, sosyal bir varlık olmasının sonucu olarak sosyal destek kavramı hayatının önemli bir parçasıdır. Bireyin sosyal destek ağları, aile, arkadaşlar, komşular, iş arkadaşları, siyasi ve etnik gruplar vb. etkileşimde bulunduğu insan ya da gruplardan oluşur. Sosyal destek, aileden alınan sosyal destek, arkadaşlardan alınan sosyal destek ve birey için değerli olan diğer özel kişilerden alınan sosyal destek olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Eker vd., 2001). Ancak bireyin bulunduğu gelişim dönemlerine göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin hızlı yaşandığı ergenlik döneminde, ergenler süreç içerisinde yaşanan problemlerle baş etmede sosyal desteğe daha fazla ihtiyaç duyarlar. Bu dönemde, bireyin sosyal çevresinin temel unsurları olan aile, arkadaş ve öğretmenlerinden hem stresli durumlarda hem de mutlu olduğu anlarda destek beklerler (Aliyev & Tunç, 2017; Dülger, 2009). Bu bağlamda, ergenler için belirleyici olan sosyal destek kaynakları, aile, arkadaş ve öğretmen olarak ele alınarak aşağıda verilmiştir (Yıldırım, 1997).

2.4.2.1. Aile Desteği

Ergenlik döneminde bireylerin ilgisi her ne kadar da aileden uzaklaşıp arkadaş ilişkilerine yönelse de davranışlarına rehberlik ederek ona yol göstererek olan temel unsur ailedir (Yavuzer, 2003). Dolayısıyla, ergenlik döneminde de ailenin sosyal

desteği, ergenin gelişim sürecinde önemini korur (Cüceloğlu, 2006). Ailenin sosyal desteği genel olarak, çocuğunu anlamayı, güvenmeyi, değer vermeyi, güçlü taraflarına dikkat çekmeyi, hataları uygun dille düzeltmeyi, doğruya yönelmesi için rehberlik etmeyi, başarıları takdir etmeyi, potansiyelini açığa çıkarması için destekleme gibi olumlu ebeveyn tutumlarını içerir (Yıldırım, 2006).

Ergenlere yeterli aile sosyal desteği verildiğinde, ergenin sosyalleşmesi, bireyselleşmesi ve kimlik kazanımında önemli etkileri olabilir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda, yeterli aile sosyal desteğine sahip olan bireylerin sosyal arkadaşlık ilişkilerinde daha başarılı oldukları bulunmuştur (Köksal-Akyol ve Salı, 2013). Wallerstein (1983), aile sosyal desteğinin düzeyinin, ergen psikolojik sağlığı üzerinde belirleyici rol oynadığını bildirmiştir Wang ve Sound (2008), aile sosyal desteğinin, ergenlerin akademik başarıları düzeylerini artırdığını belirtmiştir. Demirtaş (2007), aileden sağlanan sosyal desteğin artması, ergenlerin stresle baş etme düzeylerini artırdığını belirlemiştir. Ayrıca ergenlerin aile sosyal desteği ailelerin ebeveyn tutumlarıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Yörükoğlu, 1990). Aile desteği düşük olan ergenlerden özellikle kızlarda davranış problemlerinin fazla olduğu ve alkol tüketimlerinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Erdeğer, 2001). Dolayısıyla, ergenlerin problemlerden uzaklaşp, özgüveninin artması, toplumsal norm ve kurallara uygun, özgür bireyler olması sosyal destek ağlarını güçlendirilerek süreci atlatalmaları önem taşımaktadır. Arslan (2006), ergenler için ailenin en önemli toplumsallaşma aracı olduğunu ve dini toplumsallaşma ile anna baba desteği arasında pozitif ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, ergenlere manevi davranışlar aşılacak ve onlara gelecek için umut vermede gerekli olan güç, sosyal çevrelerin elinde bulunmaktadır (Wallerstein, 1983; akt. Burcu, 2014). Sosyal çevrenin temelini oluşturan aileler bu görev ve sorumluluklara dikkat etmelidir.

2.4.2.2. Arkadaş Desteği

Ergenlikle birlikte aileden sağlanan sosyal destek sosyal ilişkilerin önem kazanmasıyla arkadaşlara doğru yön değiştirmektedir. Ergenlik döneminde bireylerin arkadaşlarıyla geçirdikleri sürenin aileleriyle geçirdikleri süreden daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Özcan-Demir, Baran ve Ulusoy: 2005). Ergenlerin aileleriyle

ilişkileri otorite temelliye akranlarıyla ilişkileri eşitlik temeline dayandığından akran ilişkileri daha önemli hale gelmekte olup bu durum ergenlik döneminin gelişimsel görevlerinden birisidir (Avcı, 2006).

Akran ilişkileri ergenlik dönemi içinde oldukça önem arz etmekte olup akran ilişkileri birlikte etkinlikte bulunulan kişilerden oluşan toplulukları ifade etmektedir (Bayhan & Işıtan, 2010). Akran gruplarının değeri, grup üyelerinin giyim tarzları, grup kuralları ve davranış şekillerine göre belirlenmektedir (Palabıyıkoglu, 1993). Ergenlik döneminde geliştirilen arkadaşlık, bireyin özsaygısını artırmada, kişisel gelişimi açısından fırsatlar yakalamada, sosyal becerilerinin gelişiminde ve aidiyet duygusunun oluşumunda etkili olmaktadır (Yücel, 2009).

Ergenlik döneminde arkadaş sosyal desteği, haksızlık durumunda arkadaşları tarafından destek olunmayı, akademik faaliyetlerde bilgi, kitap, defter not gibi paylaşımları, stres ya da öfke durumlarında yatıştırılmayı içerir (Yıldırım, 2006). Bunun yanı sıra, arkadaşlık ilişkileri, ergenin duygusal anlamda bağımsızlaşma konusunda deneyim fırsatı sunar (Köseoglu ve Erçevik, 2015). Ergen arkadaş ilişkilerinin gelişip ilerlemesi durumunda bu ilişkiler, ergene tavsiyede bulunma, dönüt verme, rol model olma, aidiyet duygusu hissetme, birlikte yaşamayı sürdürme gibi birçok deneyim yaşama fırsatı da sunar (Demir, Baran & Ulusoy, 2005). Yapılan çalışmalarda, arkadaşlık ilişkileri, psikolojik iyilik hali ve yaşam stresinin azalmasında önemli bir faktördür (Cüceloğlu, 1991). Ancak, arkadaşlık ilişkilerinin yetersiz olduğu, akran gruplarına kabul görülmediği durumlarda, ergenlerin sosyal ve psikolojik sıkıntılar yaşayabilir (Yörükoğlu, 1990).

2.4.2.3. Öğretmen Desteği

Ergenlik döneminde bireyler zamanın büyük bir kısmını okulda geçirmekte, okul onların yaşamında önemli bir sosyal yaşam alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Okulda arkadaşlık ilişkileri gelişmekle beraber okulun iklimi ve okulda ilişki içinde oldukları bir diğer sosyal destek kaynağı da öğretmenlerdir. Okul iklimi ergenleri destekleyici bir niteliğe sahip olduğunda, okula aidiyet duygusunun arttığı ve olumsuz davranışlarda azalmasında etkili olmaktadır (La Russo, vd., 2008).

Okul ikliminin önemli bileşenlerinden birisi de öğretmenlerdir. Ergen için öğretmen sadece akademik başarısını takip etmeyip aynı zamanda model alıp paylaşımlarda bulunduğu önemli bir sosyal destek kaynağıdır (Turgut, 2015). Öğretmenlerin sosyal desteği, öğrencinin güçlü yanlarını belirleyerek potansiyelini açığa çıkarmak, öğrenciler arasında adaletli davranmak, derslere ve genel anlamda soru ve sorunlara yanıt bulma gibi davranışları içerir (Levitt, 1994). Bunun yanı sıra öğretmen ile kurulan ilişki bireyin akademik başarısını, iyi oluşunu ve davranışını etkilemektedir (Demirtaş, 2007). Ayrıca, sosyal destek kaynaklarının herhangi bir zorlu yaşam olayı olsa da olmasa da bireyin gelişimini olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Cohen ve Wills, 1985). Bu bağlamda ergenlerin sosyal destek kaynaklarının geliştirilmesi, ergenlerin kimlik kazanımlarında da etkili olacaktır.

2.5. Ergenlerde Kimlik Algısı Konusunda Yapılan İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bağımlı değişkenini olan kimlik algısı ile ilgili olarak alan yazındaki çalışmalar incelenmiştir. İnsanın yaşam dönemleri içerisinde önemli bir evre olan ergenlik dönemi ile ilgili yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Yurt içi ve yurt dışında yapılan alan yazın taramasından elde edilen bazı araştırmalar aşağıda kronolojik bir sıra ile özetlenmiştir.

2.5.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Erdoğan (2019) tarafından ergenler üzerinde kimlik algısıyla dini başa çıkma biçimleri arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırma sonucunda, dini başa çıkma biçimleri alt boyutlarından pozitif ve negatif dini başa çıkmayla kimlik algısı alt boyutlarından kişisel kimlik algısı, sosyal kimlik algısı ve kolektif kimlik algısı arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Morsünbül (2013) tarafından genç gruplar arasında kimlik gelişim boyutlarının karşılaştırıldığı çalışmada, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören birinci grup, yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören genç yetişkinlik dönemindeki ikinci grup ve herhangi bir kurumda öğrenim görmeyen üçüncü bir grubu araştırmanın çalışma grubu olarak belirlemiştir. Araştırma sonucunda, yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören gençlerin seçeneklerin araştırılması boyutundaki puanlarının ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören birinci grup ve herhangi bir kurumda

öğrenim görmeyen üçüncü gruptan yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören gençlerin içsel yatırım puanlarının, herhangi bir kurumda öğrenim görmeyen gençlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Çevik Demir (2013) tarafından ergenler üzerinde benlik saygısıyla dini başa çıkma biçimleri arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırma sonucunda benlik saygısıyla dindarlığın arasındaki ilişkinin negatif yönlü, olumlu dini başa çıkma ile arasındaki ilişkinin pozitif yönlü, olumsuz dini başa çıkmayla arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu saptanmıştır.

Balkaya ve Ceylan (2007) ergenlerin kimlik duygularının çeşitli değişkenlere göre incelemişler, araştırma sonucunda ergenlerin kimlik duygusu kazanımlarının ebeveynlerin ergenlerin arkadaşlarını onaylamasına, fiziksel görünümünden memnun olmalarına ve akademik başarı düzeyine göre farklılaştığını, ancak cinsiyet ve yaşa göre farklılaşmadığını belirlemişlerdir.

Çakır ve Aydın (2005) tarafından yürütülen bir çalışmada, kimlik statüleri cinsiyet ve aile tutumları açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda, erkeklerin bağımlı kimlik statüsünde kızlara göre, kızların ise başarılı kimlik arayışı statülerinde erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek puanlara sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, otoriter ebeveyn tutumuna sahip olan ergenlerin ipotekli kimlik statüsü puanları, ihmalkâr ebeveyn tutumuna sahip olan ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumuna sahip olan ergenlerin ipotekli kimlik statüsü puanlarınınsa ihmalkâr ebeveyn tutumuna sahip olan ergenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Pala (2007) tarafından ergenler üzerinde, ergenlerin kimlik statüleri ile anne-baba kabul/retleri arasındaki ilişkiler, madde bağımlısı olan ve olmayan ergenler örneklem olarak belirlenerek karşılaştırmalı bir çalışma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, ebeveynleriyle yakın ve sıcak iletişime sahip olan ergenlerde başarılı kimlik statüsü puanının, ebeveynlerin reddedici tutumu, ihmal ve ilgisizliğine sahip ergenlerinse kargaşalı kimlik statüsü puanının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, madde bağımlısı olan ergenlerin başarılı kimlik statüsü puanının madde

bağımlısı olmayan ergenlere göre daha düşük olduğu, kargaşalı kimlik statüsü puanınınsa daha yüksek olduğu bulunmuştur.

2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Luyckx ve diğerleri (2014) tarafından ergenlerin kişilik özellikleriyle kimlik süreçleri arasında ilişkiler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, seçeneklerin araştırılması süreçleri ile sorumluluk, yumuşak başlılık ve deneyime açıklık kişilik özellikleri arasında pozitif ilişki olduğu bulunmuştur. İçsel yatırım süreçleri ile sorumluluk, yumuşak başlılık, deneyime açıklık ve dışa dönüklük kişilik özellikleri arasında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması ile yumuşak başlılık, dışadönüklük ve nevrotik kişilik özellikleri arasında; seçeneklerin derinlemesine araştırılması ile nevrotik kişilik özelliği negatif ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, deneyime açıklık kişiliğin seçeneklerin araştırılmasıyla pozitif yönde; sorumluluk kişilik özelliğinin seçeneklerin saplantılı araştırılmasıyla negatif yönde; dışa dönüklük kişiliğinin seçeneklerin saplantılı araştırılmasıyla negatif yönde, içsel yatırımda bulunmayla pozitif yönde, seçeneklerin saplantılı araştırılmasıyla negatif yönde; nevrotik kişiliğinin seçeneklerin derinlemesine araştırılmasıyla negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Kroger ve diğerleri (2010) tarafından ergenlik döneminde ve genç yetişkinlik döneminde kimlik statülerinin değişimi araştırılmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırma sonucunda, askıya alınmış kimlik statüsünün on dokuz yaşına kadar arttığını, ancak on dokuz yaşından sonraysa azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, başarılı kimlik statüsünün ortalama puanlarının geç ergenlik dönemi ve genç yetişkinlikte arttığı, ipotekli kimlik statüsü ile dağınık kimlik statüsünün ergenlik döneminde azalırken geç ergenlik dönemi ve genç yetişkinlikte dalgalandığı belirlenmiştir.

Smits vd. (2010) tarafından ergen kimlik stilleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri incelenmiş olup, yürütülen çalışmanın sonucunda, ebeveyn destekleyici tutumlarının bilgi yönelimli kimlik stiliyle pozitif yönlü, normatif kimlik ve kaçınmacı stille negatif yönlü ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

Lannegrand-Willems ve Bosma (2006) tarafından 14-16 yaş aralığındaki ergenlerde akademik başarı ve kimlik gelişimiyle ilgili boylamsal çalışma yürütülmüştür. Yapılan ilk ölçümde, düşük matematik başarı ve okulun taleplerine uyumun, kimlik keşfinde artışı yordadığı belirlenmiştir. İkinci ölçümde ise öğrencilerin akademik başarısının kimlik keşfi ve bağlılığı üzerindeki tüm etkilerin ortadan kalktığı, okulun taleplerine uyumun kimlik keşfini yordama derecesinin yükseldiği gözlemlenmiştir.

Meeus (1993) tarafından ergenlerin mesleki kimlik gelişimleri üzerine yürütülen çalışma sonucunda, eğitim ortamındaki arkadaşlar tarafından sağlanan başarı ve sosyal destek, ergenlerin mesleki kimliğin gelişimine katkı sağlandığı bulunmuştur.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi aşağıda verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Bu model, iki veya daha fazla sayıdaki değişkenler arasında birlikte değişimin olup olmadığını ve derecesinin belirlenmesi amaçlanan bir araştırma modelidir. Bu modelde, değişkenlerin birlikte değişim gösterip göstermediği ve gözlemlenen değişimin yönünü, derecesini, karşılaştırma türünde, bağımsız değişken veya değişkenlere göre gruplar oluşturulup bağımlı değişken üzerinde farklılaşma olup olmadığını incelenir (Karasar, 2012). Bu bağlamda araştırmanın bağımlı değişkeni olarak olumlu ve olumsuz kimlik algısı ele alınmıştır. Bağımlı değişken olarak da aile tutumları ve sosyal destek ele alınmıştır. Böylece araştırmanın bağımsız değişkenleri olan aile tutumları ve sosyal desteğin araştırmanın bağımlı değişkeni olan olumlu ve olumsuz kimlik algısı üzerinde birlikte değişim olup olmadığını incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırmanın amacı ergenlerin algıladıkları aile tutumları ve sosyal desteğin, kimlik algılarını yordayıp yordamadığının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın evreni, Konya ilinde ortaöğretim kurumlarında öğrenimine devam eden lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Konya ili Meram ilçesinde ortaöğretim kurumlarında öğrenimine devam eden uygun örneklem yoluyla belirlenen 349 ergenden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme yöntemi, araştırmacı tarafından kolaylıkla ulaşılabilen katılımcılara anket uygulanmasına imkân sağlamaktadır (Balcı, 2001). Örneklem oluşturulurken Konya ilinde yaklaşık olarak 33.288 Anadolu Lisesi öğrencisi olduğu belirlenmiş ve araştırmanın örnekleminin $n/N=1$ oranına göre %95 güven aralığında 332 öğrenci ile temsil edilebileceği hesaplanmıştır (Arıkan, 2004, s.152). Olası kayıp veri, uç değerler ve veri setinin

normallik analizi aşamasında, veri seti dışında bırakılması gereken veriler göz önüne alınarak katılımcı sayısının bir miktar üzerine çıkılarak 349 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan ergenlerin demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzdeleri aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin İstatistikler.

Faktör	Değişken	n	%
Cinsiyet	Kız	204	58.5
	Erkek	145	41.5
Yaş	14	99	28.4
	15	92	26.4
	16	86	24.6
	17	64	18.3
	18	8	2.3
Sınıf	9.sınıf	119	34.1
	10.sınıf	86	24.6
	11.sınıf	85	24.4
	12.sınıf	59	16.9
Akademik Başarı Düzeyi	Düşük	19	5.4
	Orta	266	76.2
	Yüksek	64	18.4
Sosyoekonomik Düzey	Düşük	14	4.0
	Orta	277	79.4
	Yüksek	58	16.6

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların 204’ü (%58.5) kız, 145’i (%41.5) erkek olmak üzere toplam 43 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Katılımcıların 99’u (%28.4) 14 yaşında, 92’si (%26.4) 15 yaşında, 86’sı (%24.6) 16 yaşında, 64’ü (%18.3) 17 yaşında ve 8’i (%2.3) 18 yaşındadır. Katılımcıların sınıf düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların 119’u (%34.1) 9. sınıf, 86’sı (%24.6) 10. sınıf, 85’i (%24.4) 11. sınıf ve 59’u (%16.9) 12 sınıftır. Katılımcıların 19’u (%5.4) düşük akademik başarı düzeyine, 266’sı (%76.2) orta akademik başarı düzeyine ve 64’ü (%18.4) yüksek akademik başarı düzeyine sahiptir. Katılımcıların 14’ü (%4.0) düşük sosyoekonomik düzey, 277’si (%79.4) orta sosyoekonomik düzey ve 58’i (%16.6) yüksek sosyoekonomik düzey algısına sahiptir.

3.3. Veri Toplama Araç

Aşağıda, araştırmanın verilerinin toplanmasında kullanılan form ve ölçeklere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.3.1. Kimlik Algısı Ölçeği

Ölçek, Ersanlı ve Şanlı (2015) tarafından ergenlerin kimlik gelişimi algılarının belirlenmesi amacıyla geliştirilmiştir. 5'li Likert tipi, toplam 19 maddeden oluşan ölçeğin olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısı olmak üzere iki alt boyutu vardır. Geçerlilik çalışması kapsamında yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda iki faktörlü modelin kabul edilebilir uyum gösterdiği belirlenmiştir ($X^2/ sd= 1.559$, RMSEA=.047, CFI=.91, GFI= .91 ve AGFI= .89). Güvenirlik çalışmaları kapsamında yapılan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, .88 olarak hesaplanmıştır (Ersanlı & Şanlı, 2015). Bu araştırma verileri ile yapılan güvenirlilik analizi sonuçlarına göre olumsuz kimlik algısı alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .847, olumlu kimlik algısı için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .770 olarak hesaplanmıştır.

3.3.2. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Lamborn, Mounts, Steinberg vd. (1991) tarafından geliştirilen ölçeğin ve Türkçeye uyarlama çalışması Yılmaz (2000) tarafından yürütülmüştür. Ölçek, Likert tipi, 3 altboyut ve toplam 26 maddeden oluşmaktadır. Altboyutları, Kabul/ilgi, Kontrol/denetleme ve Psikolojik özerklidir. Kabul/ilgi alt boyutundan en düşük 8, en yüksek 32 puan, Kontrol/denetleme alt boyutundan en düşük 6, en yüksek değer 26 puan ve Psikolojik özerklik alt boyutundan en düşük 7, en yüksek değer 28 puan alınabilmektedir. Kabul/ilgi boyutu çocukların ebeveynleri ne derece sevecen ilgili ve katılımcı olduğunu ifade etmektedir. Kontrol/denetleme altboyutu çocukların anne babalarını ne derece denetleyici ve kontrollü davrandıklarını ifade eder. Psikolojik özerklik altboyutu ise çocukların anne babalarının demokratik tutumu ne kadar uyguladıkları ve çocukların bireyselliğine ne kadar önem verdiklerini ifade etmektedir (Yılmaz, 2000).

Ölçeğin güvenirlilik çalışmaları kapsamında Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları Kabul/ilgi alt boyutu için .72; kontrol/denetleme alt boyutu için .76 ve psikolojik özerlik alt boyutu için .82 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000). Geçerlilik

çalışması kapsamında temel bileşenler analizi sade ve yorumlanabilir bir faktör örüntüsü ortaya koymuştur. Ölçeğin faktörlerinin üç temel boyutu yansıttığı belirlenmiştir (Yılmaz, 2000). Bu araştırma verileri ile yapılan güvenilirlik analizi sonuçlarına göre kabul/ilgi altboyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .704, psikolojik özerklik altboyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .614 kontrol/denetleme altboyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .645 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Çocuk ve Ergen Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

Ölçek, Malecki ve Demaray (1999) tarafından çocukların ve ergenlerin algılanan sosyal desteklerini ölçmek için geliştirilmiş, ölçeğin Türk kültürüne uyarlanması Yardımcı ve Başkal (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplam 60 maddeden oluşan ölçeğin 5 alt boyutu bulunmakta olup toplam puanı alınabilmektedir. Ölçeğin alt boyutları, anne, baba, öğretmenler, sınıf arkadaşları ve yakın arkadaş şeklindedir. Ölçek, sıklık ve önemlilik şeklinde iki bölüm olarak puanlanır. Sıklık bölümünün puanlanması 6'lı Likert (hiçbir zaman=1, nadiren=2, bazen=3, çoğunlukla=4, hemen her zaman=5, her zaman= 6) olarak puanlanır. Önemlilik bölümünün puanlanması 3'lü Likert (Önemli değil=1, Önemli=2 ve Çok önemli=3) olarak puanlanır. Sıklık bölümünün toplam puanın artması, algılanan sosyal desteğin arttığına işaret etmektedir. Önemlilik bölümünün toplam puanın artması, algılanan sosyal desteğin ergen için önemlilik düzeyinin arttığına işaret etmektedir. Bu çalışmada ölçeğin sıklık bölümü kullanılmıştır.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları kapsamında Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları .87 ile .95 aralığında olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin sıklık bölümü toplam puanı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .96, önemlilik bölümü toplam puanı için .95 bulunmuştur. Ölçeğin sıklık bölümü toplam puanı için test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .80, önemlilik bölümü toplam puanı için .72 bulunmuştur. Faktör analizine göre ölçek; anne, baba, öğretmenler, sınıf arkadaşları ve yakın arkadaş olmak üzere 5 faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Her faktörde 12 madde toplanmıştır (Yardımcı & Başkal, 2009). Bu çalışmada ölçeğin sıklık bölümü toplam puanı kullanılmıştır. Bu araştırma verileri ile yapılan güvenilirlik analizi sonuçlarına göre çocuk ve ergen sosyal

destek ölçeği toplam puanı için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .944 olarak hesaplanmıştır.

3.3.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan ergenlerin demografik bilgilerinden cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü sınıf, akademik başarı düzey ve sosyoekonomik düzey ile ilgili bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerinin toplanmasında kullanılan ölçeklerin kullanılabilmesi için öncelikle bu ölçekleri geliştiren araştırmacılardan elektronik posta aracılığıyla kullanım izini için gerekli yazışmalar yapılmıştır. Ardından, araştırma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Onayı (12.07.2024 tarihli 2024/562 sayısıyla) alınmıştır. Ardından araştırma verilerinin toplandığı okulların bağlı olduğu Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırma izni (22.11.2024 tarih ve MEB.TT.2024.006523 sayısı ile) alınmıştır. Araştırmanın başladığı andan sonuna kadar hiçbir aşamada yayın etiğinden taviz verilmemiştir.

Araştırma kapsamında 2024-2025 eğitim öğretim yılında Konya ilinde çeşitli liselerde öğrenimine devam eden ergenlerden, bilgi toplamak için üç tane ölçek kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmacı tarafından ölçeklerin birleştirilerek oluşturulan uygulama formları, araştırmacı tarafından katılımcılara yönerge verilerek yaklaşık 15 dakika sürede toplanmıştır. Yönergede araştırmaya katılımın tamamen gönüllük üzerine olduğu, katılımcılardan herhangi bir kişisel bilgi toplanmayacağı, cevapların üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı belirtilerek bilgilendirilmiş onam verilmiş ve 18 yaşından küçük katılımcıların velilerinden gönüllü katılımcı olur formu imzalatılarak araştırma verileri toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Öncelikle araştırma kapsamında toplanan veriler bilgisayarda SPSS paket programına aktararak yanlış ya da hatalı girilen veri olup olmadığı kontrol edilmiştir,

hatalı herhangi bir veriye rastlamamıştır. Veri setinde, tek değişkenli uç değerlerin belirlenmesinde z testinden, çok değişkenli uç değerlerin belirlenmesinde de Maholobis Uzaklık Katsayıları kullanılarak uç değer olup olmadığı incelenmiştir. Tek değişkenli uç değerler için z puanlarına bakılmış ve ± 4 referans aralığı dışında kalan herhangi bir veriye rastlanmamıştır (Mertler, & Vannatta, 2016). Çok değişkenli uç değerlerin hesaplanmasında Maholobis Uzaklık Katsayıları hesaplanmış olup .001'den küçük olan 1 veri silinerek veri setinden çıkarılmıştır. Böylece kalan 349 katılımcıdan oluşan veri seti ile analizlere devam edilmiştir.

Veri setinin dağılımının normal olup olmadığının belirlenmesinde çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Yapılan analiz neticesinde elde edilen bulgularda değişkenlerin çarpıklık değerlerinin -.114 ile .369 arasında değiştiği, basıklık değerlerininse -.367 ile .044 arasında değiştiği belirlenmiştir. Bu bulgular ± 1.96 referans aralığında olduğundan veri setinin normal dağıldığı belirlenmiştir (Hair vd., 2009). Ayrıca, hataların ilişkisiz olup olmadığını belirlemek için Durbin Watson testi uygulanmış, kurgulanmış olan her çoklu doğrusal regresyon modeli için sırasıyla 1.99 ve 1.98 olarak hesaplanmıştır. Tabachnick ve diğerleri (2007) tarafından Durbin Watson referans aralığının 1.50 ile 2.50 arasında olması gerektiğini bildirmişlerdir. Dolayısıyla, hesaplanan Durbin Watson değerlerinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Ayrıca değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile incelenmiş olup elde edilen korelasyon değerlerinin .90 üzerinde olmadığından çoklu bağlantı problemi olmadığı saptanmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014).

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısı ile katılımcıların demografik değişkenlere göre ortalama farkları t testi ve tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarının anlamlı olduğu durumlarda farkın kaynağının belirlenmesi amacıyla Scheffe çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Ayrıca araştırmanın problemine bağlı olarak iki farklı regresyon modeli kurgulanarak değişkenler arası ilişkiler, çoklu doğrusal regresyon analizi yapılarak incelenmiştir. Araştırmanın anlamlılık düzeyi .05 olarak ele alınmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında toplanan veri seti üzerinde yapılan istatistiki analizlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Değişkenleri İçin Hesaplanan Çarpıklık Basıklık Değerleri ile Değişkenler Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular

Araştırmanın değişkenleri için hesaplanan çarpıklık basıklık değerleri ile değişkenler arasındaki korelasyonlar aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algıları, Olumsuz Kimlik Algıları, Anne Baba Tutumu Altboyutlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik, Kontrol/Denetleme ve Sosyal Destek Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular

	\bar{x}	SS	Çarpıklık	Basıklık	1.	2.	3.	4.	5.	6
OluKA	30.415	6.2603	-.261	.035	1					
OszKA	27.839	8.2891	.299	-.334	-.633 *	1				
Kİ	26.621	4.7228	-.724	.430	.253*	-.273*	1			
PÖ	22.598	4.4996	-.070	-.457	.186*	-.269*	.186*	1		
KD	25.329	5.1792	-.822	-.211	-.017	-.032	.075	-.078	1	
SD	244.776	46.7929	-.156	-.282	.340*	-.313*	.514*	.211*	.06	1

OluKA: Olumlu Kimlik Algısı, OszKA: Olumsuz Kimlik Algısı, Kİ: Kabul/İlgi, PÖ: Psikolojik Özerklik, KD: Kontrol/Denetleme, SD: Sosyal Destek, *p<.05.

Tablo 2 incelendiğinde ergenlerin olumlu kimlik algıları ile anne baba tutumu alt boyutlarından kabul/ilgi arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($r = .253$, $p < .05$), psikolojik özerklik ile pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu ($r = .186$, $p < .05$), Kontrol denetleme ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı ($r = -.017$, $p > .05$) belirlenmiştir. Ayrıca ergenlerin olumlu kimlik algıları ile sosyal destek düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($r = .340$, $p < .05$) bulunmuştur. Ergenlerin olumsuz kimlik algıları ile anne baba tutumu alt boyutlarından kabul/ilgi arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($r = -.273$, $p < .05$), psikolojik özerklik ile negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu ($r = -.269$, $p < .05$), Kontrol denetleme ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığı ($r = -.032$, $p > .05$) belirlenmiştir. Ayrıca ergenlerin olumlu kimlik algıları ile

sosyal destek düzeyleri arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu ($r = -.313, p < .05$) bulunmuştur. Bu bulgulara göre ergenlerin kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve sosyal destek düzeyleri artarken ergenlerin olumlu kimlik algıları artmakta, olumsuz kimlik algıları azalmaktadır.

4.2. Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algıları ile Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında, araştırmanın bağımlı değişkenleri olan olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısının katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, sınıf, akademik başarı düzeyi ve sosyoekonomik düzey) göre farklılaşım farklılaşmadığının belirlenmesine ilişkin analizlere yer verilmiştir.

4.2.1. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Ergenlerin olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısının cinsiyetlerine göre farklılaşım durumunu belirlemek için bağımsız gruplar için t testi uygulanmıştır. Analizden elde edilen bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin t Testi Sonuçları

Gruplar	n	\bar{X}	Ss	t testi		
				sd	t	p
Olumlu Kimlik Algısı	204	30,0196	6,31829	347	-1,409	.160
Kız	145	30,9724	6,15646			
Olumsuz Kimlik Algısı	204	28,8824	8,25611	347	2,822	.005
Kız	145	26,3724	8,13936			

Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcıların cinsiyetlerine bağlı olarak n sayıları, ortalamaları, standart sapmaları verilmiş ve bu öğrencilerin Kimlik algısı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farklılık cinsiyet değişkenine bağlı olarak t testi ile

incelenmiştir. Bu sonuçlara göre kız öğrencilerin olumlu kimlik algıları puanların ortalaması 30.019, olumsuz kimlik algısı puan ortalamaları 28,8824; erkek öğrencilerin ise olumlu kimlik algıları puanların ortalaması 30,9724, olumsuz kim algısı puan ortalamaları 26.372'dir. Bu iki grubun olumlu kimlik algıları puanları arasındaki farklılık ($t_{(347)} = -1.409$ $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ancak olumsuz kimlik algıları puanları arasındaki farklılık ($t_{(347)} = 2.822$ $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre kız öğrencilerin olumsuz kimlik algı düzeyleri ($\bar{X} = 28,8824$) erkeklere ($\bar{X} = 26,3724$) göre daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara göre H_1 kısmen doğrulanmıştır.

4.2.1. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Ergenlerin olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısının yaş değişkenine göre puan ortalamaları arasında fark olup olmadığının incelemesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Ergenlerin Yaş Düzeyinin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Karelerin toplamı	df	Karelerin Ortalaması	F	p
Olumlu Kimlik Algısı	Gruplar arası	8.767	3	2.922	.074	.974
	Grup içi	13629.989	345	39.507		
	Toplam	13638.756	348			
Olumsuz Kimlik Algısı	Gruplar arası	526.709	3	175.570	2.590	.053
	Grup içi	23384.306	345	67.781		
	Toplam	23911.014	348			

Tablo 4 incelendiğinde ergenlerin yaşları ile olumlu kimlik algısı puanları arasında farkı belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda katılımcıların hem

olumlu kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından ($F_{(3-345)}: .316$; $p > .05$), hem de olumsuz kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından ($F_{(3-345)}: 2.590$; $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgulara göre H_2 doğrulanmamıştır.

4.2.3. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Sınıf Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Ergenlerin olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısının sınıf değişkenine göre puan ortalamaları arasında fark olup olmadığının incelemesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 5: Ergenlerin Sınıf Düzeyinin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Karelerin toplamı	df	Karelerin Ortalaması	f	p
Olumlu Kimlik Algısı	Gruplar arası	102.122	3	34.041	.868	.458
	Grup içi	13536.634	345	39.237		
	Toplam	13638.756	348			
Olumsuz Kimlik Algısı	Gruplar arası	966.492	3	322.164	4.844	.003
	Grup içi	22944.523	345	66.506		
	Toplam	23911.014	348			

Tablo 6 incelendiğinde ergenlerin sınıf düzeyleri ile olumlu kimlik algısı puanları arasında farkı belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda katılımcıların olumlu kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(0,05;3-345)}: .868$; $p > .05$), olumsuz kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($F_{(3-345)}: 4.844$; $p < .05$). Ergenlerin sınıf değişkenine bağlı olarak olumsuz kimlik algısı arasındaki değişikliğin kaynağını belirlenmesi amacıyla Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Analize ilişkin bulgular aşağıda Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısı Puanların Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırmasına İlişkin Bulgular

(I) sınıf	(J) sınıf	Ortalama Farkları (I-J)	Se	p
9.00	10.00	-.62840	1.15421	.961
	11.00	-2.93277	1.15814	.095
	12.00	-4.29868*	1.29850	.013
10.00	9.00	.62840	1.15421	.961
	11.00	-2.30438	1.24730	.334
	12.00	-3.67028	1.37860	.071
11.00	9.00	2.93277	1.15814	.095
	10.00	2.30438	1.24730	.334
	12.00	-1.36590	1.38190	.807
12.00	9.00	4.29868*	1.29850	.013
	10.00	3.67028	1.37860	.071
	11.00	1.36590	1.38190	.807

Tablo 7 incelendiğinde, Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucu 9.sınıf öğrencileri ile 12. sınıf öğrencileri ($p = .013$) ile aralarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ergenlerin olumsuz kimlik algılarında sınıf düzeyinin etkisi incelendiğinde en yüksek 12.sınıf öğrencilerinde görülmüştür ($\bar{X} = 30.5424$). Bu bulgulara göre H_3 kısmen doğrulanmıştır.

4.2.4. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Ergenlerin olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısının akademik başarı düzeyi değişkenine göre puan ortalamaları arasında fark olup olmadığının incelemesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 7: Ergenlerin Akademik Başarı Düzeyinin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Karelerin toplamı	df	Karelerin Ortalaması	f	p
Olumlu Kimlik Algısı	Gruplar arası	811.588	2	405.794	10.946	.000
	Grup içi	12827.169	346	37.073		
	Toplam	13638.756	348			

Olumsuz Kimlik Algısı	Gruplar arası	963.876	2	481.938		
	Grup içi	22947.139	346	66.321	7.267	.001
	Toplam	23911.014	348			

Tablo 8 incelendiğinde ergenlerin akademik başarı düzeyleri ile kimlik algısı puanları arasında farkı belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda katılımcıların olumlu kimlik algısı puanlarının ortalamaları da ($F_{(2-346)}:10.946$; $p<.05$), olumsuz kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($F_{(2-346)}:7.267$; $p<.05$). Ergenlerin akademik başarı düzeyi değişkenine bağlı olarak olumlu ve olumsuz kimlik algısı arasındaki değişikliğin kaynağını belirlenmesi amacıyla Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Analize ilişkin bulgular aşağıda Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 8: Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısı Puanların Akademik Başarı Düzeylerine Göre Karşılaştırmasına İlişkin Bulgular

	(I) sınıf	(J)	Ortalama Farkları (I-J)	Se	p
Olumlu Kimlik Algısı	Düşük	Orta	-3.26316	1.44588	.080
		Yüksek	-6.49753	1.59074	.000
	Orta	Düşük	3.26316	1.44588	.080
		Yüksek	-3.23438	.84772	.001
	Yüksek	Düşük	6.49753	1.59074	.000
		Orta	3.23438	.84772	.001
Olumsuz Kimlik Algısı	Düşük	Orta	3.54887	1.93389	.187
		Yüksek	7.07648	2.12764	.004
	Orta	Düşük	-3.54887	1.93389	.187
		Yüksek	3.52761	1.13384	.008
	Yüksek	Düşük	-7.07648	2.12764	.004
		Orta	-3.52761	1.13384	.008

Tablo 9 incelendiğinde, Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucu düşük akademik başarısı olan ergenler ile yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler arasında ($p=.000$) ve orta düzey akademik başarıya sahip olan ergenlerle yüksek akademik başarıya sahip ergenler arasında ($p=.001$) olumlu kimlik algılarında anlamlı fark

olduğu belirlenmiştir. Ayrıca düşük akademik başarısı olan ergenler ile yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler arasında da ($p=.008$) olumsuz kimlik algılarında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin kimlik algılarında akademik başarı düzeyinin etkisi incelendiğinde en olumlu kimlik algılarında yüksek olan grubun yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler olduğu ($\bar{X} = 26.7368$), olumsuz kimlik algısında ise en yüksek olan grubun düşük akademik başarı düzeyine sahip olan öğrenciler olduğu görülmüştür ($\bar{X} = 31.8421$). Bu bulgulara göre H_4 doğrulanmıştır.

4.2.5. Ergenlerin Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algısının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Ergenlerin olumlu kimlik algısı ve olumsuz kimlik algısının sosyoekonomik düzey değişkenine göre puan ortalamaları arasında fark olup olmadığının incelemesi amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizine ilişkin bulgular tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9: Ergenlerin Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Olumlu Kimlik Algısı ve Olumsuz Kimlik Algıları Üzerindeki Etkisine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Karelerin toplamı	df	Karelerin Ortalaması	F	p
Olumlu Kimlik Algısı	Gruplar arası	55.308	2	27.654	.704	.495
	Grup içi	13583.448	346	39.259		
	Toplam	13638.756	348			
Olumsuz Kimlik Algısı	Gruplar arası	719.521	2	359.760	5.367	.005
	Grup içi	23191.494	346	67.027		
	Toplam	23911.014	348			

Tablo 10 incelendiğinde ergenlerin sosyoekonomik düzeyleri ile kimlik algısı puanları arasında farkı belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonucunda katılımcıların olumlu kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ($F_{(0,05;2-346)}:.704$; $p>.05$), olumsuz kimlik algısı puanlarının ortalamaları açısından ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($F_{(2-346)}:5.367$; $p<.05$). Ergenlerin sosyoekonomik düzey değişkenine bağlı olarak olumsuz kimlik

algısı arasındaki değişikliğin kaynağını belirlenmesi amacıyla Scheffe çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Analize ilişkin bulgular aşağıda Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 10: Ergenlerin Olumsuz Kimlik Algısı Puanların Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Karşılaştırmasına İlişkin Bulgular

	(I) sınıf	(J)	Ortalama Farkları (I-J)	Se	p
Olumsuz Kimlik Algısı	Düşük	Orta	.69881	2.24269	.953
		Yüksek	4.50493	2.43789	.183
	Orta	Düşük	-.69881	2.24269	.953
		Yüksek	3.80611	1.18221	.006
	Yüksek	Düşük	-4.50493	2.43789	.183
		Orta	-3.80611	1.18221	.006

Tablo 11 incelendiğinde, Scheffe çoklu karşılaştırma testi sonucu orta sosyoekonomik düzeye sahip olan ergenlerle yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ergenler arasında ($p=.006$) olumsuz kimlik algılarında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin kimlik algılarında sosyoekonomik düzeyin etkisi incelendiğinde olumsuz kimlik algısında en yüksek olan grubun düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan öğrenciler olduğu görülmüştür ($\bar{X} = 29.1429$). Bu bulgulara göre H_5 kısmen doğrulanmıştır.

4.3. Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme İle Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında, aile tutumlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme ile sosyal desteğin ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarını yordayıp yordamadığının incelenmesi amacıyla iki farklı regresyon modeli kurgulanmıştır. Yapılan analizlere ilişkin bulgular aşağıda Tablo 12 ve Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 11: Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme ile Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumlu Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Bulgular

	R	,R ²	F	B	SE(B)	β	r _{partial}	t	p
Sabit				15,73	2,75			5.719*	.000
Kabul/İlgi				.13	.08	.09	.09	1.644	.101
Psikolojik Özerklik	.37	.14	13.648	.15	.07	.11	.11	2.112*	.035
Kontrol/Denetleme				-.04	.06	-.03	-.03	-.635	.526
Sosyal Destek				.04	.01	.27	.24	4.568*	.000

* $p<.05$.

Tablo 12’de yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, tüm değişkenlerin birlikte, ergenlerin olumlu kimlik algılarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir ($R=.37$, $R^2=.14$, $F_{(4-344)}= 13.648$, $p<.05$). Modelde yer alan bağımsız değişkenler, ergenlerin olumlu kimlik algısı varyansının %14.40’ını açıklamaktadır (olumlu kimlik algısı = $2.75+ 0.08* \text{Kabul/İlgi} +0.07* \text{Psikolojik Özerklik}+ 0.06* \text{Kontrol/Denetleme}+0.01* \text{Sosyal Destek}$). Bununla birlikte yordayıcı değişkenlerin t değerleri, tek tek ele alınıp incelendiğinde psikolojik özerklik ($t=2.112$, $p<.05$) ve sosyal destek ($t=4.568$, $p<.05$), ergenlerin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde anlamlı birer yordayıcı oldukları, kabul/ilgi ($t=1.644$, $p>.05$) ve kontrol/denetlemenin ($t=-.635$, $p>.05$) ergenlerin olumlu kimlik algıları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir. Ergenlerin psikolojik özerklikleri ve sosyal destekleri arttıkça, olumlu kimlik algıları da artmaktadır. Değişkenler arası kısmi korelasyon katsayıları incelendiğinde, kabul/ilgi için .09, psikolojik özerklik için .11, kontrol/denetleme için -.03 ve sosyal destek için .24 olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları incelendiğinde, ergenlerin olumlu kimlik algıları üzerinde önem sıralarının; sosyal destek ($\beta=.27$) ve ardından psikolojik özerklik ($\beta=.11$) olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre H_6 kısmen doğrulanmıştır.

Aile tutumlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme ile sosyal desteğin ergenlerin olumsuz kimlik algılarını yorayıp yordamadığının incelenmesi amacıyla yapılan çoklu doğrusal regresyon analizine ilişkin bulgular, aşağıda Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 12: Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme ile Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumsuz Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Bulgular

	R	,R ²	F	B	SE(B)	β	r _{partial}	t	p
Sabit				52.19	3.6			14.476	.000
Kabul/İlgi				-.226	.10	-.13	-.12	-2.218	.027
Psikolojik Özerklik	.39	.15	15.683	-.377	.09	-.21	-.21	-3.999	.000
Kontrol/Denetleme				-.042	.08	-.03	-.03	-.522	.602
Sosyal Destek				-.036	.01	-.20	-.18	-3.457	.001

* $p<.05$.

Tablo 13’teki çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, tüm değişkenlerin birlikte, ergenlerin olumsuz kimlik algılarını istatistiksel olarak anlamlı

düzeyde yordadığı görülmektedir ($R=.39$, $R^2=.15$, $F_{(4,344)}= 15.683$, $p<.05$). Modelde yer alan bağımsız değişkenler, ergenlerin olumsuz kimlik algısı varyansının %15.40'ını açıklamaktadır (olumsuz kimlik algısı = $3.6 + 0.10 * \text{Kabul/İlgi} + 0.09 * \text{Psikolojik Özerklik} + 0.08 * \text{Kontrol/Denetleme} + 0.01 * \text{Sosyal Destek}$). Bununla birlikte yordayıcı değişkenlerin t değerleri, tek tek ele alınıp incelendiğinde kabul/ilgi ($t=-2.218$, $p<.05$), psikolojik özerklik ($t=-3.999$, $p<.05$) ve sosyal destek ($t=-3.454$, $p<.05$), ergenlerin olumlu kimlik algılarını negatif yönde anlamlı birer yordayıcı oldukları, kontrol/denetlemenin ($t=-.522$, $p>.05$) ise ergenlerin olumsuz kimlik algıları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir. Ergenlerin kabul/ilgi, psikolojik özerklikleri ve sosyal destekleri arttıkça, olumsuz kimlik algıları azalmaktadır. Değişkenler arası kısmi korelasyon katsayıları incelendiğinde, kabul/ilgi için $-.12$, psikolojik özerklik için $-.21$, kontrol/denetleme için $-.03$ ve sosyal destek için $-.18$ olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları incelendiğinde, ergenlerin olumsuz kimlik algıları üzerinde görece önem sıralarının; kabul/ilgi ($\beta=-.21$), sosyal destek ($\beta=-.20$) ve ardından psikolojik özerklik ($\beta=-.13$) olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre H_7 kısmen doğrulanmıştır.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma kapsamında toplanan veri seti üzerinde yapılan istatistikî analizlerden elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar verilmiş, bu sonuçlar alan yazın doğrultusunda tartışılarak araştırmacı ve uygulayıcılara yönelik sunulan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

Bu kısımda, ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algıları ile demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular ve aile tutumlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme ile sosyal desteğin ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarını yordamasına ilişkin elde edilen bulgular, literatüre dayalı olarak tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1.1. Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algıları ile Demografik Özelliklerine İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarının demografik özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan analizlerden elde edilen bulgular literatüre dayalı olarak tartışılmış ve yorumlanmıştır. Bulgulara ilişkin tartışmalar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Bu araştırmanın bulgularına göre, ergenlerin cinsiyet değişkenine göre olumlu kimlik algılarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, olumsuz kimlik algısının ise cinsiyete göre farklılaştığı ve kızların olumsuz kimlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde cinsiyetin kimlik gelişimi üzerinde anlamlı fark olmadığına dair çalışmalar bulunmaktadır (Gavas, 1998; Kartal, 1999; Köker, 1997; Pekşen-Süslü, 2002; Ünlü, 2001). Ancak, cinsiyetin kimlik gelişimi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğuna dair çalışmalar da bulunmaktadır (Çakır, 2001; Oflazoğlu, 2000). Ergenlik döneminde birey, cinsiyet rollerini kazanmaya başlamaktadır. Kızlarında erkeklerin de kendilerine özgü öğrenmesi gereken rolleri olmakla birlikte, her iki cinsiyetteki ergenlerinde temelde üstesinden gelmesi gereken gelişim görevi bireyselleşerek olumlu kimlik kazanmasıdır. Bu bağlamda her iki

cinsiyetteki ergenlerin benzer karmaşalar yaşadığı düşünüldüğünde birbirlerinden olumlu kimlik kazanımı noktasında ayrışmıyor olabilir. Ancak, erkeklerin bağımlı kimlik statüsünde kızlara göre, kızların ise başarılı kimlik arayışı statülerinde erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek puanlara sahip oldukları belirlenmiştir (Çakır & Aydın, 2005). Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine göre ayırım yapmaları gelenekçi topluluklarda yaygın olarak görülmektedir. Bu topluluklarda kız çocukların daha boyun eğici davranması beklenir, ancak erkek çocuklarına daha fazla değer verilerek istekleri dikkate alınır (Yörükoğlu, 2000: 25-37). Bu bağlamda kızların daha kısıtlanmış hissederek olumsuz kimlik algılarının erkeklere göre daha yüksek olmasına neden olabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak ergenlerin yaş değişkenine göre olumlu ve olumsuz kimlik algılarında anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde cinsiyetin kimlik gelişimi üzerinde anlamlı fark olmadığına dair çalışmalar bulunmaktadır (Allison ve Schultz; 2001; Balkaya ve Ceylan, 2007; Gavas, 1998; Kartal, 1999). Sosyalleşme sürecinin fonksiyonu, bireyin ihtiyacı olan disiplin ve yetenekleri temin edip geliştirmek, değer sistemini, ideallerini, toplumun isteklerini ve arzularını bireye aktararak özellikle de sosyal rolleri bireyin öğrenmesinin sağlamaktır (Dönmezer, 1999, s.23). Lise yıllarına denk gelen 14-18 yaş aralığını kapsayan ergenlik sürecinde bireyden beklentilerin benzer olması, her yaş grubunda kimlik kazanımı anlamında baş edilmesi gereken ortak görevlerin olması, yaş değişkenine bağlı olarak ergenlerin kimlik algılarında farklılaşmamanın nedeni olabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak sınıf değişkenine göre olumlu kimlik algısında fark yokken olumsuz kimlik algısında 9 ve 12. Sınıflar arasında fark olduğu ve 12. Sınıfta öğrenim gören ergenlerin olumsuz kimlik algılarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmanın bu bulgusunu destekleyen benzer araştırma sonuçlarına literatürde sınırlı sayıda rastlanmaktadır. Erdoğan (2010), farklı sınıf düzeylerindeki ergenlerin genel ve sosyal kimlik algılarında farklılık olmadığını ancak kolektif kimlik algılarında 9. Sınıftaki öğrencilerin hem 10 hem de 11. Sınıf öğrencilerden yüksek olduğunu tespit etmiştir. Öğrenci başarısının merkezi sınavla belirlendiği

Hindistan (Deb, Strodl ve Sun, 2015) ve Türkiye (Yıldırım ve Ergene, 2003) gibi ülkelerde öğrencilerle birlikte veliler de akademik kaygı yaşarlar. Ülkemizde, merkezi sınavlar üst öğrenime geçişlerinde yapılmaktadır. Dolayısıyla 8. Sınıfta liseye giriş sınavından sonra liseye başlayan 9. Sınıf öğrencilerinin yoğun ders çalışma ve buna bağlı olarak akademik kaygılarında da azalma yaşanmaktadır. İlerleyen sınıflarda, özellikle 12. Sınıf sonunda yapılan yüksek öğretime giriş sınavına hazırlanan 12. Sınıf öğrencileri bu sınav başarı düzeyleriyle mesleki kimliklerini, ailesi ve çevresinden göreceği saygıyı da etkilediğinden başarı kaygıları, yetersizlik duyguları ve karamsar düşünceleri 12. Sınıf öğrencilerinin olumsuz kimlik kazanımını artırmaktadır. Lise yıllarında yaşanan başarı kaygısıyla kimlik kazanım süreçlerinin etkilendiği düşünüldüğünde, 9. Sınıf öğrencilerine göre 12. Sınıf öğrencilerinin daha fazla olumsuz kimlik algıları olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak, akademik başarı değişkenine göre olumlu kimlik algısında düşük akademik başarısı olan ergenler ile yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler arasında ve orta düzey akademik başarıya sahip olan ergenlerle yüksek akademik başarıya sahip ergenler arasında anlamlı fark olduğu ve olumlu kimlik algılarında en yüksek olan grubun yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler olduğu bulunmuştur. Ayrıca, düşük akademik başarısı olan ergenler ile yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler arasında da olumsuz kimlik algılarında anlamlı fark olduğu ve olumsuz kimlik algısında ise en yüksek olan grubun düşük akademik başarı düzeyine sahip olan ergenler olduğu görülmüştür. Bu bulguya paralel olarak Balkaya ve Ceylan (2007) tarafından ergenler üzerinde yürütülen bir çalışmada, ergenlerin kimlik duygusu kazanımlarının akademik başarı düzeyine göre farklılaştığını, akademik başarı arttıkça olumlu kimlik duygusu da arttığını bulmuşlardır. Bir diğer çalışmada Lannegrand-Willems ve Bosma'ya (2006) tarafından ergenler üzerinde yürütülen boylamsal bir çalışmada, akademik başarının kimlik gelişimini giderek artan düzeyde yordadığı belirlenmiştir. Diğer bazı çalışmalarda da akademik başarının artması ergenlerin kimlik duygusu puanlarını artırdığı bulgusu mevcuttur (Özgen, 1999., Allison ve Schultz, 2001, s.509-524; Meeus, 1993, s.808-819). Literatürde ulaşılan bu çalışmalar araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Başarı, ergene önemli bir kimlik ögesi olan yeterlik ve kendini

değerli bulma duygusunu kazandırmaktadır (Arı, 2003, s.91). Ergenlik dönemi görevlerinden olan üst eğitim kurumuna geçme, hedef belirleme, bir mesleğe yönelme gibi ergenlerden ebeveynlerin beklentileri noktasında başarı düzeyi yüksek olan ergenlerin kendilerini daha yeterli görerek kimlik gelişimleri düşük başarı düzeyine sahip olan ergenlere göre daha yüksek olmaktadır. Bu bağlamda, yüksek akademik başarı düzeyine sahip olan ergenler olumlu kimlik kazanımı noktasında daha avantajlı oldukları söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak ergenlerin sosyoekonomik düzey değişkenine göre olumsuz kimlik algısında orta sosyoekonomik düzeye sahip olan ergenlerle yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ergenler arasında anlamlı fark olduğu ve olumsuz kimlik algısında en yüksek olan grubun düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna paralel olarak Erdoğan (2019) tarafından yapılan bir çalışmada aile geliri düşük ve orta olan ergenlere göre aile geliri yüksek olan ergenlerin kişisel kimlik algılarının daha yüksek seviyede olduğunu bulunmuştur. Benzer sonuçlar diğer bazı araştırma sonuçlarında rastlanmaktadır (Kağan, 1999; Özgen, 1999; Uzman, 2002; Ünlü, 2001; Varan, 1990). Ergenlik döneminde akranlar ve arkadaş ilişkileri uyum, sosyal kabul ve sosyal benlik açısından önemli bir unsurlardır (Brown & Larson, 2009). Ergenlik döneminde akran gruplarının değeri, grup üyelerinin giyim tarzları, grup kuralları ve davranış şekillerine göre belirlenmektedir (Palabıyıköğlü, 1993). Ergenlerin giyim tarzları, marka takıntıları, takıldıkları mekanlar, hobiler, genel olarak ailenin sosyoekonomik düzeyinden etkilenmektedir. Yine ergenlik döneminde liseye devam ederken, iyi bir eğitim almaları, kaynak kitaplar, takviye dersler gibi ergenin gelişimini ve sosyal çevresinde etkili olan faktörler sosyoekonomik düzeye bağlı olarak değişmektedir. Bu bağlamda, sosyoekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin sosyalleşme süreçleri olumsuz etkilenebilir. Dolayısıyla kısıtlı imkanlara sahip olan ergenler, yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olan ergenlere göre olumsuz kimlik algıları da yüksek olabilir.

Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre, güç, sosyal sınıf, cinsiyet, ırk, etnik köken, yaş ve yaşam döneminin sembolik etkileşimleri etkileyen dışsal faktörler

olduğu ileri sürülmektedir (Stryker, 1980). Ayrıca, din, okul, ekonomi, aile gibi sosyal gruplar belirli davranış kalıplarının gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptirler (Gönç Şavran, 2011, 6). Bu bağlamda, sembolik etkileşimci kuramın bireyin demografik özelliklerinin kimlik kazanımında etkili olduğunu, araştırma bulgularının sembolik etkileşimci kuram ile örtüştüğü söylenebilir.

5.1.2. Aile Tutumlarından Kabul/İlgi, Psikolojik Özerklik ve Kontrol/Denetleme ile Sosyal Desteğin Ergenlerin Olumlu ve Olumsuz Kimlik Algılarını Yordamasına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından psikolojik özerklik ile sosyal destek düzeylerinin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı, algıladıkları aile tutumlarının kabul/ilgi ve denetleme/kontrol alt boyutlarının ise olumlu kimlik algılarını yordamadığı bulunmuştur. Ayrıca, ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik ile sosyal destek düzeylerinin olumsuz kimlik algılarını negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı, algıladıkları aile tutumlarının denetleme/kontrol alt boyutunun ise olumsuz kimlik algılarını yordamadığı bulunmuştur.

Ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından kabul/ilginin olumlu kimlik algılarını yordamadığı, ancak olumsuz kimlik algılarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Tanış (2023) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda da araştırma bulgusu ile paralel olarak sıcak anne tutumuyla pozitif, sıcak baba tutumuyla negatif ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ile araştırmadan elde edilen bulgu kısmen örtüşmektedir. Aşırı hoşgörülü anne baba tutumuna sahip ebeveynler, çocuklarını yetiştirirken aşırı izin verici davranıp tüm imkanları koşulsuz olarak sunarlar. Aşırı hoşgörülü tutumla büyüyen çocuklar, şımarık, bencil, başkalarının hakkına saygı göstermeyen davranışlarından dolayı sosyal ilişkilerinde sorunlar yaşayarak dışlanmalarına ve ardından içe kapanmalarına neden olabilir. Ayrıca, bu tür ailede yetişen çocukların sorumluluk duygusu, problemle baş etme, stres yönetimi, duygularını kontrol etmede güçlükler de yaşayabilmektedirler (Sümer, Gündoğdu ve Helvacı, 2010; Sargın, 2012). Dolayısıyla, belirli kural ve sınırların olmadığı bu tutumda, aşırı şımarık bencil olarak yetişen ergenin toplumsal normlardan

uzak kalması, herhangi bir zorlukla karşılaşmayı her şeye sahip olması, sosyalleşme sürecini olumsuz etkileyeceği göz önüne alındığında, kabul ilgi boyutu ergenlerin olumlu kimlik algılarına katkı sağlamadığı söylenebilir. Diğer yandan, bu tarz tutumla yetişen ergenler, sınır olmadığından her istediğini yapıp istediği her şeye sahip olması da ergenin kendisini yetersiz hissetmesinden alıkoyacağından olumsuz kimlik algısını da azaltıyor olabilir. Bu bağlamda, kabul/ilgi ile yetişen ergenin olumlu kimlik gelişimine bu tutumun katkısı olmadığı, aynı zaman da bu tutumun ergeni yetersizlik duygusundan da alıkoyduğundan olumsuz kimlik algısından da bir nevi koruyucu rol üstlendiği söylenebilir.

Sembolik etkileşimciliğe göre ailenin sosyal gruplar olduğu ve bireylerin sosyal etkileşim yoluyla hem benlik hem de kimlik kavramı geliştirdiğini ileri sürmektedir (Burgess, 1926; Handel, 1985). Mead'e (1934) göre bilinç, mutabakatla varılan anlamlardan veya önemli sembollerden gelişir. Bireyler, jestlerinin başkaları üzerindeki etkisini tahmin edebildiklerinde ve başkalarının tepkisini tahmin edebildiklerinde, o zaman eylemden haberdar olurlar veya bilincinde olurlar. Bu nedenle ortaya çıkan anlam kişilerarasıdır; başlatan özne ile tepki veren diğer arasındaki etkileşimin ürünüdür. Benliğin bir nesne olarak ortaya çıkışı, önemli sembollerin konuşmasının bir devamıdır. Bu bağlamda ebeveynin çocuğa yönelik tutumu, kabul ilgi yönünde olduğunda, ergenin ebeveynlerinin kendisine yönelik tutumunu fark etmesi ve ne zaman nasıl davranacakları konusunda öngörü oluşturduğundan, ebeveynlerin kabul edici yaklaşımı ergenlerin olumsuz kimlik algısını azalttığı söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından psikolojik özerkliğin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde, olumsuz kimlik algılarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Smits ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, ebeveyn destekleyici tutumlarının bilgi yönelimli kimlik stiliyle pozitif yönlü, normatif kimlik ve kaçınmacı stille negatif yönlü ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Tanış (2023) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda da benlik saygısıyla hem sıcak anne tutumu hem de baba sıcak tutumu arasında pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir. Söz konusu bu çalışma sonuçları,

araştırma bulgusunu desteklemektedir. Demokratik yaklaşım ile anne babalar, çocukların kimliğine karakterine saygı göstererek, çocuğun sorumluluk duygusunun gelişmesine de katkı sunarlar (Gökçedağ, 2001). Böylece, çocuk duygularını, düşüncelerini özgürce çekinmeden ifade edebildiğinden çocukların özgüvenini de geliştirmiş olurlar (Yavuzer, 2003). Dolayısıyla güven ve huzur içinde yaşayan çocukların düşüncelerinin değerinin farkına vararak yüksek özgüvenli şekilde büyümektedirler (Gelir, 2009). Bu bağlamda, ailesi tarafından değer gören, kararlarda söz hakkı olan, olumlu yanları pekiştirilen, özgüveni artırılarak kendisini özgürce ifade edebilen psikolojik özerklik ebeveyn tutumu algılayan ergenlerin olumlu kimlik algıları yükselirken olumsuz kimlik algıları azalıyor olabilir.

Stryker'ın (1980, 1981) "kimlik teorisi" bireylerin rollere aktif olarak kimlikler, bağlılık ve belirginlik aşıladığını öne sürmektedir. Bu nedenle ilginç bir araştırma sorusu kimlik, bağlılık ve belirginlikteki değişikliklerin ebeveyn rolü davranışı üzerindeki etkisini keşfetmek olacaktır. Baba rolüne olan bağlılık ve belirginlik ne kadar fazlaysa ebeveyn rolüne o kadar fazla dikkat verilir ve muhtemelen rolden duyulan memnuniyet de o kadar fazla olur. "Çocuk merkezli" babalar olarak kimlikleri olan erkekler sadece bu rolde daha fazla zaman geçirmekle kalmayıp, aynı zamanda çocuk bakımı ve gözetim faaliyetlerine katılma olasılıkları da daha yüksek olabilirken, "sağlayıcı" babalar olarak kimlikleri olan erkekler aile ekonomik kaynakları veya planlama görevlerine daha fazla zaman harcayabilir (Cazenave & Leon, 1987). Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarına sağladıkları özerkliğin, ergenlerin özgüven geliştirmelerine ve dolayısıyla olumlu kimlik algılarını artırırken olumsuz kimlik algılarını azaltarak koruyucu rol üstlendiği söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu olarak ergenlerin algıladıkları denetleme/kontrol anne baba tutumunun olumlu ve olumsuz kimlik algılarını yordamadığı bulunmuştur. Çocukluk döneminde bireyler anne babalarının tüm kural ve değerlerini içselleştirirken ergenlik döneminde içselleştirilen anne baba değerlerinden uzaklaşarak bireyselleşme konusunda farkındalık kazanmaya başlar. Bu durum ergenin anne babadan uzaklaşarak ego olgunlaşması ile kimlik keşif süreci başlar (Kroger, 2003). Ergenin kendisi ve diğerleri arasında ayrımı fark etmesi ve

benlik saygısı ile genel ruh hali arasında denge kurarak bireyselleşir (Atak, 2011)., Dolayısıyla, ergenin kendisine özgü bir kimlik kazanma süreci olan ergenlik döneminde anne babasının katı, kontrolcü ve denetleyici tutumuna karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın katılımcılarını oluşturan ergenlerin bireysel farklılıkları düşünüldüğünde, her ergenin aynı oranda anne baba kontrol/denetleme tutumundan uzaklaşmadığı noktasında kontrol/denetleme tutumunun kimlik kazanımını yordayacak güce sahip olmadığı söylenebilir.

Sembolik etkileşimcilik kuramının öncülerinden Mead'in "Ben" (I) ve "Beni" (Me) kavramları, bireyin içsel dünyası ile dışsal beklentiler arasında sürekli bir etkileşim yaşadığını gösterir. Mead'e göre (1972) "ben" kavramı, bireyin, çevresindeki insanların kendisine yönelik tutumlara verdiği karşılıklıken, "beni/bana" kavramıysa bireyin kendinin kabul ettiği çevresindeki insanların tutumlarının düzenli bir bileşkesini ifade eder. Mead'e (1934) göre bilinç, mutabakatla varılan anlamlardan veya önemli sembollerden gelişir (1934/1956, s. 159). Ayrıca, Cooley'nin (1902) "ayna benlik" kavramı da bireyin kendisini, başkalarının onun hakkında düşündüğünü varsaydığı biçimde görmesiyle benliğin şekillendiğini ifade eder. Aile, bu yansımaların ilk kaynağıdır ve çocuklukta alınan geri bildirimler benlik algısının temellerini atar (Cooley, 1902; Dursun, 2017). Bu bağlamda, aşırı kontrol/denetlemeci tutuma sahip anne babaların çocuklarıyla etkileşimi, katı kurallar içerdiği ve çocuğun kendi kararını vermesini engelleyip çocuğa yetersizlik hissi oluşturduğundan kimlik algılarını olumsuz etkileyebilir. Diğer yandan, ailenin kontrolcü yaklaşımı, genelde toplumsal normlara uyma konusunda ergeni yönlendirdiğinden, ergenin hareket alanı kısıtlanarak kişisel kimliklerini oluşturmada yetersiz kalabilirken riskli veya olumsuz davranışlardan alıkoyarak olumsuz kimlik algılarını da engelleyebilir. Dolayısıyla, ebeveyleerin kontrolcü yaklaşımı ergenlerin olumlu kimlik algılarına katkıda bulunmadığı gibi olumsuz kimlik geliştirmelerine de engel olabilir. Bu bağlamda, kontrolcü anababa tutumu ergenlerin kimlik algılarını belirli bir yönde yordayacak kadar güçlü bir etken olmadığı söylenebilir.

Araştırma bulgularından son olarak, ergenlerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde, olumsuz kimlik algılarını negatif

yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Literatürde araştırmanın bu bulgusunu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Literatürde, Ergen kimlik gelişiminin de aile sosyal desteği (Meeus, 1993; Uzman, 2002;), arkadaş sosyal desteğinin Meeus, 1993; Pugh ve Hart, 1999; Ragelienė, 2016; Uzman, 2002; Ünlü, 2001) ve öğretmen desteğinin olumlu etkileri olduğuna dair araştırma bulguları (La Russo, vd., 2008) mevcuttur. Ailenin sosyal desteği genel olarak, çocuğunu anlamayı, güvenmeyi, değer vermeyi, güçlü taraflarına dikkat çekmeyi, hataları uygun dille düzeltmeyi, doğruya yönelmesi için rehberlik etmeyi, başarıları takdir etmeyi, potansiyelini açığa çıkarması için destekleme gibi olumlu ebeveyn tutumlarını içerir (Yıldırım, 2006). Ergenlik döneminde geliştirilen arkadaşlık, bireyin özsaygısını artırmada, kişisel gelişimi açısından fırsatlar yakalamada, sosyal becerilerinin gelişiminde ve aidiyet duygusunun oluşumunda etkili olmaktadır (Yücel, 2009). Araştırmada ergenlerin akranlarıyla doyumlu ve güçlü ilişkiler geliştirdiğinde, olumlu sosyal davranışlarında, özsaygılarında ve modelleme becerilerinde artış olduğu belirlenmiştir (Azmitia & Perlmutter, 1989, Eisenberg & Fabes 1998). Öğretmenlerin sosyal desteği, öğrencinin güçlü yanlarını belirleyerek potansiyelini açığa çıkarmak, öğrenciler arasında adaletli davranmak, derslere ve genel anlamda soru ve sorunlara yanıt bulma gibi davranışları içerir (Levitt, 1994). Dolayısıyla sosyal destek unsurları olan aileden, arkadaştan ve öğretmenden alınan sosyal desteğin ergenin pozitif yönlerini açığa çıkararak desteklediği, zorlu yaşam olaylarında destek alabildikleri, kimlik karmaşası yaşadığı ergenlik döneminde, hem toplumla iç içe olup toplumsal norm ve kurallara genel çerçevede uyum sağlayıp hem de bireyselleşerek ayrı birey olarak kimlik kazanmaktadır. Bu bağlamda, sosyal desteğin ergenlerin kimlik kazanımında önemli olduğu söylenebilir.

Sosyal desteğin ergenlerin olumlu kimlik algılarıyla pozitif, olumsuz kimlik algılarını negatif yönde yordadığı bulgusu sembolik etkileşimcilik kuramına göre açıklanabilir. Cooley'e göre, bireylerin, uzun süren, yakın ilişkilerin olduğu, küçük, samimiyet içinde düzenli bir etkileşimde buldukları gruplar hem bireyin hem de toplumun şekillenmesinde önemli bir faktördür. Genel olarak bu tür grupları, aile üyelerinden, komşulardan, karşı cinsle ilişkilerdeki bireyleri ya da akran grupları oluşturur. Dolayısıyla bu tür grup üyelerinde gruba bağlılık yüksek olmakla birlikte

grup üyeleri biz bilinciyle hareket ederler (Bozkurt, 2009, 154-155). Bireyin yakın sosyal çevresine katılımı, bireye belirli rollerle doğrudan ilişkilendirilebilen sosyal ilişkiler sağlamakla beraber rol kimliklerinin işlemesine ve bu sosyal yapılara katılımında da destek sağlamaktadır (Erdem, 2020). Bu bağlamda, bireyin ailesi ve yakın çevresini temsil eden arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin bireyin olumlu kimlik algısını artırırken olumsuz kimlik algılarını azaltmada etkili olduğu söylenebilir.

5.2. Sonuç

Bu çalışma kapsamında toplanan veri setinde öncelikle, ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algılarının demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda ergenlerin olumlu kimlik algılarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, olumsuz kimlik algısının ise cinsiyete göre farklılaştığı ve kızların olumsuz kimlik algılarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir diğer demografik değişken olan yaşa göre ergenlerin hem olumlu kimlik algılarında hem de olumsuz kimlik algılarında anlamlı düzeyde fark olmadığı belirlenmiştir. Bir diğer demografik değişken olan sınıf değişkenine göre olumlu kimlik algısında fark yokken olumsuz kimlik algısında 9 ve 12. Sınıflar arasında fark olduğu ve 12. Sınıfta öğrenim gören ergenlerin olumsuz kimlik algılarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bir diğer demografik değişken olan akademik başarı değişkenine göre olumlu kimlik algısında düşük akademik başarısı olan ergenler ile yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler arasında ve orta düzey akademik başarıya sahip olan ergenlerle yüksek akademik başarıya sahip ergenler arasında anlamlı fark olduğu ve olumlu kimlik algılarında en yüksek olan grubun yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler olduğu bulunmuştur. Ayrıca, düşük akademik başarısı olan ergenler ile yüksek akademik başarıya sahip olan ergenler arasında da olumsuz kimlik algılarında anlamlı fark olduğu ve olumsuz kimlik algısında ise en yüksek olan grubun düşük akademik başarı düzeyine sahip olan ergenler olduğu görülmüştür. Son olarak demografik değişkenlerden sosyoekonomik düzey değişkenine göre olumsuz kimlik algısında orta sosyoekonomik düzeye sahip olan ergenlerle yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ergenler arasında anlamlı fark olduğu ve olumsuz kimlik algısında en

yüksek olan grubun düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan öğrenciler olduğu belirlenmiştir.

Demografik değişkenlerin ergenlerin olumlu ve olumsuz kimlik algıları üzerinde bir fark oluşturup oluşturmadığı incelendikten sonra ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve denetleme/kontrol ile sosyal destek düzeyleri olumlu ve olumsuz kimlik algılarını yordayıp yordamadığı regresyon analiziyle incelenmiştir. Yapılan analizlerden elde edilen bulgularda, ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından psikolojik özerklik ile sosyal destek düzeylerinin olumlu kimlik algılarını pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı, algıladıkları aile tutumlarının kabul/ilgi ve denetleme/kontrol altboyutlarının ise olumlu kimlik algılarını yordamadığı bulunmuştur. Ayrıca, ergenlerin algıladıkları aile tutumlarının alt boyutlarından kabul/ilgi, psikolojik özerklik ile sosyal destek düzeylerinin olumsuz kimlik algılarını negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı, algıladıkları aile tutumlarının denetleme/kontrol altboyutunun ise olumsuz kimlik algılarını yordamadığı bulunmuştur

5.3. Öneriler

Araştırmada elde edilen sonuçlara ilişkin öneriler, ergenler üzerinde etki gücüne sahip olan, ailelere, öğretmenlere, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılara yönelik aşağıda sıralanmıştır.

-Ergenlerin kimlik kazanımında temel unsurlardan birisi olan aileye yönelik yürütülecek olan çalışmalarda bu araştırma bulgulara referans alınabilir. Bu bağlamda ailelere yönelik eğitimlerde aile tutumlarının çocuklar üzerindeki etkisi vurgulanarak aileler bilinçlendirilebilir.

-Ergenlerin yaşamların büyük bir kısmını geçirdikleri okullarda, ergenlere yönelik aile arkadaş ve diğer sosyalleşme unsurlarıyla kurdukları bağ ve iletişimin sağlıklı bir zemine oturtulması amacıyla sosyal destek unsurları konusunda farkındalık kazandırılabilir. Bu nokta da gerektiğinde nasıl yardım arayacakları, hangi kaynaklardan yararlanabilecekleri ve bunu en sağlıklı bir şekilde nasıl gerçekleştirebileceklerine yönelik çalışmalar yürütülebilir.

-Toplum her kademesinden resmî kurumlar (belediyeler, yaygın eğitim kurumları vs.) ve sivil toplum kuruluşları tarafından ergenlerin kimlik kazanımında etkili olabilecek her türlü desteğin sağlanması ve bu süreçte aile tutumları ile sosyal destek unsurlarının da kullanması yararlı olabilir.

-Gelecekte ergenlerde kimlik kazanımı ile ilgili yapılacak olan çalışmaların daha detaylandırılarak sürece yayılarak derinlemesine bilgiler sağlanabilecek boylamsal çalışmalar yapılması, ergenlerde kim kazanımı konusunda literatüre katkı sunacaktır.

-Yapılacak olan gelecek çalışmalarda, örgün eğitim dışında kalan ergenlerinde benzer çalışmaların örneğine dahil edilerek ergenlerde kimlik kazanımı konusunda daha geniş yelpazede bilgiler edinilerek toplumun tamamını kapsayacak önlemler alınabilir.

-Ergenlerin kimlik kazanımında aile tutumları ve sosyal desteğin etkisi bulgusu, bu konuda hazırlanacak olan psiko-eğitim programı ile deneysel olarak da test edilebilir. Ayrıca bu araştırmanın bulguları nitel yöntemle desteklenerek elde edilen bilgiler daha detaylı olarak literatüre kazandırılabilir.

KAYNAKLAR

- ADAMCZYK**, Katarzyna ve Koen Luyckx (2015). “An Investigation of the Linkage Between Relationship Status (Single vs. Partnered), Identity Dimensions And Self-Construals In A Sample Of Polish Young Adults.” **Polish Psychological Bulletin**, 46(4), 616–623.
- ADAMS**, Gerald A. ve Sheila K. Marshall (1996). “A Developmental Social Psychology of Identity: Understanding the Person-in-Context.” **Journal of Adolescence**, 19, 429–442.
- ADAMS**, Gerald R. and Thomas P. Gullotta (1989). **Adolescent Life Experiences** (2. bs.). Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.
- ADAMS**, Gerald R. and Rebecca M. Jones (1983). “Female adolescents’ Identity Development: Age Comparison and Perceived Child Rearing.” **Developmental Psychology**, 19(2), 249–256.
- ADLER**, Alfred (2001). **The pattern of life** (Ed. W. Beran Wolfe). Londra: Routledge.
- ALİYEV**, Ramin ve Erhan Tunç (2017). “Ortaokul Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek Düzeyi ve Benlik Algılarının İncelenmesi.” **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21(2), 401–418.
- ALLISON**, Barbara N. ve Jerelyn B. Schultz (2001). “Interpersonal Identity Formation During Early Adolescence.” **Adolescence**, 36(143), 509–524.
- ALTINKÖPRÜ**, Tuncel (1997). **Genç Kız Psikolojisi ve Cinselliği**. İstanbul: Hayat Yayınları.
- ANTLE**, J. Antle (2004). “Factors Associated with Self-Worth in Young People With Physical Disabilities.” **Health and Social Work**, 29(3), 167–175. <https://doi.org/10.1093/hsw/29.3.167>
- ARI**, Ramazan (2003). **Gelişim ve Öğrenme**. Konya: Atlas Kitabevi.
- ARIKAN**, Rauf (2004). **Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama**. Ankara: Asil Yayın.
- ARKONAÇ**, Sibel Ayşen (1998). **Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi** (2. bs.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- ARSEL**, Cemil Onur (2010). “İntihar olasılığı ve cinsiyet: İletişim becerileri, cinsiyet rolleri, sosyal destek ve umutsuzluk açısından bir değerlendirme” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- ATABEK**, Erdal (2002). **Erken Büyüyen Çocuklar**. İstanbul: Altın Kitaplar.

- ATAK**, Hasan (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163–213.
- ATEŞOĞLU**, İrfan ve Mimar Türkkahraman (2009). “Çocukların Tüketici Olarak Sosyalleşmesi.” *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(3), 215–228.
- AVCI**, Mert (2006). “Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları.” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 21–38.
- AYDIN**, Ayhan (2000). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- AYDOĞDU**, Fatih ve Mücahit Dilekmen (2016). “Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi.” *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569–585.
- AZMITIA**, Margarita ve Marion Perlmutter (1989). **Social Influences on Children's Cognition: State of The Art and Future Directions**. H. W. Reese (Ed.), *Advances in child development and behavior* (s. 1–28). San Diego: Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2407\(08\)60413-9](https://doi.org/10.1016/S0065-2407(08)60413-9)
- BALCI**, Ali (2001). **Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem Teknik ve İlkeler**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BALKAYA**, Ayşe ve Esra Ceyhan (2007). “Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.” *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 433–446.
- BARON**, Robert A. ve Donn Byrne (1997). **Social Psychology** (8. bs.). Boston: Allyn and Bacon.
- BATIGÜN**, Ayşe Durak ve Gülsen Say (2015). “Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeğinin Üniversite Öğrencileri için Psikometrik Özellikleri.” *Klinik Psikiyatri*, 18, 49–58.
- BAUMRIND**, Diana (1966). “Effects of Authoritarian Parental Control on Child Behaviors.” *Child Development*, 37, 887–907.
- BAUMRIND**, Diana (1996). “The Discipline Controversy Revisited.” *Family Relations*, 45(4), 405–415.
- BAYHAN**, Pınar ve Sonnur Işıtan (2010). “Ergenlik Döneminde İlişkiler: Akran ve Romantik İlişkilere Genel Bakış.” *Aile ve Toplum Dergisi*, 20(5), 33–44.
- BERK**, Laura E. (2010). **Exploring Lifespan Development** (2. bs.). Boston: Pearson Education Inc.
- BIEHLER**, Robert F. ve Jack Snowman (1993). **Psychology Applied to Teaching**. Boston: Houghton Mifflin.

- BİLGİN**, Necmi (2001). **İnsan İlişkileri ve Kimlik**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- BLUMER**, Herbert (1966). "Sociological İmplications of The Thought of George Herbert Mead." **American Journal of Sociology**, 71(5), 535–544.
- BOZKURT**, Veysel (2009). **Değişen Dünyada Sosyoloji** (4. baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- BRONSTEIN**, Marc H. ve Deborah M. Zlotnik (2008). **Parenting Styles and Their Effects**. M. Haith ve J. B. Benson (Ed.), *Infant and Early Childhood Development* (ss. 496–509). San Diego: Academic Press.
- BROWN**, B. Bradford ve James Larson (2009). **Peer Relationships in Adolescence**. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology: Contextual Influences on Adolescent Development* (ss. 74–103). Hoboken: John Wiley & Sons.
- BURCU**, Esra (2014). "Disability and Youth Suicide: A Focus Group Study of Disabled University Students." **Review of Disability Studies: An International Journal**, 3(1–2), 33–47.
- BURGER**, Jerry M. (2006). **Kişilik** (1. baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- BURGESS**, Ernest W. (1926). "The Family as a Unity of İnteracting Personalities." **The Family**, 7, 3–9.
- CEYLAN**, Özgün (2017). "Anne Baba Tutumları ile Çocuğun Sosyalleşme Süreci Arasındaki İlişki: Okul Öncesi Örneği" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- COBB**, Sidney (1976). "Social Support as a Moderator of Life Stress." **Psychosomatic Medicine**, 38, 300–314.
- COHEN**, Sheldon ve Thomas A. Wills (1983). "Stress, Social Support and the Buffering Hypothesis." **Psychological Bulletin**, 98(2), 310–357.
- COOK**, Joan Littlefield ve Greg Cook (2005). **Child Development: Principles and Perspectives**. Auckland: Pearson Education New Zealand.
- COOLEY**, Charles Horton (1992). **Human Nature and the Social Order**. New Brunswick: Transaction Publishers.
- COŞKUN**, Filiz (2017). "Ortaokul 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Anne Baba Tutumları ile Sınav Kaygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi.
- CÜCELOĞLU**, Doğan (1998). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- CÜCELOĞLU**, Doğan (2006). **İnsan ve Davranışları: Psikolojinin Temel Kavramları**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ÇAĞDAŞ**, Aysel ve Zarife Şahin Seçer (2011). **Anne Baba Eğitimi**. Ankara: Eğiten Kitap.
- ÇAKIR**, S. Gulfem (2001). “Ergenlerde Kimlik Statüsünün Anne Baba Tutumu, Aile Tipi ve Anne Babanın Eğitim Düzeyi ile İlişkisi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ODTÜ.
- ÇAKIR**, S. Gulfem ve Gül Aydın (2005). “Parental Attitudes and Identity Status of Turkish Adolescents.” **Adolescence**, 40(160), 847–859.
- ÇEVİK-DEMİR**, Şükran (2013). “Ergenlerde Benlik Saygısı ve Dini Başa Çıkma” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- DACEY**, John S. ve Maureen Kenny (1994). **Adolescent Development**. Dubuque: Brown & Benchmark Publishers.
- DARLING**, Nancy ve Laurence Steinberg (1993). “Parenting Style as Context: An Integrative Model.” **Psychological Bulletin**, 113(3), 487–496.
- DEAUX**, Kay ve Peter Burke (2010). “Bridging Identities.” **Social Psychology Quarterly**, 73(4), 315–320.
- DEB**, Sibnath, Esben Strodl ve Hansen Sun (2015). “Academic Stress, Parental Pressure, Anxiety, and Mental Health Among Indian High School Students.” **International Journal of Psychology and Behavioral Sciences**, 5(1), 26–34.
- DELİKARA**, İpek. (2000). “Ergenlerin Akran İlişkileri ve Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- DEMİRTAŞ**, Ayşe Sibel (2007). “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeyleri ile Stresle Başa Çıkma Düzeyleri Arasındaki İlişki” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- DÖNMEZER**, Sulhi (1999). **Toplumbilim**. İstanbul: Beta Yayınları.
- DURSUN**, Aylin (2010). “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- DURSUN**, Serkan (2017). **Benlik Kavramı ve Kişilik Gelişimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

- DÜLGER**, Özge (2009). “Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek ile Karar Verme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- DÜZGÜN**, Şükrü (2010). “Eğitim Sürecinde Ana Babaların Çocuklarına Olan Etkileri.” **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8(2), 225–238.
- EKER**, Doğan, Haluk Arkar ve Hülya Yıldız (2001). “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği.” **Türk Psikiyatri Dergisi**, 12(1), 17–25.
- ERDEĞER**, Nuray (2001). “Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- ERDEM**, Sezgin (2020). “Yapısal Sembolik Etkileşimcilik ve Kimlik Teorisi.” **Sosyal ve Beşerî Bilimleri Dergisi**, 12(1), 50–65.
- ERDEN**, Münire ve Yasemin Akman (2001). **Gelişim ve Öğrenme** (9. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ERDOĞMUŞ**, Fatma Nur (2019). “Ergenlerde Kimlik Algısı ve Dini Başa Çıkma Yolları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- ERKAN**, Zülal (2002). “Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyleri, Ana Baba Tutumları Ve Ailede Görülen Risk Faktörleri Üzerine Bir Çalışma” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.
- ERSANLI**, Kurtman (2012). **Benliğin Gelişimi ve Görevleri**. Ankara: Tarcan Matbaa Yayıncılık.
- ERSANLI**, Kurtman ve Esat Şanlı (2015). “Self Perceived Identity Scale: A Scale Development Study.” **American International Journal of Social Science**, 4(6), 184–194.
- ERYÜKSEL**, Gül N. (1987). “Ergenlerin Kimlik Statülerinin İncelenmesine Yönelik Kesitsel Bir Çalışma” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- FOGIEL**, Michael (2003). **The Psychology Problem Solver**. New Jersey: Research & Education Association.
- FORTHUN**, Larry F. Marilyn J. Montgomery and Nancy J. Bell (2006). “Identity Formation in a Relational Context: A Person Centered Analysis of Troubled Youth.” **International Journal of Theory and Research**, 6(2), 141–167.

- GABAY**, Reyna Rina (1984). “Annelerin Sosyal Destek, Çocuk Yetiştirme Stresi ve Çocukla İlgili Sorunlarla Başa Çıkma Biçimlerinin İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi.
- GAVAS**, Ayşe (1998). “Kimlik Gelişimi Sırasında Ergenin Anne Baba ile İlişki Düzeyinin Saptanması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- GELİR**, Erdal (2009). “Ana Baba Tutumları, Aile Sosyal Atomu ve Cinsiyete Göre İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Öğrenilmiş Çaresizlik ve Akademik Başarılarının İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi.
- GÖKÇEDAĞ**, Sevda (2001). “Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Kaygı Düzeyi Üzerinde Anne Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- GÖKTAŞ TELMAÇ**, Neşe Gül (2010). “Anne Baba Tutumlarının Çocukların Davranışsal Özelliklerinin Sihirli Aile Çizim Testi ile İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÖNÇ ŞAVRAN**, Tuğba (2011). **İşlevselcilik-I: Talcott Parsons**. Serap Suğur (Ed) Modern sosyoloji tarihi (ss. 2–30). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- HAIR**, Joseph F. ve diğerleri (2009). **Multivariate Data Analysis: A Global Perspective** (7. baskı). Saddle River, NJ: Pearson.
- HANDEL**, Gerald (1985). **The psychosocial interior of the family** (3. baskı). New York: Aldine de Gruyter.
- HERKEN**, Hayrettin ve İbrahim Özkan (1998). “Sigara Alışkanlığı ve Anne Baba Tutumu.” **Genel Tıp Dergisi**, 8(2), 85–89.
- HÖKELEKLİ**, Hayati (1998). **Din Psikolojisi**. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- HUTCHISON**, Catherine (1999). “Social Support: Factors to Consider When Designing Studies that Measure Social Support.” **Journal of Advanced Nursing**, 29(6), 1520–1526.
- İŞİLAK**, Hatice ve Alparslan Durmuş (2004). **Kara Tahtayı Aşmak: Öğrenci Merkezli Öğretmenlik**. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- JOSSELSOON**, Ruthellen (1987). **Finding Herself: Pathways To Identity Development In Women**. San Francisco: Jossey-Bass.
- KAĞAN**, Sertan (1999). “Kıbrıslı ve Türkiyeli Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Gelişim Düzeyleri” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- KALKAN**, Melek ve Canani Kaygusuz (2013). **İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- KARASAR**, Niyazi (2012). **Bilimsel Araştırma Yöntemi** (24. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KARTAL**, Tülay (1999). “Değişik Yaş Gruplarındaki Ergenlerin Kimlik Gelişimi Sırasında Okula İş Yaşantısına ve Boş Zamanlarını Değerlendirmeye İlişkin Görüşlerindeki Farklılıklar” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- KAYA**, Ahmet, Hasan Bozaslan ve Gülten Genç (2012). “Üniversite Öğrencilerinin Anne Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi.” **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, 208–225.
- KAYA**, Mevlüt (1997). “Ailede Anne Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü.” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 9(9), 193–204.
- KITAMURA**, Toshinori ve diğerleri (1999). “Precedents of Perceived Social Support: Personality and Early Life Experiences.” **Psychiatry and Clinical Neurosciences**, 53(6), 649–654.
- KLEIN**, Stanley B., Judith Loftus ve Holly Burton (1989). “Two Self Reference Effects: The Importance of Distinguishing between Self Descriptiveness Judgments and Autobiographical Retrieval in Self Referent Encoding.” **Journal of Personality and Social Psychology**, 56(6), 853–865.
- KOZAKLI**, Hatice (2006). “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi.
- KÖKER**, Süreyya (1998). “Kimlik Duygusunun Kazanılması Açısından Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin ve Yetişkinlerin Karşılaştırılması” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- KÖKSAL AKYOL**, Aysel ve Güneş Salı (2013). Yatılı ve Gündüzlü Okuyan Çocukların Benlik Kavramlarının ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 21(4), 1377–1398.
- KROGER**, Jane (2003). **Identity Development During Adolescence**. G. R. Adams ve M. D. Berzonsky (Ed.), *Blackwell Handbook of Adolescence* (s. 46–57). Malden, MA: Blackwell.
- KROGER**, Jane, MARTINUSSEN, Monica ve James E. Marcia (2010). “Identity Status Change During Adolescence and Young Adulthood: A Meta Analysis.” **Journal of Adolescence**, 33(5), 683–698.

- KULAKSIZOĞLU**, Adnan (2009). **Ergenlik Psikolojisi** (11. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- LAMBORN**, Susie D., ve diğerler (1991). "Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families." **Child Development**, 62, 1049–1065.
- LANGFORD**, Catherine Penny Hinson ve diğerleri (1997). "Social Support: A Conceptual Analysis." **Journal of Advanced Nursing**, 25, 95–100.
- LANNEGRAND WILLEMS**, Lyda ve Harke A. Bosma (2006). "Identity Development in Context: The School as an Important Context For Identity Development." **Identity**, 6(1), 85–113.
- LARUSSO**, Maria D., Dan Romer ve Robert L. Selman (2008). "Teachers as Builders of Respectful School Climates: Implications for Adolescent Drug Use Norms and Depressive Symptoms in High School." **Journal of Youth and Adolescence**, 37(4), 386–398.
- LARUSSO**, Maria D, Daniel Romer and Robert L. Selman (2008). "Teachers as Builders of Respectful School Climates: Implications for Adolescent Drug Use Norms and Depressive Symptoms in High School." **Journal of Youth ve Adolescence**, 37(4): 386-398.
- LEAHY**, Robert L. ve Stephen J. Holland (2009). **Depresyon ve Kaygı Bozukluğu Tedavi Planları ve Girişimleri** (S. Alsan, E. Köroğlu & M. H. Türkçapar, Çev.). HYB Yayınları.
- LEVITT**, Mary J. (2005). "Social Relations in Childhood and Adolescence: The Convoy Model Perspective." **Human Development**, 48, 28–47.
- LEVITT**, Mary J., Nathalie Guacci Franco ve Jerome L. Levitt (1994). "Social Support and Achievement in Childhood and Early Adolescence: A Multicultural Study." **Journal of Applied Developmental Psychology**, 15(2), 207–222.
- LUSTER**, Tom, Kelly Rhoades ve Brent Haas (1989). "The Relation between Parental Values and Parenting Behavior: A Test Of The Kohn Hypothesis." **Journal of Marriage and the Family**, 51(1), 139–147.
- LUYCKX**, Koen ve diğerleri (2005). "Identity Statuses Based On 4 Rather Than 2 Identity Dimensions: Extending And Refining Marcia's Paradigm. **Journal of Youth and Adolescence**, 34, 605–618.
- MALECKİ**, Christine Kerres and Michelle Kilpatrick Demaray (2002). Measuring perceived social support: Development of the child and adolescent social support scale (CASSS)." **Psychology in the School**, 39, 1-18.

- MARCIA**, James E. (2002). "Adolescence, Identity and The Bernardone Family." **Identity (Mahwah, N J)**, 2, 199-209.
- MARCIA**, James E. (1994). **The Empirical Study of Ego Identity. Identity and Development**, içinde, AHB osma, T.L.G. Graafsma, H.D. Grotevant, & .J .D. de Levita (ed). USA: Sage, 67-81.
- MEAD**, George H. (1934). **Mind, Self, and Society: From The Standpoint of a Social Behaviorist**. Chicago: University of Chicago Press.
- MEAD**, George H. (1972). **Mind, Self, and Society**. C. W. Morris (Ed.). Chicago: The University of Chicago Press.
- MEEUS**, W. (1993). "Ergenlikte Mesleki Kimlik Gelişimi, Okul Performansı ve Sosyal Destek: Hollanda'da Yapılan Bir Çalışmanın Bulguları." **Ergenlik**, 28(112), 809.
- MERTLER**, Craig A. ve Rachel A. Vannatta (2016). **Advanced And Multivariate Statistical Methods: Practical Application And Interpretation** (6.publish). CA: Pyrczak Publishing.
- MEYERS**, David G. ve Ed Deiner (1995). Who is Happy. **American Psychological Society**. 131(6), 19-25.
- MOORE**, Elizabeth S. and G. Bruce Bowman (2006). "Of Friends and Family: How Do Peers Affect the Development of Intergenerational Influences?" **Advances In Consumer Research**, 33, 536-542.
- MORRIS**, Charles G. (1996). **Understanding Psychology** (Third Edition). New Jersey: Prentice Hall.
- MOSAK**, Harold and Michael Maniacci (1999). **A Primer of Adlerian Psychology: The Analytic-Behavioral-Cognitive Psychology of Alfred Adler**. London: Routledge.
- MOUNTS**, Nina S. (2001). "Young Adolescents' Perceptions of Parental Management of Peer Relationships." **Journal of Early Adolescence**, 21, 92-122.
- MOUNTS**, Nina S. (2002). "Parental Management of Adolescent Peer Relationships in Context: The Role of Parenting Style." **Journal of Family Psychology**, 16, 58-69.
- MUSS**, Rolf E. (1987). **Ergenlik Psikolojisinde Akımlar**. ed. B. Onur. (çev. M. Çileli). Ankara: Hacettepe Taş Yayınları.
- NEWMAN**, Barbara M. and Philip R. Newman (1995). **Development Through Life: A Psychosocial Approach**. New York, NY: Brooks/Cole Publishing.

- OLUĞ**, Fatma (2011). “Erinlik Dönemindeki Öğrencilerde Dini Tutum ve Davranışlar: Sakarya Örneği” [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- OSKAY**, Gültür (1998). “Davranış kontrol Altına Alma (Self-Monitoring) ile Kimlik Gelişimi Arasındaki İlişki.” **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2(10): 13-22.
- ÖZCAN DEMİR**, Nilüfer, Görgün Baran ve Demet Ulusoy (2005). “Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile İlişkileri ile Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme.” **Bilig**, 32(1), 83–108.
- ÖZGEN**, Cem (1999). “Kız ve Erkek Lise Öğrencilerinin Kimlik Duyguları ve Aile Algıları Arasındaki İlişki” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- PALA**, Seval (2007). “Madde Bağımlısı Olan Ergenlerin Kimlik Statülerinin Belirlenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- PALABIYIKOĞLU**, Refia (1994). “İntihar Davranışı Ve Kitle İletişim Araçları.” **Kriz Dergisi**, 2(2): 277-284.
- PEKŞEN-SÜSLÜ**, Demet (2002). “Çalışan ve Öğrenci Ergenlerde Kimlik Duygusu Kazanımının Araştırılması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- PERRİNE**, Rose M. (1999). “Please See Me: Students' Reactions to Professor's Request as a Function of Attachment and Perceived Support.” **Journal of Experimental Education**, 68:60-73.
- PUGH**, Mary Jo V. and Hart Daniel (1999). “Identity Development and Peer Group Participation.” **New Directions for Child and Adolescent Development**. 84, 55-70.
- RAGELIENÉ**, Mykolas (2016). “Links of Adolescent's Identity Development and Relationship with Peers: A Systematic Literature Review. **Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry**, 25(2), 97-105.
- SANTROCK**, John W. (2015). **Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi: Life-Span Development**. G. Yüksel (Ed.), Ergenlikte fiziksel ve bilişsel gelişim (N., Misket Özcan, Çev.) içinde (s. 348-356). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- SANTROCK**, John W. Ve diğerleri (2003). **Life-Span Development** (3rd ed.). Toronto, ON: McGraw-Hill Ryerson Higher Education.
- SARGIN**, Nurten (2012). **Çocuklarda Ruh Sağlığı**. Konya: Eğitim Kitabevi.

- SCHULTZ**, Duane P. and **SCHULTZ**, S. E. (2002). **Theories of Personality**. Belmont: Thomson.
- SELÇUK**, Mualla (1990). **Çocuğun Gelişiminde Dinî Motifler**. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- SELÇUK**, Ziya (2004). **Gelişim ve Öğrenme** (10. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- SEZER**, Özcan (2010). “Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi.” **Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, 7(1), 1-19.
- SİPAHİOĞLU**, Şeyma (2002). “Anababa Tutumları ile Gençlerdeki Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar Arasındaki İlişki” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- SORİAS**, Emine, O. (1988). “Sosyal Destek Kavramı.” **E.Ü. Tıp fakültesi Dergisi**, 27(1), 1988.
- STEİNBERG**, Laurence ve diğerleri (1991). Authoritative Parenting and Adolescent Adjustment Across Varied Ecological Niches. **Journal Research On Adolescence**. 1, 19-36.
- STEWART**, Dafina Lazarus (2009). “Perceptions of Multiple Identities Among Black College Students.” **Journal of College Student Development**, 50, 253-270.
- STRYKER**, Sheldon (1987). **Identity Theory: Developments and Extensions**, in: (Eds) Krysia Yardley and Terry Honess, **Self and Identity: Psychosocial Perspectives**. NY: Wiley, 89-103.
- STRYKER**, Sheldon, Richard T. Serpe and Matthew O. Hunt (2005). Making Good on a Promise: The impact of Larger Social Structures on Commitment. **Advances in Group Processes**, 22, 93-123.
- SÜMER**, Nebi, Elçin Gündoğdu-Aktürk, and Elif Helvacı (2010). “Anne Baba Tutum Ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış.” **Türk Psikologlar Yazıları**, 13(25), ss.42-59
- ŞAHİN**, D. (1999). **Sosyal Destek ve Sağlık**, U.H. Okyavuz (Ed.), Sağlık Psikolojisi (79- 106). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- ŞAHİN**, Gülin Nur (2011). Üniversite Öğrencilerinin Kendini Açma, Öznel İyi Oluş ve Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.
- ŞENDİL**, Gül ve İdil Kaya-Balkan (2005). **Anne Baba Olmak Dizisi, Çocuğun Eğitimi Ailede Başlar**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- TABACHNICK**, Barbara G. Linda S. Fidell and J. B. Ullman (2007). **Using Multivariate Statistics** (5. publish). Boston, MA: Pearson.
- TANIŞ**, Vildan B. (2023). “Algılanan Ebeveyn Tutumları, Savunma Mekanizmaları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gedik Üniversitesi.
- TARDY**, Charles H. (1988). “Social Support Measurement.” **American Journal of Community Psychology**, 13, 187-202.
- TILTON-WEAVER**, Lauree C. and Nancy L. Galambos (2003). “Adolescents' Characteristics and Parents' Beliefs as Predictors of Parents' Peer Management Behaviors. **Journal of Research on Adolescence**, 13, 269-300. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.1303002>
- TOKSÖZ**, Erkan (2010). “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Eskişehir İli Örneği” (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi.
- TOLA**, Durdu (2003). “İlkokul 5. Sınıf Çocuklarında Ahlaki Yargı ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- TOMÁS**, José M ve diğerleri (2020). “Perceived Social Support, School Adaptation and Adolescents' Subjective Well-Being.” **Child Indicators Research**, 13(5): 1597-1617.
- TURGUT**, Özden (2015). “Ergenlerin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin, Önemli Yaşam Olayları, Algılanan Sosyal Destek ve Okul Bağlılığı Açısından İncelenmesi” [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- TÜRKÜM**, Sibel (2000). **Ergenlik Döneminde Gelişim. Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi**. Esra C. (Editör). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- UZMAN**, Ersin (2002). “Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri” (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- ÜNLÜ**, Hicran (2001). “Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin ve Ego Kimlik Statülerinin Sosyoekonomik Düzey ve Cinsiyete Göre İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- ÜNLÜOĞLU**, Gülgören (1987). **Ergenliğin Psikopatolojisi**. (İçinde). Ergenlik Psikolojisi. ed. B. Onur. Ankara: Hacettepe Taş Yayınları.
- VAN DER KOOIJ**, Jolanda ve diğerleri (2017). “Peer Influence on Adolescent Behavior: A Social Network Approach.” **Journal of Adolescence**, 62, 62–73.

- VAN ZOEST, Caroline E., Andrew J Smith ve Emma Blake (2015). "Parenting, Attachment, and Adolescent Identity Development." **Journal of Adolescence**, 43, 120–130.
- VARAN, Azmi (1990). "Liseli Gençlerin Kimlik Statülerinin Cinsiyet Yas ve Sosyo Kültürel Çevre Tarafından İncelenmesi" (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- WALKER, Linda J. (2005). **Moral Development in Adolescence**. In D. L. Tolman ve M. C. Lerner (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., s. 223–256). New York: Wiley.
- WALLERSTEİN, Mmanual (1983). **Historical Capitalism**. London: Verso.
- WANG, Chia-Chih and Carrie Castaneda-Sound (2008). "The Role of Generational Status, Self-Esteem, Academic Self-Efficacy and Perceived Social Support in College Students' Psychological Well-Being." **Journal of College Counseling**, 11, 101-118.
- WARD, L. Monique ve FRANK, Kimberly (2011). The influence of parental support and peer relationships on adolescent identity formation. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 1371–1382.
- WARD, Scott (1974). "Consumer Socialization." **Journal Of Consumer Research**, 1, 1-16.
- WATERMAN, Alan S. (1982). "Identity Development From Adolescence to Adulthood: An Extension of Theory And Review of Research." **Dev Psychol**, 18: 341-358.
- WATSON, Marlene F. and Howard Protinsky (1991). Identity Status of Black Adolescents: An Empirical Investigation. **Adolescence**, 26(104): 963-967.
- WIRES, John W, Ralph Barocas and Albert R. Hollenbeck (1994). "Determinants of Adolescent Identity Development: A Cross-Sequential Study of Boarding School Boys." **Adolescence**, 29: 361-378.
- WOLMAN, Benjamin B. (1998). **Adolescence**. Greenwood Press.
- YALÇINKAYA, Hülya ve Nedime Şanlı (2003). "İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri." **Milli Eğitim Dergisi**, 157.
- YANBASTI, Gülgün (1996). **Kişilik Kuramları**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi.
- YARDIMCI, Figen ve Zümrüt Başbakkal (2009). "Çocuk-Ergen Sosyal Destek Ölçeği'nin Türkiye'deki Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, 12(2): 41-50.

- YAVUZER, Haluk (2003). Çocuk Psikolojisi. (25. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi**
- YAVUZER, Haluk (2008). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.**
- YAVUZER, Haluk (2016). Ana- Baba Okulu. İstanbul: Remzi Kitabevi.**
- YILDIRIM, İbrahim (1997). “Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliliği ve Geçerliliği.” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13: 81-87.**
- YILDIRIM, İbrahim (2006). “Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Gündelik Sıkıntılar ve Sosyal Destek.” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(30): 258- 267.**
- YILDIRIM, İbrahim (2010). Anne baba desteği ve başarı. Ankara, Anı Yayıncılık.**
- YILDIRIM, İbrahim ve Tuncay Ergene (2003). “Social Support, Submissive Acts, and Test Anxiety as Predictors of Academic Achievement Among High School Students.” Hacettepe University Journal of Education, 25, 224-234.**
- YILMAZ, Ayşen (2000). “Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması.” Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 7(3), 160-172.**
- YILMAZER, Yasemin (2007). “Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.**
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (1978). Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.**
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (1978). Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.**
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (1990). Gençlik Çağı. İstanbul; Özgür Yayıncılık.**
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (1996). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.**
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (2000). Gençlik Çağı Ve Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları. İstanbul: Özgür Yayınları.**
- YÜCEL, Nur (2009). “Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.**
- ZEL, Uğur (2001). Kişilik ve Liderlik. Ankara: Seçkin Yayınları.**

EKLER

EK 1: Veri Toplama Araçları Örnek Maddeler

Cinsiyet: Kız () Erkek () Yaş:..... Sınıf: 9 () 10 () 11 () 12 ()						
Akademik Başarı Düzeyi: DÜŞÜK () ORTA () YÜKSEK ()						
Sosyo-Ekonomik Düzey: DÜŞÜK () ORTA () YÜKSEK ()						
Sevgili öğrenciler, bu ölçek yapılacak bir bilimsel araştırma içindir. Sizden istenen her bir cümleyi çok dikkatli okuyarak, sizin için en uygun olan cevabı işaretlemeniz gerekmektedir. Ölçekteki ifadelere vereceğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacak ve araştırmacı dışında hiç kimsenin görmesi mümkün olmayacaktır. Bu ölçekte doğru ya da yanlış cevap yoktur, bu yüzden sizi en iyi anlatan ifadeyi işaretlemeniz çok önemlidir. LÜTFEN her ifadeyi DİKKATLE OKUYUNUZ. <u>Hiçbir</u> ifadeyi BOŞ BIRAKMAYINIZ. SAMİMİ CEVAPLARINIZ VE KATRINIZDAN DOLAYI ÇOK TEŞEKKÜRLER.						
		Kesirlikle x atlanıyor	Katlanıyor	Kararız	Katlanıyor	Tamamen katlanıyor
1	Kendimi tanıdığımdan emin değilim	1	2	3	4	5
5	Çoğu zaman aklım karışık	1	2	3	4	5
9	Başkalarına göre kendimi yetersiz hissediyorum	1	2	3	4	5
15	Kendimden utanıyorum	1	2	3	4	5
19	Sahip olduğum bakış açısı geleceğe güvenle bakmamı sağlıyor	1	2	3	4	5
Lütfen aşağıdaki sorulara kendi anne ve babanızı düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumu anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşünün. Eğer TAMAMEN BENZİYORSA aşağıdaki cümlelerin başındaki kutunun içine 4; BİRAZ BENZİYORSA 3; BENZEMİYORSA 2; HIÇ BENZEMİYORSA 1		HIÇ BENZEMİYOR	BENZEMİYOR	BİRAZ BENZİYOR	TAMAMEN BENZİYOR	
1.	Herhangi bir sorunsam olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.	1	2	3	4	
5.	Annem ve babam bazı konularda "sen kendin karar ver" derler.	1	2	3	4	
9.	Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, neden bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.	1	2	3	4	
13.	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.	1	2	3	4	
18.	Annem ve babam kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmamaya izin vermezler.	1	2	3	4	

ANA BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki her ifadenin yanında bulunan kutulardan sadece size uygun olanın içine çarpı(X) işareti koyunuz.

19. Genel olarak annem ve babam okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet Hayır

Eğer cevabınız **Evet** ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaçta kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir (Pazartesi-Cuma arası)?

3:00'den önce	6	10:00 – 10:59 arası	3
8:00 – 8:59 arası	5	11:00 ya da daha geç	2
9:00 – 9:59 arası	4	İstediğim saate kadar	1

ÇOCUK ERGEN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

Bu çalışmada sizden, aileniz, öğretmenleriniz, yakın arkadaşınız veya okuldaki kişilerden aldığınız destekler konusunda ilgili maddeleri yanıtlamanız istenecektir. Her cümleye iki cevap vermeniz istenecektir. İlk olarak ne kadar destek aldığınız belirlenecek, sonra bu desteğin sizin için ne kadar önemli olduğu değerlendirilecektir.

ANNEM	Ne kadar sıklıkla?						Sizin için ne kadar önemli?		
	1. Hiç-bir zaman	2. Nadiren	3. Bazen	4. Çoğunlukla	5. Her zaman	6. Daima	1. Önemli değil	2. Önemli	3. Çok önemli
1. Benimle gurur duyduğunu gösterir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
2. Bana öğüt verir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
3. 10-Aktivitelerimi yapmamda bana yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
BABAM	Ne kadar sıklıkla?						Sizin için ne kadar önemli?		
	1. Hiç-bir zaman	2. Nadiren	3. Bazen	4. Çoğunlukla	5. Her zaman	6. Daima	1. Önemli değil	2. Önemli	3. Çok önemli
4. 15-Konuşmaya ihtiyacı olduğunda beni dinler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
5. 20-Hata yaptığımda bana bunu uygun bir dil ile anlatır.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
6. 23-Karar vermeme yardımcı olmak için bana zaman tanır.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
ÖĞRETMENLERİM	Ne kadar sıklıkla?						Sizin için ne kadar önemli?		
	1. Hiç-bir zaman	2. Nadiren	3. Bazen	4. Çoğunlukla	5. Her zaman	6. Daima	1. Önemli değil	2. Önemli	3. Çok önemli
7. 27-Soru sormama izin verirler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
8. Bana bilgi vererek, problemlerimi çözmeme yardımcı olurlar.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
9. 33-Görevlerimde ne derecede başarılı olduğumu bana söylerler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
10. 35-Bir şeyi iyi yapmayı öğrenmem için bana zaman ayırıp, yardım ederler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
SINIF ARKADAŞLARIM	Ne kadar sıklıkla?						Sizin için ne kadar önemli?		
	1. Hiç-bir zaman	2. Nadiren	3. Bazen	4. Çoğunlukla	5. Her zaman	6. Daima	1. Önemli değil	2. Önemli	3. Çok önemli

11. 39- Bana ilgi gösterirler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
12. 45-Çok çalıştığımda bunu fark ederler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
13. 48-Sınıftaki işlerde bana yardım ederler.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
YAKIN ARKADAŞIM	Ne kadar sıklıkla?						Sizin için ne kadar önemli?		
	1. Hiçbir zaman	2. Nadiren	3. Bazen	4. Çoğunlukla	5. Her zaman	6. Daima	1. Önemli değil	2. Önemli	3. Çok önemli
14. 50-Diğerleri bana kötü davrandığında benim yanımda olur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
15. 54-Anlamadığım şeyleri açıklar.	1	2	3	4	5	6	1	2	3
16. 60- Problemlerimi çözmemde, bana yardım etmek için zaman ayırır.	1	2	3	4	5	6	1	2	3

EK 2: Etik Kurul Onayı

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :12/07/2024 Toplantı Sayısı:14 Karar No :2024/562
Araştırmanın Başlığı	Ergenlerde Kimlik Algısı Aile Tutumları ve Sosyal Destek Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci: Pınar CİRCİR
Etik Kurul Kararı	20382 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından "Uygun" olduğuna karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR
12/07/2024

Doç. Dr. Ahmet KURNAZ
Başkan